

Myö karjalaizet - Karelskspråkiga inslag i tidningen Laatokka under 1920- och 1930-talen

Mikael Björk

Studentnummer: 013011374

Avhandling pro gradu i historia

Handledare: Henrik Meinander

Institutionen för filosofi, historia, kultur och konst

Helsingfors universitet

6.4.2011

Innehåll

1. Inledning.....	4
Forskningsfrågan.....	4
Metod och källor	5
Avgränsningar	5
Tidigare forskning.....	6
Teorier	8
2. Karelen mellan väst och öst	9
Karelen: från medeltiden till 1700-talet	9
Karelsk litteratur före 1900-talet.....	11
Det akademiska intresset för Karelen i Finland	12
Idén om Storfinland.....	15
Vienan Karjalaisten Liitto och Karjalan Sivistysseura.....	17
Östkarelarna under förryskingstiden	19
3. Nationalromantiska dikter på tjugotalet	22
Tidningen Laatokka.....	22
Karelskspråkigt material i Laatokka	24
De första karelskspråkiga artiklarna i tidningen	25
Självständighetsåret 1917.....	26
Stamfrändeskrigen 1918-1919	27
Lev Trotskij: ”vägen från Petrograd till Helsingfors är kort!”	29
Dikter i <i>Laatokka</i> före och efter freden i Dorpat 1919-1920	30
Karelskspråkiga texter senare under 1920-talet (1924-1928)	32

Stämningar i Finland efter freden i Dorpat	34
4. 1930-talets karelskspråkiga texter i <i>Laatokka</i>	37
Karelska skriftspråket i Sovjetunionen	37
Iivo Härkönen.....	42
Karelska skrifter i Laatokka under 1930-talet.....	44
Östkarelsk nationalism i förhållande till finskhet i de karelskspråkiga artiklarna i <i>Laatokka</i>	45
Texter om gränsdragningen, Sovjetunionen och gamla Ryssland.....	55
Jakt, fiske, naturen och mytologin	62
Sprit, våld, kristendom och vardag	70
5. Avslutning: vem skrev på karelska och varför?	84
Innehållet i artiklarna, texternas författare och deras sannolika motiv	84
Iivo Härkönen's roll	86
Slutsats	87
Käll- och litteraturförteckning.....	88

1. Inledning

“Vanha karjalaizien kázitys häi on, jotta myö emmo ole ven'alaizie, emmogo liijoin suomelaizie (ruottshi), vai emmo toaste tijjä putilleh, ked myö olemmo” – ”Tata” i tidningen *Laatokka* 15.1.1935.

För en ganska lång tid förblev Östkarelen ett *terra incognita* där gamla förkristna traditioner bevarades. När Finland blev en del av Ryssland år 1809 kunde finländare söka sig till Östkarelen, där det fanns gått om folkloristiskt och filologiskt material. Eposet *Kalevala* hade sina källor i Östkarelen bland de människor som Elias Lönnrot lyssnade på då han samlade material till verket. De som sjöng för Lönnrot talade förmodligen olika dialektala varianter av karelska.

Karelskan i sig har ibland uppfattats av en del människor som en dialekt av finskan, medan andra har hävdats att karelska och finska är två olika språk. I denna uppsats utgår jag ifrån att kalla karelskan för ett språk för sig, enligt den i dag rådande uppfattningen bland språkforskare.¹

Under åren 2007-2010 projektjobbade jag på *Karjalan Kielen Seura* där jag fick stifta bekantskap med tidningen *Laatokka* och dess karelskspråkiga material. Idén till att skriva en avhandling *pro gradu* härstammar från dessa år. Inom ramen för mitt arbete hade jag som uppgift att läsa igenom *Laatokka* och söka fram alla karelskspråkiga skrifter samt skanna dem. I denna avhandling har jag strävat efter att analysera detta material och komma med svar på frågan varför karelskspråkiga texter förekom i en finsk dagstidning under första hälften av 1900-talet och vem som skrev dessa artiklar.

Forskningsfrågan

Forskningsfrågan i denna avhandling är varför karelskspråkiga artiklar publicerades i tidningen *Laatokka* och vem som skrev dessa? Tyngdpunkten ligger på 1920- och 1930-talen. En pseudonym i slutet av varje artikel har oftast varit en ledtråd till vem som skrev artiklarna.

En annan viktig fråga har varit att försöka vaska fram ur tidningsmaterialet hur den

¹ Forskningscentralen för de inhemska språken, sida om karelska språket, <http://www.kotus.fi/?l=sv&s=174>, senast sedd 16.2.2011.

karelska identiteten uttrycktes i dessa artiklar. Uppfattade karelarna som talade östkarelska språk eller dialekter sig själva som något annat än finnar? Det karelska språket och den östkarelska kulturen avviker från den finska dito, inte minst på grund av den ortodoxa kyrkan och närheten till Ryssland. Det lutheranska Finland påverkades i flera sekler av Sverige och Västeuropa, medan de östkarelska språkområdena kring Ladogan, Onegan och Vita havet har under flera sekler influerats av Ryssland och ortodoxa kyrkan.

Metod och källor

Metoden i denna uppsats kan kallas för en ”logiskanalytisk -” eller för en ”historiskt kvalitativ metod”. I fråga om textanalys av gamla tidningsartiklar och andra källor är metoden det mest logiska med tanke på innehållsanalys. Så som Toivo Nygård påpekade i sin doktorsavhandling var denna metod det enda tänkbara med tanke på huvudforskningsfrågan i hans avhandling. Det skulle inte ha gått att mäta, räkna eller klassificera materialet i doktorsavhandlingen.² I viss mån har jag försökt klassificera och räkna antal artiklar för att berika och komplettera själva textanalysen.

Källorna har i huvudsak bestått av gamla tidningsartiklar från tidningen *Laatokka*. Därutöver har jag använt mig av annat material: andra tidningar, brev, tryckt litteratur m.m. för att svara på forskningsfrågan.

Jag läste igenom samtliga tidningar från åren 1881-1951 då jag från tidningen *Laatokka* sökte karelskspråkiga artiklar åt *Karjalan Kielen Seura*. För denna avhandling har jag läst igenom de karelskspråkiga artiklar som förekom under år 1901 och mellan åren 1917-1939. År 1901 förekom två karelskspråkiga dikter, men före år 1917 förekom det inte övriga karelskspråkiga texter.

Avgränsningar

I denna avhandling har jag valt att avgränsa ämnet till åren 1901-1939, i huvudsak till åren 1917-1939, eftersom temat annars skulle ha blivit för utbrett. Iivo Härkönen dog år 1941 och han skrev sannolikt sin sista karelskspråkiga artikel i *Laatokka* år 1939. Därför avslutas enligt min mening den *karelianistiska* och romantiska perioden av de

² Nygård 1978, 18.

karelskspråkiga artiklarna i tidningen *Laatokka* år 1939. Efter det andra världskrigets utbrott utkom mest propagandaliknande skrifter om krigslyckan vid sidan av allmänna insändare där helt vanliga människor kunde skriva om vanliga bekymmer angående kriget. Efter kriget evakuerades redaktionen från Sordavala först till Jyväskylä och senare till Pieksämäki (mellan vinterkriget och fortsättningskriget befann sig redaktionen i Joensuu). Efter det andra världskriget var de karelskspråkiga skrifterna vardagliga till sitt innehåll. Vid sidan av dessa publicerade man omfattande ordlistor om det karelska språket under 1940- och 1950-talen i tidningen *Laatokka*.

Tidigare forskning

Temat ”Karelen” har engagerat flera forskare. I främsta hand har jag själv studerat Heikki Kirkinens och Hannes Sihvos verk och avhandlingar om Karelen historia. Därutöver har Nick Baron skrivit om Sovjetkarelen historia ur en ”utländsk”, det vill säga engelsk synvinkel. Även många andra har skrivit verk som behandlar Karelen historia.

Ett av Kirkinens huvudteman i sin doktorsavhandling *Karjala idän kulttuuripiirissä: Bysantin ja Venäjän yhteyksistä keskiajan Karjalaan* var att behandla Karelen historia separat för sig. I förordet nämnde han att man hade genom tiderna försökt se Karelen som finskt eller ryskt, utan att ta hänsyn till den lokala kulturen.³ Detta synsätt passar ganska väl för denna avhandling *pro gradu*, eftersom det karelska språket och den lokala kulturen vid Ladogakarelen står i forskningens fokus. I stora drag har Kirkinen skrivit ganska mycket om medeltiden i Karelen och därför har hans forskning inte varit särskilt betydelsefull med tanke på det tema och den tidsperiod som behandlas i denna uppsats.

I Hannes Sihvos verk *Karjalan kuva* behandlas *karelianismen*, det vill säga den tankeströmning som under den nyromantiska perioden i finsk kulturhistoria påverkade finska kultureliten att beundra Karelen. Litteraturvetaren Sihvo (som var professor i litteraturvetenskap vid Joensuu universitet) gick också längre bak i tiden än det sena 1800-talet då han försökte komma fram till hur man hade sett på Karelen i olika europeiska källor sedan medeltiden (Olaus Magnus, Mikael Agricola, Henrik Gabriel Porthan, m.fl.). Vid sidan av detta verk har Sihvo skrivit andra verk och artiklar och i

³ Kirkinen 1963, 7.

dessa behandlat Iivo Härkönen och hans karelianism.

Sihvo använde begreppet *irredenta* för att beskriva den finska intelligentsians förhållande till Karelen under *fin de siecle*. Med begreppet *irredenta* ville Sihvo påpeka att Östkarelen som låg på ryskt territorium började behandlas under 1800-talet som ett ”finskt” område bakom en annan stats gränser.⁴ (Ursprungligen härstammar begreppet från det italienska språket. *Irredenta* syftade på områden som enligt italienska nationalisterna låg i främmande staters händer.)

I fråga om det karelska språkets historia har jag förlitat mig på Esa Anttikoskis avhandlingar från det sena 1990- och det tidiga 2000-talet. Dessa verk har varit god forskningslitteratur för att behandla karelska språkets historia. Trots allt har Anttikoski inte behandlat *Laatokka* i sina artiklar. Anttikoski har däremot i större grad fokuserat sina studier på ryska Karelen och särskilt på det hur kommunistpartiets ledning i Sovjetunionen försökte skapa ett karelskt skriftspråk i Sovjetkarelen på 1930-talet.⁵

Om Iivo Härkönen har det utgivits ganska få akademiska verk. År 1983 kom verket *Iivo Härkönen – karjalainen heimomies* där Voitto Setälä, Hannes Sihvo och Senni Timonen skrev artiklar om Härkönen. Verket innehåller goda referenser till olika arkiv som innehåller manuskript som är skrivna av eller angår Iivo Härkönen.⁶

I fråga om presshistoria har jag litat mig på *Suomen lehdistön historia*, som skrivits av flera författare. Vid sidan av denna antologi har Sakari Vuoristo skrivit ett verk under namnet *Sortavalan sanomalehdistö 1880-1940* vars text varit informativ med tanke på hela tidningen *Laatokkas* förflutna.

När det gäller samfrändesideologin har jag studerat Toivo Nygårds doktorsavhandling *Suur-Suomi vai lähiheimolaisten auttaminen*. I detta verk analyserade Nygård genomgående olika föreningar som under 1920- och 1930-talet engagerade sig för samfrändesfrågor och tanken om Storfinland. I fråga om samfrändesideologin bör det påpekas att tanken om Storfinland inte stöddes av alla som engagerade sig för samfrändesideologin. Exempelvis framgår det i Nygårds forskning att Iivo Härkönen stödde exempelvis karelarnas och ingermanländarnas autonomi och självstyre, men var inte nämnvärt intresserad av ett Storfinland, vilket t.ex. *Akateeminen Karjala Seura*

⁴ Sihvo 2003.

⁵ Anttikoski 1995; Anttikoski 1998; Anttikoski 2000a; Anttikoski 2000b; Anttikoski 2003.

⁶ Setälä, Sihvo & Timonen 1983.

flaggade för. Det framgår ur Nygårds forskning att föreningarna som arbetade för stamfrändesideologin hade olika uppfattningar om hur man skulle gå till väga. Det kända AKS stödde förfinskandet av karelska flykingar, medan exempelvis Iivo Härkönen som jobbade för *Karjalan Sivistysseura* ville snarare stöda ett karelskt självstyre och en karelskspråkig identitet. Detta framgår också i det material som var på karelska i tidningen *Laatokka*.

Teorier

Jag har inte använt mig av någon övergripande teori. Eftersom ämnet i fråga delvis tangerar nationalismteorier har jag i viss mån bekantat mig med sådana. Av dessa har Benedict Andersons verk *Imagined Communities* varit ett verk som kanske bäst har relevans för detta ämne.

Benedict Anderson nämner begreppet *print capitalism* i sitt verk. Med det betonar han boktryckarkonstens och även pressens, det vill säga massmediernas, betydelse i spridandet av nationalismens idé bland medelklassen i olika samhällen.⁷

Med tanke på att jag i denna avhandling behandlar presshistoria och karelskspråkiga artiklar med en viss grad av patriotiskt innehåll är Andersons idéer motiverade även i denna avhandling.

Allmänt sagt tycks de flesta nationalismforskare, bland annat Eric Hobsbawm, vara ganska ense om att nationalismen är en idé som i stora drag uppkom i samband med den transatlantiska revolutionen (Förenta staterna och Frankrike) under slutet av 1700-talet. I Europa fick nationalismen stor popularitet under 1800- och 1900-talen, varefter den spreds till övriga delar av världen.

För Karelens del kan man i stora drag säga att det aldrig egentligen förekom någon storskalig borgerlig medelklassnationalism på samma sätt som i Finland och Estland. Visserligen fanns det några finnar och också lokala karelare som tidvis försökte uppvigla karelarna till uppror mot bolsjevikerna, särskilt år 1919 i Vita havs Karelen där ett beväpnat karelskt uppror mot bolsjevikerna uppstod. (Mera om detta ämne står det i bakgrundskapitlet.)

⁷ Anderson 1991.

2. Karelen mellan väst och öst

Karelen: från medeltiden till 1700-talet

Från och med 1100-talet började karelarna, enligt Heikki Kirkinen, ha sin centrala plats vid Korelo vid Ladogasjön och enligt Kirkinen fick karelarna antagligen sitt namn därifrån.⁸ Medan savolaxarna och tavasterna hörde till Sveriges intressesfär och beskattningsområde hörde karelarna till Novgorods beskattningsområde och intressesfär. Därför var karelarna också ofta engagerade och allierade med Novgorod i krig mot grannar, medan tavaster och savolaxare var allierade med Sverige. Det gamla klostret i Valamo och kyrkorna vid Staraja Ladoga spred den ortodoxa kristendomens kultur till Östkarelen redan under 1100- och 1200-talen. Enligt Kirkinen införlivade den ortodoxan tron på medeltiden i Karelen gamla icke-kristna riter.⁹

Maria Vituhnovskaja har nämnt i sin doktorsavhandling att Karelen var en separat entitet redan under 1000- och 1100-talen. Även andra forskare menar detta, men i denna avhandling är det kanske inte relevant att behandla detta tema alltför djupt.¹⁰ I vilket fall som helst finns det en uppfattning bland forskare att Karelen blev en skild entitet under medeltiden i jämförelse med Finland. Karelen förblev i öst, medan Finland hörde till väst. Den ortodoxa kyrkan spred sig i Karelen, medan katolicismen och senare lutherdomen spred sig i Finland. Karelen regerades av ryska furstendömen, medan Finland regerades av svenska (eller nordiska) regenter. Sålunda utvecklades också språken och dialekterna i olika riktningar från och med medeltiden i och med att kulturerna i Karelen och Finland var bundna till olika makthavare. Språkfrågan rörande finskans och karelskans relation har därför sina rötter i medeltiden, varefter finskan och karelskan har utvecklats i olika riktningar.

I freden i Nöteborg 1323 bestämdes att gränsen mellan furstendömet Novgorod och Sverige skulle löpa från Karelska näset snett mot nordväst och insjö-Finland. Freden i Nöteborg drog en skiljelinje mellan ”novgorodsk-ortodoxa” karelare och ”svensk-katolska” (och senare lutheranska) finnar. Under medeltiden förblev den karelska

⁸ Häkkinen 1996, 29–30; Kirkinen 1995, 25.

⁹ Kirkinen 1995, 36.

¹⁰ Vituhnovskaja 2006, 8.

befolkningen österom gränsen, medan savolaxarna och tavasterna förblev på västra sidan om den. Både den brittiska historikern Nick Baron och den finska historikern Heikki Kirkinen har ansett att freden i Nöteborg politiskt, ekonomiskt och kulturellt var en central händelse i Karelens utveckling. Visserligen framgår det ur Kirkinens verk att han har försökt lyfta fram hur den östra kyrkan etablerades i Karelen redan långt före freden i Nöteborg och att karelarna till och med skulle ha haft fästningar och politiska entiteter kring Ladogan.¹¹

Som redan konstaterats tidigare innebar freden i Nöteborg 1323 en klar skiljelinje med vad som var svenskt och vad som var novgorodskt. Under medeltiden var Karelen i huvudsak novgorodskt, men avslutningsvis erövrade den växande makten Moskva under Ivan III (den store) områdena vid Ladogan, då den kuvade Novgorod år 1478.¹²

Under 1500-talet förde Sverige och Moskva krig om områdena i Karelen, men inga stora gränsförskjutningar gjordes då fred slöts vid Täysinä år 1595. Nästa stora gränsförskjutning ägde rum vid freden i Stolbova år 1617, då den svensk-ryska gränsen förskjöts längre österut. Ryssland (Moskva) som hade drabbats av den stora oredan förlorade Ingermanland och Kexholms län till Sverige. En stor karelsk och ortodox befolkning blev på svenska sidan av gränsen.¹³ Kirkinen har menat att freden i Stolbova år 1617 vid sidan av freden i Nöteborg år 1323 också var en vändpunkt i Karelens historia.¹⁴ Från och med nu fick den svenska kungamakten en stor andel ortodoxa karelsk- och ryskspråkiga undersåtar i sitt gränsområde.

Under tsar Alexej påbörjades under 1650-talet det så kallade ”rupturkriget” för att återta de förlorade områdena vid Ladogan och Östersjön av Sverige. I och med att ryska styrkor anföll över gränsen gjorde den ortodoxa karelska befolkningen på vissa ställen uppror mot den svenska ordningsmakten (t.ex. Tohmajärvi, Liperi och Ilomants).¹⁵ När svenskarna gick till mottattack och försvarade sina östliga besittningar ägde repressalier rum och en del av den ortodoxa befolkningen (ca 30 000-50 000 enligt vissa beräkningar)¹⁶ valde att emigrera österut. En stor del av dessa emigranter slog sig ner i

¹¹ Baron 2007, 9; Kirkinen 1963, 102; Kirkinen 1995, 44.

¹² Kirkinen 1995, 72.

¹³ Kirkinen 1995, 130, 138.

¹⁴ Kirkinen 1995, 130.

¹⁵ Kirkinen 1995, 139.

¹⁶ Hämynen 1994, 23.

Tverområdet norr om Moskva. Orsaken till platsen var antagligen den att länet hade skadats av de krig som pågått i den stora oredan. Polska och svenska trupper hade ockuperat och samtidigt ödelagt områden i Tver. Därför fick ortodoxa karelare slå sig ner på de öde gårdarna och odla jorden.¹⁷

Dessa emigranter är utan tvekan ursprungsbefolkningen till de tverkarelare som fortfarande i dag bosätter Tverområdet. Det har uppskattats att tverkarelarnas antal varit 155 000 år 1935, men enligt den sovjetiska befolkningsstatistiken för året 1989 var antalet 23 000. Hämynen menade år 1994 att det antagligen fanns mellan 85 000-140 000 tverkarelare.¹⁸

I det stora nordiska kriget blev Karelen återigen en krigszon och för Sveriges del innebar freden i Nystad 1721 stora landförluster. Större delen av Karelen gick förlorat inklusive Viborg vid Karelska näset. Trots att Ryssland även efter Hattarnas krig år 1743 fick stora landområden inklusive Olofsborg i Savolax var ryssarna inte alltför intresserade av Norra Karelen. Därför förblev områdena vid exempelvis Ilomants, Kesälahti och Joensuu fortfarande svenska under hela 1700-talet ända fram till 1809. Dessa trakter hade redan på 1400-talet beskattas av Novgorod och hade som ett arv från denna tid fortfarande en ortodox befolkning under svenskt välde under 1700-talet. Därför sammanföll de politiska gränserna inte med språkgränserna. Den karelsktalande befolkningen har därför varit i en gränsszon mellan den finsk- och slaviskspråkiga kulturen, vilket märks i att särskilt de södra karelska dialekterna har ett stort antal låneord från ryskan. Östeuropaforskaren Nick Baron har beskrivit Karelens historia på följande vis:

”Ethnically, linguistically and culturally, Karelia's Finno-Ugric population has long occupied an ambiguously intermediate and correspondingly controversial position between the Finnish and Slavic peoples.”¹⁹

Karelsk litteratur före 1900-talet

Det är svårt att säga när man för första gången skrev litteratur på det karelska språket (eller någon av dess dialektala varianter). Enligt Eino Leskinen som forskade i det

¹⁷ Kirkinen 1995, 140.

¹⁸ Hämynen 1994, 23.

¹⁹ Baron 2007, 9.

karelska språket på 1930-talet förekommer det karelska person- och ortnamn i ryska källor från och med 1500-talet.²⁰ Leskinen tillade, att metropoliten Gabriel år 1773 skulle ha beordrat en präst att översätta bibliska texter till olonetskarelska, men dessa texter har inte bevarats, fastän de skulle ha existerat.²¹

Med säkerhet kan man säga att de första karelsk- och olonetsspråkiga ordlistorna förekom i en encyklopedi som gjordes under Katarina den stores tid i Ryssland av Peter Simon Pallas. I den hade man samlat textexempel på olika språk, och i denna samling fanns finska, karelska och ”olonets” som skilda språk. När akademikern Pallas skrev ett ordlexikon i S:t Petersburg delade han språken så att han hade ”tjuhonski” (finska), ”korelski” (karelska) och ”olonetski” (olonets – *aunus* på finska) skilt för sig.²² Visserligen står det i förordet att dessa olika klassificeringar av finska språk representerar varianter av språk från olika regioner. Sålunda är det svårt att säga hur Pallas tänkte och definierade skillnaderna mellan finska, karelska och olonetskarelska, men det som står i förordet kan tolkas som så att han betraktade varianterna av finska språk som olika dialekter.

Under början av 1800-talet förekom också religiösa texter: år 1804 trycktes i S:t Petersburg några böner och en kort katekes både på egentlig karelska och på olonetskarelska. År 1820 utkom Matteusevangeliet på tverkarelska i S:t Petersburg. Dess titel är *Herran miän Šyndyruohtinan Svätoi Jovangeli Matveista, Karjalan kielellä*.²³

Det akademiska intresset för Karelen i Finland

Under slutet av 1700-talet var det bland finska akademiker framför allt Henrik Gabriel Porthan och hans anhängare som snappade upp tanken om att det fanns folkpoesi också i Finland. Porthan och hans lärjungar uppmanade präster inne i landet att samla in material för vidare studier av ämnet.

Efter att tysken Johann Gottfried von Herder hade publicerat verket *Stimmen der Völker in Liedern* (om folkkaraktären i folksånger) och efter att skotten MacPherson publicerat

²⁰ Leskinen 1937, 237–239.

²¹ Leskinen 1937, 239.

²² Pallas 1786, XIII.

²³ Leskinen 1937, 241.

Ossians sånger under 1700-talets senare hälft påverkades Europas intellektuella elit av romantiken. I Finland började akademiker söka sig först in mot landet och senare märkte man att de bästa ställena för att hitta autentiskt material för kulturforskning fanns i det svenska rikets östkant.²⁴ Karelen och dess befolkning med sina muntliga traditioner blev intressant för akademiker. Därför växte också intresset för de språk eller dialekter som talades i Karelen.²⁵

Efter rikssprängningen 1809 sökte sig expeditioner allt längre österut till Östkarelen. I och med att Finland blev en del av det ryska imperiet var det lättare för finländare att ta sig över gränsen till de trakter där det fanns ortodoxa karelare. Enligt Hannes Sihvo var den första som refererade till östkarelska folksånger Zachris Topelius den äldre som var läkare till yrket, men som hade kommit i kontakt med ”arkangeliter” vid finska västkusten.²⁶ Dessa ”arkangeliter” var oftast karelare från Vita havs Karelen – antingen ryssar eller karelare - som kom till Finland för att handla med olika varor. Denna handel hade enligt Hannes Sihvo pågått redan under flera hundra år.²⁷

Under 1700-talets merkantilistiska epok i det Svenska riket tyckte man inte om denna sorts illegal handel. Därför har det också dokumenterats från den svenska statsmaktens sida hur dessa handelsmän från öst störde handeln i Finland. Bland annat finns det ett exempelfall från Kajana från 1700-talet då det utbröt uppror på grund av missförstånd i samband med tullavgifter. I samband med 1700-talets svensk-ryska krig bråkades det mellan den svenska kungamaktens merkantilistiska byråkrati och arkangelitiska handelsmän som ville sälja sina varor i Finland.²⁸

Dessa handelsmän från Östkarelen och Arkangelsk förmedlade kulturkontakter och via dem tycks kunskaper om karelsk kultur ha spridits till Finland. Ibland beskrevs dessa ”laukkuryssät” med föga tilltalande ord, men så som det syns i Runebergs *Elgskyttnarne* från 1832 kunde arkangeliten Ontrus beskrivas med positiva ord.²⁹

Med tanke på språkforskning var A. J. Sjögren en av 1800-talets första finländare som gjorde resor till ryska Karelen för att forska i finska släktspråk. Sjögren gjorde sina

²⁴ Sihvo 2003, 39.

²⁵ Sihvo 2003, 43.

²⁶ Sihvo 1995, 250; Sihvo 2003, 68.

²⁷ Sihvo 2003, 66.

²⁸ Sihvo 2003, 33.

²⁹ Sihvo 2003, 85.

undersökningar för akademien i S:t Petersburg och han gjorde ett par resor till ryska Karelen under 1820-talet. A. J. Sjögren var inte intresserad av folksångerna i sig, men han var nog däremot intresserad av de språk och dialekter som talades i Östkarelen och han utsträckte sina resor fram till Vita havet och Onegasjön, där han vid sidan om karelska dialekter undersökte vepsernas språk. Sjögren uppfattade att sydgränsen för ryska karelska språket gick väster om Petrozavodsk ända fram till Suojärvi i väster. Därifrån fortsatte gränsen mot sydväst till närheten av Sordavala. Sjögren definierade ingen nordlig gräns, men han ansåg att den fanns någonstans vid Kuusamos höjder. Östgränsen gick antagligen en bit väster om Vita havet. För olonetsdialekten ansåg han som gränser linjen vid Sordavala, Impilahti, Suojärvi, Salmi och staden Olonets. Mellan olonetsdialekterna och vepsiskan blev det nordvepsiska området som i dag kallas för lydiska dialekter.³⁰

Sjögrens pionjärsarbete inom lingvistikens fortsattes under 1840-talet av bland annat D. Europæus som skrev och publicerade verk både om språket i Olonets och om språket i ryska Karelen. Sihvo har skrivit att Europæus var den person som gjorde de längsta resorna i Östkarelen.³¹ Både Sjögren och Europæus talade om ett ”karelskt språk”, men detta var under början och mitten av 1800-talet, då den fennomanska nationalismen ännu inte hade fått vind i seglen i Finland.

År 1835 publicerades också första upplagan av Kalevala. Lönnrot som samlade och gjorde sina egna tillägg till detta alster hade under sin första resa besökt endast utkanterna av Storfurstendömet Finland och stannat vid Kesälahti där han hade sedan samlat de första bitarna av sitt material.³² Lejonparten av hans samling fanns dock att finna i den ryska delen av Karelen, där han reste omkring tills ett finskt nationalepos blev färdigsamlat och skrivet. Trots allt är det värt att notera att Finlands nationalepos fick sitt stoff från just de områden där det talades östkarelska språk. Derek Fewster har påpekat på en föreläsning vid Helsingfors universitet att ”karelskan är ett helt annat språk”. Med detta menade han alltså att Lönnrot laborerade med ett källmaterial som hade berättats åt honom av karelare på sitt östkarelska landsmål, som var mycket annorlunda jämfört med den finska som talades och skrevs i storfurstendömet.³³ Vid

³⁰ Sihvo 2003, 73.

³¹ Europæus 1847; Europæus 1854; Sihvo 2003, 102.

³² Sihvo 2003, 89.

³³ Derek Fewster på en föreläsning vid Helsingfors universitet 3.3.2010.

sidan av dikter och sånger intresserade sig språkforskare för Östkarelen. M. A. Castrén fortsatte resandets tradition i Lönnrots och Sjögrens fotspår men med panfennicistiska motiv som Sjögren och Lönnrot inte hade haft.³⁴

Idén om Storfinsland

Fennomanen August Ahlqvist var under mitten av 1800-talet kanske den tidigaste av de finska intellektuella som började framföra tankar om Östkarelen som en naturlig del av Finland och det östkarelska språket som en ”dialekt” av finskan. Sihvo har skrivit att Ahlqvist förde fram den finska nationalismen i större grad än Snellman. Ahlqvist ville se ett finskt välde utanför Storfurstendömet gränser. Vituhnovskaja har också betonat Ahlqvists roll som skaparna av den storfinska idén (идея великой Финляндии).³⁵ Under slutet av 1800-talet började det inom fennomanin utvecklas en gren av ”storfinskhet”, där man aktivt odlade tankar om att koppla östkarelarna till ett framtida Finland. August Ahlqvist forna elev A. V. Ervasti blev också en av dem som menade att östkarelarna talade finska.³⁶ Ahlqvists andra elev språkforskaren Arvid Genetz menade däremot att östkarelarna talade ett helt annat språk.³⁷ Också E. N. Setälä kan nämnas bland språkforskarna. Finlandssvensken Ahtia utmärkte sig särskilt i och med att han översatte Nya Testamentet till karelska. Hans mål var också att skapa ett karelskt skriftspråk.³⁸ Så som Hannes Sihvo har påpekat utgav E. V. Ahtia dikter på karelska med namnet ”Peiboi Pedri”. I fråga om *Laatokka* utkom det en dikt under slutet av 1920-talet med denna pseudonym.

Politiskt sett var det fennomanen A. V. Ervasti som under slutet av 1800-talet aktivt och medvetet stödde tanken om att Östkarelen borde inkorporeras i nationstanken om Finland. Enligt Hannes Sihvo var det just Ervasti som var den som tydligast av 1800-talets fennomaner stödde tanken om att Östkarelen var en del av Finland. Som exempel refererar Hannes Sihvo till ett brev där Ervasti under början av 1870-talet kritiserade Yrjö Koskinens historietolkning, där Östkarelen inte fanns med i Yrjö-Koskinens

³⁴ Sihvo 2003, 104.

³⁵ Sihvo 2003, 120; Vituhnovskaja 2006, 26.

³⁶ Sihvo 2003, 179–182.

³⁷ Sihvo 2003, 184.

³⁸ Sihvo 2003, 348.

uppfattning om Finland.³⁹

Yrjö Koskinen (Georg Zacharias Forsman) blev professor vid Kejserliga Alexanders Universitetet i ämnet historia. Därutöver var Yrjö Koskinen vid sidan av Topelius en ledande gestalt i den finska nationalismen, eftersom bägge skrev böcker om Finland: Yrjö Koskinen skrev boken *Oppikirja Suomen Historiassa* och Topelius *Boken om vårt land*. Just dessa betydelsefulla författare vid sidan av Snellman ser ut att ha varit försiktiga eller till och med likgiltiga i frågan om Östkarelen var en del av Finland eller inte.⁴⁰ Ervasti och många andra fennomaner tyckte däremot att Östkarelen och östkarelarna var en naturlig del av Finland delvis på grund av sitt språk men också på grund av att Finlands nationalepos *Kalevala* hade "hittats" (och skrivits) av Elias Lönnrot. Sålunda blev Östkarelen en finsk *irredenta* – ett finskt område som låg i en annan stats händer.

Under slutet av 1800-talet frodades tanken om att östkarelarna och deras kultur var ett väsentligt element i uppbyggnaden av nationalstaten Finland, särskilt i den Savokarelska Nationen vid det Kejserliga Alexanders Universitetet i Helsingfors. Fennomanen Ervasti var visserligen medlem i Österbottniska nationen (han var från Uleåborg), och även andra nationers medlemmar var aktiva inom Karelenvurmen, men savokarelarna hade naturligtvis en viss fördel i och med att deras hemtrakter låg närmare gränsen.⁴¹

Av föreningar i Finland riktade *Vienan Karjalaisten Liitto* särskilt intresse för Karelen. Föreningen grundades år 1906 i Tammerfors och blev efter självständighetsförklaringen år 1917 *Karjalan Sivistyseura*. Bland annat Iivo Härkönen som skrev karelskspråkiga artiklar i *Laatokka* var aktiv inom *Vienan Karjalaisten Liitto* under förryskningstiden. Under förryskningstiden var *Vienan Karjalaisten Liitto* motståndare till det ryskortodoxa karelska brödraskapet som utgav en tidning på ryska och karelska vid gränstrakterna. Hannes Sihvo har undrat varför *Vienan Karjalan Liitto* inte hade en klar språkpolitik för det karelska språket, medan det karelska brödraskapet hade det. Litteratur och upplysning fördes till Vita havs karelare av *Vienan Karjalaisten Liitto* på

³⁹ Sihvo 2003, 179–182.

⁴⁰ Sihvo 2003, 112.

⁴¹ Sihvo 2003, 182–183.

det finska språket.⁴²

Även om kejserligt vänliga ortodoxa präster under förryskningstiden hävdade att karelska var ett skriftspråk för sig var det inte alltid nödvändigtvis så att fennomaner tänkte att karelska var en dialekt av finskan. Särskilt lingvister som kunde vara fennomaner och AKS-anhängare kunde anse att karelska var ett språk, inte en dialekt. Språkforskaren Eino Leskinen som under 1920- och 1930-talen skrev om det karelska språket använde aktivt uttrycket ett ”karelskt språk” i motsats till dialekt.⁴³ Också Arvid Genetz som under 1800-talet forskade i det karelska språket och i språket i Olonets ansåg att dessa var helt egna språk, inte dialekter. I en diskussion med Ervasti menade Genetz att karelska var ett skilt språk. Genetz var medlem i Savokarelska Nationen, som var övervägande fennomant under 1800-talet.⁴⁴

Vienan Karjalaisten Liitto och Karjalan Sivistysseura

Iivo Härkönen som förmodligen skrev en stor andel av de karelskspråkiga skrifterna i *Laatokka* hade ett förflutet i föreningarna *Vienan Karjalaisten Liitto* och *Karjalan Sivistysseura*. Härkönen var själv en ortodox karelare från Suistamo, men han hade utbildat sig i bland annat Sordavala.

Politiskt sett hade Vita havs Karelen anknutits till finska aktivisters verksamhet redan åren 1905-1907. År 1906 grundades *Vienan Karjalaisten Liitto* vars intressen låg i att ”befria” och ”upplysa” Vita havs karelare. Som bas användes Kajanaland, och därifrån utsträckte sig expeditioner österut. Man började bygga på en landsväg från finska gränsen som gick österut mot Vuokkiniemi och Uhtua. Dessutom etablerade man ett postväsende. Myndigheterna förbjöd *Vienan Karjalaisten Liittos* verksamhet år 1907.⁴⁵

Under första världskriget från och med 1914 började aktivisterna och jägarna i Finland återigen planera på att skapa ett Storfinland med Kolahalvön och Östkarelen i tankarna. Bland annat planerades att Vita havs karelare skulle få vapenhjälp för att starta ett beväpnat uppror mot Ryssland. Efter marsrevolutionen 1917, efter att det blev lättare att starta föreningar, passade östkarelare i Finland på att grunda *Karjalan Sivistysseura* i maj

⁴² Sihvo 2003, 349.

⁴³ Leskinen 1937.

⁴⁴ Sihvo 2003, 184.

⁴⁵ Vahtola 1988, 22.

år 1917 i Tammerfors. Politiskt understödde föreningen östkarelsk autonomi i samband med Ryssland, men tanken om att förena Östkarelen med Finland fanns också i det tysta.⁴⁶

Propaganda och agitation utövades och en stamfrändesfest ordnades i Uhtua 12.–13.7.1917. I samband med festen föreslogs att man skulle föreslå åt den provisoriska regeringen i Petrograd att Vita havs Karelen och Olonets skulle bilda en egen autonom region. Vid detta skede förnekade *Karjalan Sivistysseuras* representanter att de skulle propagera för att Östkarelen skulle bli en del av Finland, fastän man hade pratat om det i smyg. Den officiella linjen var att Östkarelen skulle bli en autonom region inom Ryssland.⁴⁷

I och med att Finland blev självständigt år 1917 fanns andra brännande frågor i Finland och därför sjönk intresset för den östkarelska frågan. Trots allt fanns vissa aktivister som planerade att Östkarelen skulle bli en del av republiken Finland. Aktivisterna försökte få den östkarelska frågan på agendan i fredsförhandlingarna vid Brest-Litovsk (som började 3.12.1917), men saken togs inte upp där. På grund av finska inbördeskriget ansåg många aktivister att Finlands självständighet var den viktigaste frågan för tillfället, och under våren 1918 hände sålunda inte så mycket i Finland kring den östkarelska frågan.⁴⁸

27.1.1918 samlades en stor grupp människor i Uhtua där det ansågs att de hade för lite autonomi. Sålunda bestämdes att man skulle kräva av sovjetregeringen att karelare, lappar och vepser i Vita havs Karelen, Arkangelsk och Olonets skulle forma en självständig Karelsk republik. Vissa mötesdeltagare propagerade på samma möte för att Karelen skulle bli en del av Finland, men dessa var främst handelsmännen Paavo Ahava och Iivo Kaukonieni från Kuusamo i Finland (bägge var dock födda i Uhtua). Olonetsborna samlades 11.–24.2.1918 i Poventsä och kom överens om att flagga för autonomi inom Ryssland.⁴⁹

Efter att den vita sidan avancerade i striderna mot de röda i finska inbördeskriget ökade också intresset för att annektera Östkarelen från finsk sida. I Antrea 23.2.1918 sade

⁴⁶ Vahtola 1988, 22–25.

⁴⁷ Vahtola 1988, 25.

⁴⁸ Vahtola 1988, 26–28.

⁴⁹ Vahtola 1988, 28.

Mannerheim att det till den vita sidans uppgifter också hörde att befria stamfränderna i Östkarelen. Visserligen handlade dessa ord nödvändigtvis inte om att endast hjälpa ”stamfränder” i nöd. Vahtola påpekar att Mannerheim också hade strategiska avsikter och därför ansåg han det viktig att Östkarelen skulle ockuperas.⁵⁰

Från och med år 1918 började finska frivilliga kårer på eget initiativ genomföra expeditioner till Östkarelen. Den kanske kändaste av dessa expeditioner är den som genomfördes till Olonets år 1919.⁵¹ Jouko Vahtola har påpekat att den vita regeringen i Finland stödde de ”frivilliga” som for till Olonets år 1919. Vahtola menar också att den finska staten hade ekonomiska och försvarspolitiska intressen i Östkarelen. Många av de aktivister som deltog i expeditionen till Olonets år 1919 var jägare och andra vita aktivister. Vahtola menar att expeditionen till Olonets var en förlängning av inbördeskriget 1918.⁵²

Vid sidan om dessa motiv var expeditionen till Olonets också ett stamfrändeskrig där man tänkte sig kunna befria karelarna från Ryssland. Vahtola menar att expeditionen till Olonets var en länk i en lång kedja av stamfrändespolitik.

Efter ”skamfreden i Dorpat” 1920 grundades Akateeminen Karjalan Seura och andra föreningar som under 1920- och 1930-talet samt senare under fortsättningskriget förde en stamfrändespolitik. Niinistö har också poängterat den utrikespolitiska situationen i Ryssland som ett starkt motiv.⁵³

Östkarelarna under förryskingstiden

Under 1800-talets slut hade östkarelarna dragits in i maktkampen mellan finska och ryska nationalister. Från finsk sida engagerade sig organisationer som *Vienan Karjalan Liitto* särskilt under början av 1900-talet medan ryska ortodoxa präster försökte kämpa om östkarelarnas själar. Under de oroliga åren 1905-1906 höll man möten i Vita havs Karelen i Uhtua, Kiestinki och Vuokkiniemi där karelarna krävde demokratiska och konstitutionella rättigheter, rätt till att äga jorden, skolor och gudstjänster på folkspråket med mera. Man skickade en adress till Duman med 3000 underskrifter. Resultatet var att

⁵⁰ Vahtola 1988, 29–30.

⁵¹ Niinistö 2005, 148–183.

⁵² Vahtola 1997, 13–15.

⁵³ Niinistö 2005, 214; Vahtola 1997, 15.

förtrycket ökade. Exempelvis skickades karelska handelsmannen Wasili Jeremejeff-Räihä från Uhtua år 1907 till Kirgisien, där han dog ett år senare.⁵⁴

I januari 1907 grundades ett ”Karelskt brödraskap” i Vitele vid östra Ladoga av ortodoxa präster för att motarbeta lutheranska tron i Karelen. Prästmunken Kypriano var enligt K. Merikowski ledaren för rörelsen, vars syfte var att främja den ortodoxa tron bland karelarna i Arkangelsk, Olonets och Finland. Brödraskapet tog sitt namn av Sankt Georg.⁵⁵

Tidningen *Karelskija Izvestija* / *Karjalan Wiestit* började utkomma år 1913, först i Salmi och slutligen i Viborg. Tidningens texter publicerades på ryska och på karelska, och tidvis fanns det även texter på finska. Tidningen var karelsk-rysk ända fram till ungefär första världskrigets utbrott under sensommaren 1914, varefter tidningen blev helt och hållet ryskspråkig.⁵⁶ Tidningen publicerades av ortodoxa präster i gränsregionen, och dess syfte var att konkurrera med ungfinska tidningar som *Helsingin Sanomat* och särskilt *Laatokka*, som publicerades av ungfinskt sinnade intellektuella i staden Sordavala. Under förryskningen grundades också ett ryskt ortodoxt brödraskap, vars uppgift var att försvara den ortodoxa tron i gränstrakterna i Karelen. Dessa präster deltog i publicerandet av *Karelskija Izvestija* och hävdade att karelska var ett språk för sig och inte finska. I *Laatokkas* historik finns det ett citat på olonetskarelska från år 1913 som författaren K. Merikoksi sade ha gjort vissa språkförändringar i, eftersom det enligt honom blev lättare att förstå det:

Tämän vuuvven 14 numerosssa on gazietta Luadogassa painettunnah kirjoitus »Suomenkieli jumalanpalveluskielenny Karjalas». Gazietta sanoo, jotta allun suomenkielisel jumalanpalveluksel panji arkkipiispu Antjonji, kudai myöhembän oli Piitjerin metropoliittanu. Hän se gazietta Luadogan mukaan muga käski Karjalan oikeauskoisia pappeja saarnaamaan suomekse. Ja rahvas muga sitten iloitsi, kun papit alkoivat suomekse saarnata. Kyl on vaigie sanua, missä valhe algaa da mih loppuu, kun kogo kirjutus on algua myöten valetta. Valehdelllessaan vainaja Antonin päälle, että hän muga olisi iloinnut. Voibiko nyt Karjalan rahvas iloita, ku heile saarnatah moisel kielel, kudamai hyö ei ymmärretä. Pitäisi pagista totta. Venjan kieleh on rahvas tottunnu lapsuuest algai. Kai rugovugset häi taitaa venjan kielellä ihan selvästi. Tämä hyövyttäy hänen hengellisty tarvistu äijä paremmin kui se, jotta händy vaajitah lugemah njiidy vierahal, tuntemattomal

⁵⁴ Sihvo 1995, 273–274.

⁵⁵ Merikowski 1939, 145–146.

⁵⁶ *Карельскія Извѣстія* / *Karjalan Wiestit* 1913-1917.

kielel, kudamai häi ei ole tottunnu. Meis tuntuu sil, jotta jumalanpalveluksen suomenkielisekse muuttamisesta ei iloitsis karjalazet vaan sortavalazet, kudamat vuozinnu 1905–1906 vägizin tahtottih suaha suarnan suomenkielisekse Salmin kirikös. Kuitengi salmilazet pysyttih taattoloin tavoilla ja puolustettih venjankielisty jumalanpalvelustu hävittäje vastah.

Samas kirjutukses Luadokka kielastaa, jotta jo muga suuren Nougorodin aikana Karjalas saarnattih suomenkielel. Ylen himoittais tietää, kus Luatokka saa nengasii tietoi. Suuren Nougorodan aigana ei itsce Suomes suomenkielel jumalaa palveldu. Suomalanje Agrikola vaste kiändi hengellizii kirjoi suomekse, ku Nougorodan valda jo oli hävinny... Suomalazien herroin pidäs vähän paremmin tiediä istorjaa, ja vähemmän kielastella.⁵⁷

Under förryskningen hade Nikolai Bobrikov också grundat den ryska tidningen *Finlandskaja Gazeta*, som år 1910 publicerade en artikel där R. Borotinskij menade att karelska var närmare besläktat med ryska än med finska.⁵⁸ Hannes Sihvo menar att efter året 1905 började retoriken kring det karelska språket öka. Han menar också att *Karelskija Izvestija* var Karelska brödraskapets huvudorgan i denna politiska agenda att påstå att karelska språket låg närmare ryska än finska.⁵⁹

⁵⁷ *Laatokka: 50-vuotis historiikki* 1931, 75.

⁵⁸ Sihvo 2003, 348.

⁵⁹ Sihvo 2003, 349.

3. Nationalromantiska dikter på tjugotalet

Tidningen *Laatokka*

Grundandet av ett lärarseminarium (1880) och ett lyceum (1893) i Sordavala var viktiga bakgrundsfaktorer till att tidningen *Laatokka* började utges från och med 1881. Idén med att placera läroverket nära gränsen var att finsknationell ”folkupplysning” kunde spridas vid gränstrakterna. Det andra alternativet för placeringen av läroverket hade varit Nyslott, som låg längre in i landet.⁶⁰

Tidningen *Laatokka* grundades av lektorer vid seminariet i Sordavala. Som ledargestalt figurerade K. Suomalainen. Tidningens mål var att göra Sordavalabefolkningens stämning mera finsksinnad i nationalistisk mening. Tidningen *Laatokka* förblev länge lektorernas tidning. Ursprungligen var tidningen menad som ett språkrör för staden Sordavala och Karelen. Politiskt började tidningen under senare hälften av 1880-talet försiktigt stöda det finska partiets så kallade unga fraktion. Under förryskningsperioden 1901 tog tidningen en öppet ungfinsk och konstitutionell ställning till händelserna. Under storstrejken 1905 blev tidningen så konstitutionell att gammalfinnarna bestämde sig för att grunda en helt egen tidning i Sordavala som fick namnet *Raja-Karjala*. Till *Raja-Karjalas* bakgrundskrafter hörde också *Laatokkas* grundare lektor Suomalainen. Konkurrenten i Sordavala ökade i och med att socialdemokraterna grundade tidningen *Rajavahti* på samma ort. I konkurrensen klarade sig *Laatokka* bättre än sin borgerliga rival *Raja-Karjala*.⁶¹

Under början av världskriget lade generalguvernören ner tidningen *Laatokka* med motiveringen att det var krigstillstånd. Den konkreta orsaken till denna åtgärd var att någon hade publicerat en skrift i tidningen där krigslyckan dryftades. Under slutet av året 1914 började *Sortavalan Sanomat* utges, publicerat av *Laatokkas* bakgrundspersoner. I verkligheten följde *Sortavalan Sanomat* samma redaktionella linje som den nerlagda *Laatokka*.⁶²

Efter den ryska revolutionen 1917 återtog tidningen sitt gamla namn. Den ungfinska

⁶⁰ Sihvo 2003, 236; Vuoristo 1975, 13.

⁶¹ Salokangas 1988, 52–53; Vuoristo 1975, 11–28.

⁶² Salokangas 1988, 53; Vuoristo 1975, 46–51.

tidningen *Laatokka* var efter inbördeskriget en tidning som i regeringsformsstriden till att börja med var republikansk, men som senare försiktigt tog en positiv inställning till monarkialternativet. I den nya partifördelningen var majoriteten av redaktionen och ledningsgruppen på Framstegspartiets sida, men på bolagsmötet i februari 1919 gjordes tidningen till ett språkrör för Samlingspartiet. Ungefär samtidigt fick *Laatokka* en rival i Agrarförbundets tidning *Karjalan Ääni*, som trots allt inte klarade av att åsidosätta den äldre rivalen i området.⁶³

Under mellankrigstiden försökte *Laatokka* stöda Samlingspartiet. Journalistiskt försökte tidningen inom sina resursers möjligheter följa sin tid genom att effektivisera nyhetsförmedlingen, genom att öka illustrationernas antal och genom att publicera en underhållsbetonad månadsbilaga. Under vinterkriget förblev *Laatokka* i Sordavala och ännu på fredsavtalsdagen publicerade tidningen utrikesministerns tal. Efter vinterkriget flyttade tidningen till Joensuu, där den stannade till 1942 då den flyttade tillbaka till det återerövrade Sordavala, där den förblev den enda tidningen. På grund av att tidningen var den enda i staden fick den en ganska gynnsam upplaga. Samtidigt avsåg sig tidningen sin koppling till Samlingspartiet.⁶⁴

Efter fredsslutet i september 1944 flyttade tidningen först till Jyväskylä. Där gjordes ett samarbetsavtal med den samlingspartistiska tidningen *Sisä-Suomi*. Enligt avtalet fick *Laatokka* publicera några sidor eget material i tidningen, men denna lösning tillfredställde inte i längden *Laatokkas* redaktion. En ny publiceringsort söktes och man funderade på Lappo och Pieksämäki som alternativ, orter där det fanns många evakuerade Ladogakarelare. Slutligen valde man Pieksämäki, eftersom det ansågs att det fanns bättre förutsättningar där.⁶⁵

Under slutet av år 1946 flyttade *Laatokka* sålunda till Pieksämäki. Tidningen fick namnet *Sisämaa* men under rubriken stod det med små bokstäver ”*Laatokka*”. Ändringen av namnet var en stor kris för tidningen, eftersom en stor del av läsarna helt och hållet övergav tidningen. Valet av namnet berodde antagligen delvis på att kontrollkommissionen som bestod av segrarmakterna (främst Sovjetunionen) ansåg att ett namn som syftade på en sjö som hade blivit utanför Finlands gränser var olämpligt. Delvis handlade det eventuellt också om att skapa en nystart med ett nytt namn på en ny

⁶³ Salokangas 1988, 53; Vuoristo 1975, 52–57.

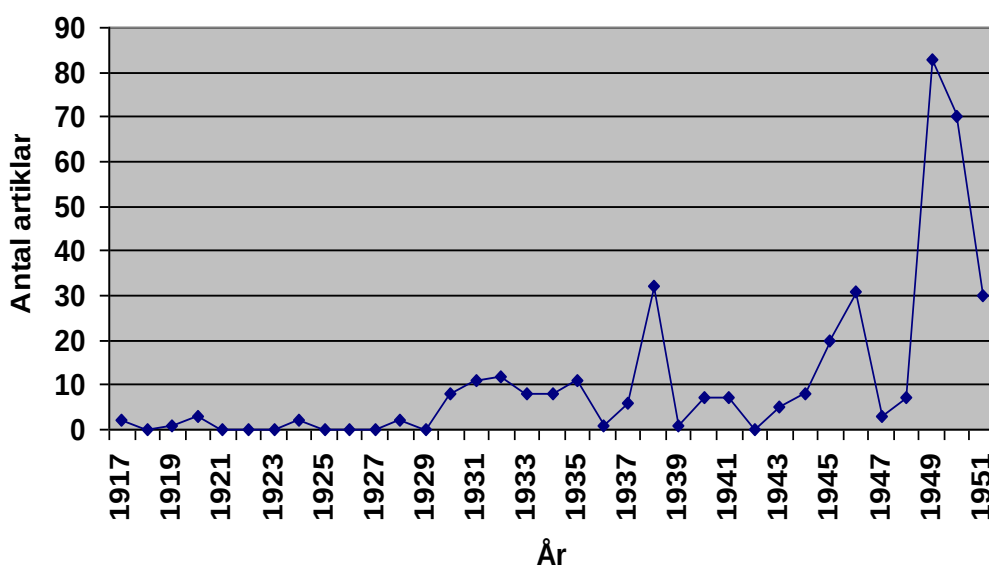
⁶⁴ Salokangas 1988, 53; Vuoristo 1975, 63–64.

⁶⁵ Salokangas 1988, 53.

ort. Det fanns ingen tidning i Pieksämäki och om tidningsredaktionen skulle ha velat skulle det säkerligen ha funnits en efterfrågan på dagstidningar i nejden. Trots allt fattade man ett beslut att byta namnet till *Laatokka* under sommaren 1949. Samtidigt meddelade redaktionen att tidningen ägnade sig åt frågor om Karelen. Som en följd av detta sjönk läsekretsen och år 1951 fanns det inte mera resurser att publicera *Laatokka* och tidningen lades ner.⁶⁶

Karelskspråkigt material i Laatokka

Antalet karelskspråkiga artiklar i tidningen Laatokka 1917-1951



Mellan åren 1901-1951 utkom det 385 enskilda artiklar, och av dessa 112 under perioden 1901-1939. Till dessa har det inte medräknats korta ordspråk som var endast ett par rader långa och som publicerades i stor skala åren 1945 och 1946. Under slutet av 1940-talet och början av 1950-talet publicerades också artiklar som hade en blandning av finskt och karelskt innehåll. Om man inte räknar med dessa, som nu finns medräknade i siffran 385, måste man avrunda siffran lite neråt. Om man räknar bort de artiklar som i huvudsak hade ett finskt innehåll är siffran kring 375. Under de sista åren av *Laatokkas* existens publicerades också många ordlistor, vilka är nedräknade i siffran 375. Beroende på hur man vill se på saken är totalantalet av karelskspråkiga artiklar under åren 1901-1951 kanske någonstans mellan 340-385.

⁶⁶ Salokangas 1988, 53.

De första karelskspråkiga artiklarna i tidningen

Under tidsperioden 1901-1928 utkom 12 karelskspråkiga artiklar. Vissa av skribenterna är okända. Många skrifter var i diktformat, medan kåserier och prosatexter eller berättelser blev allmännare mot slutet av 1920-talet.

Allt som allt utgavs fyra karelskspråkiga artiklar i tidningen *Laatokka* under det Finska storfurstendömet's existens. Samtliga texter var i diktform. Två av dessa texter utkom under förryskningsåret 1901 och två till under självständighets- och revolutionsåret 1917. Resten utkom på 1920-talet när Finland var självständigt. Skribenterna var ”Paimoipoiku”, ”Iivo”, ”A.” och ”Peiboi”.

Iivo syftade förmodligen på författaren Iivo Härkönen⁶⁷ och Peiboi kan möjligtvis vara ”Peiboi Pedri”, det vill säga E. V. Ahtia, som enligt Hannes Sihvo använde pseudonymen ”Peiboi Pedri” då han skrev karelskspråkiga texter.⁶⁸

På svenska kunde rubriken för den första dikten ”Pakinaa Suistamolta” översättas till ett ”kåseri (eller prat) från Suistamo”. Det är osäkert vem som hade skrivit texten, men efter artikeln stod det ”Paimoipoiku” (herdepojken). I artikeln skrev skribenten att han skrev på ett bondespråk (*talonpoikahisel' kielel*). Kåseriet handlade om brännvinsdrickandet i Suistamo. Det kan mycket väl hända att det handlade om en författare, exempelvis Iivo Härkönen, som var upphovsmannen under ett pseudonym. Temat i dikten var jordnära och motsvarade i stort sett de teman som förekom ofta under 1930-talet, det vill säga boskapsskötsel och brännvinsdrickande.⁶⁹

Alternativt kan det hända att dikten härstammar från Iivo Härkönen's resa till Gränskarelen under året 1901. I de brev som Härkönen skrev till Kaarle Krohn framkommer det att Härkönen hade ambitioner att inte endast publicera sina egna dikter, utan även folkdikter från Gränskarelen i olika finska tidningar. Framför allt nämns det i breven att Härkönen önskade att professor Kaarle Krohn skulle använda sitt inflytande för att få Härkönen's reseskildring från Gränskarelen publicerad i *Suometar*:

Olen täällä kirjoitellut yksityiskohtaista matkakertoelmaa matkastani. Mitähän Te sanotte,

⁶⁷ Mäkinen 1985, 89; Setälä, Sihvo & Timonen 1983, 219. Mäkinen menar att Iivo Härkönen skrev dikten ”Aunuksen karjalaisen huokaus” 10.8.1901. I slutet av Setäläs Sihvos och Timonens verk om Iivo Härkönen från 1983 står det i en lista som framställts av N. P. Virtanen en lång rad med tidningsartiklar som Härkönen författat. Här står det också att Aunuksen-karjalaisen huokaus är skriven av Härkönen.

⁶⁸ Sihvo 2003, 348.

⁶⁹ *Laatokka* 13.7.1901.

jos Teidän kauttanne koittaisin saada sitä ensi vuoden Suomettariin painettvaksi?⁷⁰

Med tanke på att Härkönen skrev artiklar till *Laatokka* och önskade få sina reseskildringar till *Suometar*, samt det faktum att han var chefredaktör för Savon Sanomat åren 1912-1913 kan vi dra slutsatsen att hans politiska attityd låg på fennomanins sida. Trots allt framkommer det inte något starkt politiskt patos i de brev som han skrev till Kaarle Krohn, men på grund av hans engagemang i föreningar som *Vienan Karjalaisten Liitto* och *Karjalan Sivistysseura* kan man säkerligen med rätta påstå att hans politiska åsikter lutade mot den nationalistiska sidan (med vissa reservationer gällande östkarelarnas självbestämmande).

Dikten ”Aunuksen-Karjalaisen huokaus” handlade om svarta moln som började färga himlen ovanför den hjälplösa lilla människan. Härkönen har av allt att döma på samma sida i tidningen skrivit en dikt på finska, och det verkar som om dikterna var en blygsam protest mot förryskningstidens skärpta atmosfär. Enligt min mening kan man tolka dikten som ett sätt att försöka skriva på karelska för att försöka framföra ett budskap om att förryskningen var ett hot mot både karelare och finnar. Man kan tänka sig att Härkönen ville föra fram den olonetskarelska dikten i tidningen på grund av att han just hade företagit sig en resa i trakterna.⁷¹

Härkönen förbjöds av de ryska myndigheterna att delta i seminariets verksamhet i Sordavala år 1904 med anklagelsen att han skulle ha spridit propaganda i Olonetskarelen. Härkönen nekade till anklagelserna men blev trots allt förbjuden att delta i seminariets undervisning.⁷²

Självständighetsåret 1917

”Nouze Karjal” (Stig upp Karelen) från 22.5.1917 var mer provocerande och mer folkuppviglande än Härkönen ”Aunuksen-Karjalaisen huokaus” från 1901. Poeten var anonym och det stod endast ”A.” efter dikten. Dessutom stod det att dikten var skriven i mars 1917.⁷³

⁷⁰ Iivo Härkönen, kirjeet Kaarle Krohnille, 27.11.1900, 109:19:4, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, kirjallisuusarkisto, Helsinki.

⁷¹ *Laatokka* 10.8.1901.

⁷² Mäkinen 1985, 89; Setälä, Sihvo & Timonen 1983, 6.

⁷³ *Laatokka* 22.5.1917.

Eftersom det var oklart vem som hade författat texten är det svårt att dra slutsatser om hurdana möjliga agendan skribenten har haft i tankarna. ("A." skulle möjligtvis kunna stå för E. V. Ahtia, alternativt A. O. Väisänen). I jämförelse med texterna från 1901 har denna en skarpare ton, vilket kanske kan förklaras av att de politiska förhållandena hade förändrats avsevärt mellan åren 1901-1917.

Dikten "Karjalan virzi" följde samma tema som "Nouze Karjal". Skribenten hette "Peiboi". Namnet Peiboi syftar förmodligen på Peiboi Pedri, alltså namnet som E.V. Ahtia använde när han skrev sina dikter på karelska.⁷⁴ I slutet av "Karjalan virzi" påpekades det i *Laatokka* att detta var olonetsdialekt som också talades i byn Salmi. Efter denna dikt fanns det också en olonetskarelsk-finsk ordlista, vilket också "Nouze Karjal" hade.⁷⁵

Allt som allt skrevs fyra karelskspråkiga texter under autonomins tid under åren 1901-1917 i tidningen *Laatokka*. Samtliga texter var i diktform. Skribenterna var Paimopojku, Iivo, "A." och Peiboi. Iivo syftade troligen på Iivo Härkönen och Peiboi kan kanske ha syftat på Peiboi Pedri, det vill säga språkforskaren E. V. Ahtia. Trots allt verkar dessa fyra dikter ha varit författade delvis eller helt och hållet av "kultureliten", bland annat Iivo Härkönen och E. V. Ahtia, som var utbildade "intellektuella". Sålunda finns det inga klara tecken på att vanliga karelsare skulle ha skrivit dikter i *Laatokka* före Finlands självständighet. (Härkönen var visserligen från Östkarelen själv, men han hade trots allt utbildats i Storfurstendömet Finland och blivit författare där.⁷⁶) Detta förstärker uppfattningen om att det i huvudsak var "karelianisterna" inom den finska kultureliten som stod för den olonetskarelska dialekten i tidningen *Laatokka* under Storfurstendömetens existens.

Stamfrändeskrigen 1918-1919

I samband med det ryska inbördeskriget 1917-1921 förekom några karelskspråkiga artiklar i tidningen *Laatokka*. Under mitten och slutet av 1920-talet upphörde de karelskspråkiga texterna nästan helt, men de några texter som förekom under åren 1917-1924 hade nationalromantiska drag och var oftast i diktform. Antagligen spelade de så

⁷⁴ Sihvo 2003, 348.

⁷⁵ *Laatokka* 7.6.1917.

⁷⁶ Sihvo 1995, 311.

kallade ”stamfrändeskrigen” en betydande roll i att man i ”vita” samlingspartistiska kretsar i exempelvis *Laatokkas* redaktion valde att publicera karelskspråkiga texter för att uttrycka sympatier för ”brödrafolken”. Visserligen varierade uppfattningarna bland olika aktörer om hur man skulle förhålla sig till östkarelarna. Exempelvis framgår det ur Nygårds forskning att Iivo Härkönen hade en annorlunda uppfattning om östkarelarna än exempelvis AKS och Itsenäisyyden Liitto. Härkönen som var aktiv inom *Karjalan Sivistysseura* hade en åsikt om att östkarelarna skulle få utveckla sitt eget språk och sin egen identitet, medan man inom AKS och IKL allmänt ansåg att östkarelarna skulle förfinskas.⁷⁷

Det bör påpekas att vissa östkarelska socknar, bland annat Uhtua i Vita havs Karelen under de så kallade stamfrändeskrigen åren 1918-1922 hade skickat appeller och önskemål att Finland skulle ta herreväldet över dessa socknar. Dessa appeller fungerade säkerligen som en *casus belli* för Finlands del när man skickade expeditionskårer över gränsen. Visserligen framgår det exempelvis i Niinistös verk *Heimosodat 1918-1922* att lokalbefolkningen allt som oftast var mera intresserad av bröd och säkerhet än av nationalistisk stamfrändesretorik.⁷⁸ Fastän expeditionerna ledde till temporära framgångar genom att Repola, Porajärvi och delar av Olonets temporärt ockuperades, misslyckades de i det långa loppet.⁷⁹

Det kan också nämnas att man med brittiskt understöd uppbådade ett karelskt regemente, där flera karelare stred mot både finnar och bolsjeviker i norra Ryssland. År 1918 hade inte Tyskland kapitulerat och finska frivilligkårar i Petsamo och Karelens norra delar kunde möta på motstånd från karelarna som fick materiellt stöd av Tysklands fiende, Storbritannien, som via hamnen i Murmansk kunde stöda en motståndsrörelse mot tysksinnade finnar och revolutionära bolsjeviker. Niinistö har också skrivit om karelare som stred i det Karelska regementet (*pervyi karelskij otrjad*) som britterna upprustade. Det fanns alltså en tanke om att skapa ett självständigt Karelen, som skulle vara oberoende från bolsjeviker och tyskstödda vita finnar. Tanken var att denna stat skulle få stöd av Storbritannien och att den själv skulle få förvalta sina skogs- och malmrikedomar. Dessa tankar fanns ännu 1918-1919, men i och med bolsjevikernas framryckning norrut började dessa visioner falla i kras. Dessutom var det endast en liten

⁷⁷ Nygård 1978, 116–117.

⁷⁸ Niinistö 2005, 27, 30.

⁷⁹ Niinistö 2005, 22–85, 148–183, 214–269; Jokipii 1998, 1-25.

grupp människor som stod för dessa visioner. Dessutom stödde en del karelare bolsjevikerna.⁸⁰

Lev Trotskij: "vägen från Petrograd till Helsingfors är kort!"

Uppenbarligen fanns det en koppling mellan de artiklar som skrevs på karelska i tidningen *Laatokka* och det som hände på andra sidan gränsen från och med året 1919 ända fram till åren 1921-1922. Under denna tid förekom några karelskspråkiga artiklar, vilka antagligen inspirerades av det som ägde rum i Vita havs Karelen och Olonets.

I februari 1919 hade östkarelare med stöd av vita ryssar och engelsmän i Kemi i Vita havs Karelen hållit ett möte där det krävdes att Karelen skulle bli en självständig stat. Staten skulle bli en republik och ifall Karelen skulle stöda sig på Finland eller Ryssland var en fråga för framtiden. (Vita ryssar var avvisande till dessa idéer.) Man ville skicka en delegation till fredskonferensen i Paris som pågick just då. Via diplomater i Stockholm lyckades karelarna förmedla sina önskemål till Paris. I början av 1920 för engelsmännen från Murmansk och lämnade Karelen åt vita ryssar. Under våren 1920 gjorde bolsjevikerna en framryckning norrut och de lyckades erövra Murmanskbanan.⁸¹

När bolsjevikerna ockuperade Uhtua på våren 1920 lät de den vita karelska lantdagen sammanträda 21.3.1920–1.4.1920. Där fick lantdagen fatta ett beslut om att förklara sig självständigt från Ryssland. 27.3.1920 deklarerade lantdagen att Karelen skulle bli självständigt så fort som möjligt. Man meddelade åt sovjetregeringen att man ville förhålla sig neutral i Rysslands inre konflikter. 1.6.1920 grundades en provisorisk regering (Hilippalas regering) av lantdagen. Efter andra lantdagen i Vuokkiniemi 11.–14.6.1920 råkade den provisoriska regeringen i konflikt med bolsjevikerna. Regeringen flydde till Finland. I fredsförhandlingarna i Dorpat kom man överens mellan Finland och Rådsryssland att de ca 600 män som flytt till Finland fick stanna i Finland, men Vita havs Karelen samt Repola och Porajärvi skulle förbli Rådsryska territorier. Rådsryssland skulle trots allt tillåta området autonomi.⁸²

Karelarna fick inte själv delta i fredsförhandlingarna i Dorpat. Visserligen utlovades kulturautonomi och en självständig ekonomi åt karelarna. I praktiken uppfylldes löftena

⁸⁰ Niinistö 2005, 54–55.

⁸¹ Jokipii 1998, 17.

⁸² Jokipii 1998, 17–18; Niinistö 2005, 225.

aldrig av bolsjevikerna. Redan före fredskonferensen i Dorpat hade man den 7.6.1920 grundat ”Karelska proletariatets kommun”. Såd tvångskonfiskerades av karelarna och löftena om autonomi uppfylldes inte heller vilket ledde till starkt missnöje. I oktober 1921 uppstod kravaller i Voijärvi i Vita havs Karelen. Detta växte till ett uppror mot bolsjevikerna som spred sig från Vita havs Karelen till norra Olonets. Vid detta skede hade bolsjevikerna segrat i det ryska inbördeskriget, även om vissa motståndsfickor fanns i Sibirien och norra Kaukasus. Därför var förutsättningarna för upprorsmännens framgång dåliga. Karelarna uppbådade trots allt en ansevärd motståndsrörelse på egen hand. I slutet av året 1921 fanns uppskattningsvis 3000 motståndsmän, varav 500 var finska frivilliga jägare. Bolsjevikerna samlade ihop en armé på 13 000 man. Bland dessa fanns röda finska förband. Från Finlands sida deltog bland annat major Paavo Talvela i striderna, men det ”officiella” Finland meddelade att staten inte hade något att göra med saken. Trots allt gavs indirekt stöd och frivilliga finnar deltog på karelarnas sida. Upproret i Vita havs Karelen kvästes av bolsjevikerna och många flyktingar strömmade till Finland. Bolsjevikernas krigsminister Lev Trotskij hotade Finland i december 1921: ”vägen från Petrograd till Helsingfors är kort!”.⁸³

Uppenbarligen var dessa oroligheter orsaken till varför det förekom karelskspråkiga artiklar i tidningen *Laatokka* under åren 1919-1920. I och med att den karelska frågan tonades ner efter början av 1920-talet skedde ett avbrott i utgivandet av karelskspråkiga artiklar i tidningen *Laatokka*, fastän vissa föreningar och tidningar fortfarande genom 1920- och 1930-talen påminde om Karelenfrågan och ”skamfreden i Dorpat”.

Dikter i *Laatokka* före och efter freden i Dorpat 1919-1920

Efter självständighetsförklaringen i Finland förekom det ett ökande antal karelskspråkiga skrifter i *Laatokka*. Gränskarelen var ett aktuellt område på grund av de expeditioner som beväpnade finska grupper utförde i gränstrakterna under åren 1918-1922. Under dessa expeditioner kallades karelarna ofta av finska sidan för ”stamfränder”, det vill säga ett folk som var språkligt besläktat med finnarna. Intresset för att annektera Östkarelen till Finland hade naturligtvis ökat intresset för de folk och kulturer som fanns vid och bakom gränsen, däribland östkarelarna och deras finskugriska språk.

⁸³ Jokipii 1998, 18–20.

Allt som allt förekom det åtta karelskspråkiga texter under denna period i *Laatokka*. Alla förutom den sista texten var skrivna i diktform. Den sista texten, som var ett kåseri eller en berättelse om hur valen gick till väga, var i prosastil.

Skribenten för sången ”Muamoni minun tsakkai” var återigen ”Peiboi” och det handlade antagligen om en traditionell olonetskarelsk sång om någon persons moder. ”Muamo” betyder mamma på karelska (som i ryskans ”mama”, här har man alltså inte använt finskans ”äiti”, eller andra dialektala former av ordet).⁸⁴ Dialekten var förmodligen från Olonetsområdet och skillnaden till finskan var starkare än i de tidigare skrifterna. Det fanns inte en politisk ton i dikten. Detta var den enda dikten under året 1919.⁸⁵

År 1920 förekom tre skrifter på karelska. Den första hette ”Karjalankieli” och publicerades den 10.7.1920 i tidningen under signaturen W. Peiboi. ”Karjalankieli” prisade det karelska språket och den sista versen avslutades med orden ”sen surm’ on surma oman rahwahan”. Fritt översatt till svenska skulle detta vara att ”det karelska språkets död är det egna folkets död”. Det är lite osäkert vem som gömmer sig bakom signaturen. E.V. Ahtia brukade använda namnet Peiboi Pedri då han skrev dikter på karelska, men eftersom det står ”W.” före ”Peiboi” är det svårt att säga om det verkligen var han som skrev dikten. I alla händelser var det, med tanke på den nationalistiska undertonen förmodligen en ”karelianist”, någon högt utbildad person som utbildats i nationalistisk anda vid en finsk läroanstalt.⁸⁶

Dikten med namnet ”Oma Rahwas” (egna folket) var utan namn på författaren. Dikten var patriotisk likt de andra dikterna från 1919 och 1920. Innehållet beskrev Karelen och dess folk, dess språk och dess betydelse. Fredsförhandlingarna mellan Finland och Rådsryssland pågick i Dorpat (Tarto) samtidigt. Uppenbarligen har Karelenfrågan och fredsförhandlingarnas ovisshet ökat spaltutrymmet för karelska dikter i *Laatokka* under dessa månader.⁸⁷

Den sista dikten för året 1920 publicerades den 2.10.1920, det vill säga vid fredsförhandlingarnas slutskede. Dikten hette ”Näet, Suomi” och innehållet var bittert och vemodigt. Kanske skribenten ansåg att Finland hade svikit sin stamfrände i

⁸⁴ Penttonen 2006, 105.

⁸⁵ *Laatokka* 15.5.1919.

⁸⁶ *Laatokka* 10.7.1920.

⁸⁷ *Laatokka* 20.7.1920.

fredsförhandlingarna i Dorpat, som slöts den 14.10.1920. Skribeten var återigen ”Peiboi, V”. Dikten började med orden: ”Oi Suomen rahwas, mikse heimos hylkäsit;” (sv. ”O Finlands folk, varför övergav du din stam”). På basis av innehållet har skribenten varit någon med en insatthet i stamfrändespelitiska frågor.⁸⁸

De fyra dikterna under 1919-1920 har tydligt innehållsmässigt varit förknippade med de händelser som försiggick mellan vita Finland och Rådsryssland i fråga om Östkarelen. Skribenterna har delvis varit anonyma, men signaturen ”Peiboi” tycks ha varit aktiv. Det är mycket möjligt att det var E. V. Ahtia, en finlandssvensk forskare som studerade det karelska språket, som redan år 1917 kan ha författat dikter till Laatokka på karelska.

Karelskspråkiga texter senare under 1920-talet (1924-1928)

Efter året 1920 uppstod ett avbrott i publiceringen av karelskspråkiga skrifter i tidningen ända fram till 1924. 17.7.1924 publicerades en lång dikt i tidningen med titeln ”Suojärwen heimojuhlil”. Efter dikten stod det att skribenterna var ”erähie suojärweläzie” (en Suojärvibo). Dikten är en sorts hyllning till en ”stamfrändesfest” (*heimojuhla*) som i Suojärvi nära gränsen till Sovjetunionen ordnades för att fira gemenskapen mellan karelar och finnar. För övrigt kan man kanske också se en sorts attitydförändring i dikten. AKS-andan om att försöka jobba för att Östkarelen och dess karelskspråkiga befolkning skulle förenas med Finland kom också fram i dikten:

Suur on sugu Suomen kanzan;
helie heimo Kalewoizen;
punoi vieras vai meil anzan –
oza joudui waidah toizen.⁸⁹

Enheten mellan karelar och finnar och deras romantiska språkgemenskap med Kalevala som sammanlänkande epos tycks ha influerat denna dikt. ”Punoi vieras vai meil anzan” kan också tolkas som en syftning på freden i Dorpat då östkarelarna enligt AKS-ideologin delades itu mellan Finland och Rådsryssland.⁹⁰

Vem som var ”erähie suojärweläzie” är svårt att säga. Iivo Härkönen var från Suistamo

⁸⁸ Laatokka 2.10.1920.

⁸⁹ Laatokka 17.7.1924.

⁹⁰ Laatokka 17.7.1924.

och sålunda kan man kanske anta att denna skribent var någon annan i och med att underskriften syftade på en ”Suojärvibo”. Möjligtvis kan det i detta fall ha handlat om någon skrivkunnig karelsk bybo från Suojärvi. Trots allt kan det också ha varit en ”karelianist” som velat understryka att han var från ”Suojärvi” för att försöka appellera till publiken.

En karelskspråkig dikt publicerades också i samband med en artikel om ”stamfesten” (*heimojuhlat*) 2.8.1924. Skribentens namn förekom inte. Denna dikt var mildare till sin natur. Den anspelade inte på de storfinska mentaliteterna i samma mån som dikten ”Suojärwen heimojuhlil”.⁹¹

Efter 1924 skedde ett avbrott till 1928. Den 9.10.1928 publicerades ett karelskt gråtkvåde (*itkuvirsiruno*). I samband med artikeln stod det att skribenten var magister A. O. Väisänen som antagligen hade läst upp dikten i samband med Mattjoi Plattonens begravning. Väisänen var enligt Hannes Sihvo en av karelianisterna. År 1915 hade han gjort omfattande resor i Vita havs Karelen och ett år senare till vepsiska områden tillsammans med E. N. Setälä.⁹² Sången i *Laatokkas* artikel hette ”Mattjoi Muamoseni”. Innehållet var ett personligt ode till Mattjoi Plattonen av skribenten, och den saknade en politisk aspekt fastän det framkom ur dikten att Väisänen och Mattjoi Plattonen tydligen hade besökt ”*madjaarien mua*”, magyarernas land (Ungern).⁹³

Mattjoi Plattonen var en kvinna som var känd för att kunna östkarelska gråtkvåden och dikter. Dessa kunnare av lokala muntliga traditioner var högt uppskattade i det nationalromantiska Finland under karelianismens stora årtionden, inte minst på grund av Kalevala och Lönnrot. Därför stod dessa personer förmodligen högt i kurs bland karelianisterna A. O. Väisänen, E. V. Ahtia och Iivo Härkönen.

1920-talets sista karelskspråkiga text hette ”Paginua Salmin kunnanvualilois” (sv. snack om kommunalvalet i Salmi) och utgavs den 18 december 1928 av ”Kabria”. Denna artikel var den första karelskspråkiga texten i *Laatokka* som inte var en dikt utan prosa och kunde beskrivas som ett kåseri på grund av sin lättsamma natur. Texten handlade om karelska bönder som debatterade kommunalpolitiken och kommunalvalen. Indirekt hade kåseriet ett politiskt innehåll där det diskuterades om kommunism,

⁹¹ *Laatokka* 2.8.1924.

⁹² Sihvo 2003, 343–344.

⁹³ *Laatokka* 9.10.1928.

inkomstskillnader och annat om samhället. Artikeln var lättsam till sin natur och det är svårt att se några nationalistiska kopplingar. Vem som var ”Kabria” är svårt att säga, men det är inte omöjligt att det skulle ha varit en helt vanlig östkarelare som velat skriva på lokalspråket. Visserligen kan det också ha varit någon karelianist eller annan person under ett pseudonym.⁹⁴

Sammanlagt förekom det 8 skilda karelskspråkiga artiklar i tidningen *Laatokka* under åren 1919-1928. Av dessa var en text ett kåseri, och resten, det vill säga sju artiklar var dikter eller sånger. Det ser ut som om de karelska skrifterna till att börja med i huvudsak var uttryckta i diktform. Om skribenterna kan det sägas att en del kan ha varit författare, akademiker och intellektuella, med möjliga kopplingar till föreningar med politisk-nationalistiska intressen i Vita havs- och Olonetskarelen. En av dessa kan ha varit språkforskaren E. V. Ahtia, som möjligen var skribenten bakom namnet ”Peiboi”. (Åtminstone har Hannes Sihvo påpekat att Ahtia skrev sina karelskspråkiga dikter med namnet ”Peiboi Pedri”.⁹⁵) Jag förmodar att alla förkortningar med Peiboi med stor sannolikhet kan kopplas till Ahtia, eftersom innehållet i dikterna var stamfrändesideologiskt. Vid sidan om Peibois tre dikter skrevs två dikter av en anonym skribent, en av A. O. Väisänen och en av ”*erähie suojärweläsie*” (en suojärvibo). Det enda kåseriet skrevs i prosastil av ”Kabria”.

Ahtia och A. O. Väisänen hörde till den utbildade ”eliten” i samhället, men vem var dessa övriga skribenter? Möjligtvis kan en del av dem ha varit jordbrukare som läst *Laatokka*. I stort sett var tjugotalets dikter stamfrändesideologiska. Sålunda kan man säga att de stödde den finska ”kulturelitens” intressen att främja stamfrändesideologin. I det sista kåseriet fanns trots allt en annan lättsammare stil.

Stämningar i Finland efter freden i Dorpat

Toivo Nygård har konstaterat om äktfinskhetsrörelsen att stamfrändesarbetet i Finland upplevde en ”kris” under slutet av 1920-talet. Efter expeditionerna till Olonets och Vita havs Karelen åren 1918-1922 var stamfrändesideologin ännu aktuell, men mot slutet av 1920-talet hade människorna börjat glömma den. Från och med ungefär 1930 intensifierades stamfrändesarbetet återigen. Nygård konstaterar också att

⁹⁴ *Laatokka* 18.12.1928.

⁹⁵ Sihvo 2003, 348.

stamfrändesfrågorna togs upp i pressen under så kallade ”krisår”.⁹⁶

Freden i Dorpat 1920 var på sätt och vis startskottet för grundandet av *Akateeminen Karjala Seura*. AKS blev mycket dominerande inom Helsingfors universitet under mellankrigstiden och *Ylioppilaslehti* samt studentkåren dominerades under flera år av AKS-anhängare. Klinge påpekar att Niilo Kärki och Martti Haavio var ledande figurer inom AKS under åren 1922-1923. Då skedde ett maktskifte i Helsingfors universitets studentkår när Kärki och Haavio blev redaktörer för *Ylioppilaslehti*. Tidningen förblev enligt Klinge AKS-dominerad från denna tidpunkt fram till föreningens upplösande.⁹⁷ (Martti Haavio nämns också i en av *Laatokkas* karelskspråkiga artiklar i och med att han delvis var inblandad i stamfrändesarbetet.)

I själva fredsförhandlingarna i Dorpat tycks den finska kommitténs medlemmar ha varit någorlunda ense om att Östkarelen inte kunde bli en del av Finland år 1920, eftersom Finland själv var ekonomiskt och politiskt utmattat. Endast Repola och Porajärvi socknar kunde tänkas bli en del av Finland, eftersom finska trupper ockuperade dessa områden. Bland annat Väinö Tanner som deltog i förhandlingarna har skrivit att en annektering av Östkarelen var helt otänkbar.⁹⁸ Visserligen kan dessa memoarer ha förvrängt händelseförloppet, men Tanner menar att pressen i Finland gav fel bild och fel förhoppningar om vad som kunde förväntas av fredsförhandlingarna i Dorpat. Trots allt tog AKS sin inspiration av att Finland hade gett bort Östkarelen med ”brödrafolket”, det vill säga östkarelarna.⁹⁹

I Toivo Nygårds doktorsavhandling *Suur-Suomi vai lähimeimolaisten auttaminen* (1978) analyseras frågan om olika finska föreningars intresse för Östkarelen och Ingermanland samt de språkbesläktade folkens öden. Nygård har förklarat att man från och med ca 1934 började intressera sig allt mer för Östkarelen eftersom nationalitetspolitiken i Sovjetunionen ungefär samtidigt hade börjat förändras, bland annat hade finskspråkiga ingermanländare från gränstrakterna börjat förflyttas till politiskt mer isolerade områden.¹⁰⁰ Detta skulle eventuellt också kunna förklara varför antalet karelskspråkiga artiklar började öka från och med 1930-talet i tidningen

⁹⁶ Nygård 1978, 159, 256.

⁹⁷ Klinge 1982, 224–225.

⁹⁸ Tanner 1949.

⁹⁹ Nygård 1978, 125–128.

¹⁰⁰ Nygård 1978, 222.

Laatokka. Kanske tänkte man sig att det behövdes en samlingspartistisk skriven karelska som motvikt till den ryskkommunistiska varianten av skriven karelska.

I *Laatokka* förekom ju karelskspråkiga artiklar särskilt under början av 1920-talet men också från och med år 1930 årligen. Nygård har påpekat att början av 1920-talet var en tid för stamfrändesföreningarna, medan intresset svalnade något under mitten av 1920-talet. Från och med ungefär 1929-1930 ökade stamfrändesarbetets vikt igen. Denna ”renässans” sammanfaller säkerligen – vilket Nygård inte påpekade – med AKS och Lapporörelsens samhällspolitiska aktivism som fick vind i seglen från och med 1929 och 1930. Språkstriden mellan finskan och svenskan samt kommunistlagarna var ju aktuella under denna period tack vare dessa föreningar och dessa händelser har därför eventuellt en parallell med det förhöjda intresset av stamfrändesarbetet.

Vid sidan av andra orsaker menade Nygård att Sovjetunionens förflyttning av ingermanländska finnar under åren 1929-1930 väckte missnöje i samhället, vilket aktiverade stamfrändesföreningarna, studenterna och tidningarna att uppmärksamma de finsk-ugriska folken i Sovjetunionen efter ett kort avbrott under 1920-talet. Nygård menade också att man i Finland trodde att Sovjetunionen snart skulle falla söner, vilket påskyndade skrivierna.¹⁰¹

Därutöver har Nygård i sina andra studier konstaterat att det under början av 1920-talet kom ca 30 000 flyktingar från Rådsryssland till Finland. En del flyttade tillbaka, men antalet förblev ganska intakt ända in på 1930-talet. Antalet flyktingar från Östkarelen till Finland rörde sig kring 20 000-35 000 under 1920- och 1930-talen.¹⁰² Flyktingarna från östkarelen och ingermanland var också ett arbetsfält för stamfrändesföreningarna och flyktingarna engagerade sig själv också i att skicka appeler för att uppmärksamma stamfrändesfolken i Sovjetunionen. Visserligen varierade uppfattningen om hur arbetet skulle genomföras. Exempelvis tyckte AKS och IKL att man kunde förfinska östkarelarnas efternamn och förfinska dem överlag, medan andra som exempelvis Iivo Härkönen ansåg att östkarelarna skulle få behålla sitt språk och sin kultur.

¹⁰¹ Nygård 1978, 172.

¹⁰² Nygård 1980, 71–72.

4. 1930-talets karelskpråkiga texter i *Laatokka*

Karelska skriftspråket i Sovjetunionen

Då de ryska gränserna efter freden i Dorpat 1920 konsoliderades i nordvästra Ryssland kom minoritetsfrågor allt mer i fokus. Till att börja med fick karelare, vepser, ingrer och andra minoriteter som talade finsk-ugriska språk sina egna skolor som kunde undervisa på dessa minoritetsspråk. Innan stalinismen hade hunnit få fart fanns det sålunda små skolor för olika små språkminoriteter. Timo Vihavainen har skrivit att år 1933 fanns det i *Leningrad oblast* (län) 284 finska, 90 estniska, 55 vepsiska, 23 ingriska, 21 lettiska och 23 tyska folkskolor.¹⁰³

På grund av att röda exilfinnar hade viktiga poster i Östkarelen blev finskan snabbt ett skriftspråk för karelarna. Under början av 1930-talet övergick alla skolor i Sovjetkarelen därför till att använda finska som skolspråk. Vid sidan av dessa åtgärder hade strategier också uppgjorts för att ta i bruk finska också bland karelarna i karelskpråkiga ”öar” i Tverområdet, Valdai och Tihvinä. Trots finskans utbredning fattade Moskvaregionens chef för Tverdistriktet år 1927 ett beslut att det skulle skapas ett karelskt skriftspråk för tverkarelarna baserat på deras lokala dialekter. År 1930 hade filologen D. V. Bubrih blivit klar med projektet och sålunda kunde man ta i bruk ett karelskt skriftspråk med latinska bokstäver som grundade sig på de dialekter som användes i byn Tolmachu i Tverområdet.¹⁰⁴

Åren 1930-1931 påbörjades skolundervisning på karelska i Tverdistriktet. Det grundades också dagstidningar som tryckte texter på karelska, bland annat *Kolhozoin puoleh*. Detta försök var trots allt inte särskilt framgångsrikt och år 1933 bestämde sovjetledningen att man skulle återgå till att endast ha ryska som skriftspråk i Tverdistriktet. Försöket var enligt Esa Anttikoski ett sätt att försöka förankra den karelska befolkningen i Sovjetsystemet genom att tillåta invånarna att använda sitt eget minoritetsspråk. Förutom dessa orsaker menar Anttikoski att det inte fanns tillräckliga

¹⁰³ Vihavainen 2000, 26.

¹⁰⁴ Anttikoski 2000a, 234–235.

motiv för att ta finska i bruk som skriftspråk i Tverområdet, eftersom tverkarelarna hade levt i tre sekler i denna ö i mitten av Ryssland utan kontakter till finnar eller karelare på andra ställen.¹⁰⁵

År 1935 togs karelskan åter i bruk som skriftspråk i Tverkarelen. Denna gång blev försöket framgångsrikare. Det trycktes bilagor till tidningar där människor kunde skriva sina egna insändare på tverkarelska och dessutom trycktes skönlitteratur på karelska. Därför anammade tverkarelarna lättare skriftspråket som en del tidigare hade beskrivit som onödigt - ”eftersom ingen utanför Tolmachu använder det” – hade en karelare från Tverområdet konstaterat.¹⁰⁶

Efter att försöket i Tverkarelen efter år 1935 hade lyckats bättre satte den politiska ledningen press på Sovjetkarelen. Även dess karelska befolkning skulle få ett karelskt skriftspråk som skulle ersätta finskan. Enligt Anttikoski uppstod ett språkkrig mellan finnarna i Karelen partiledning och Moskvaregionens dito. I april 1931 bestämdes det i nationaliteternas råd att man i Karelen borde ta i bruk ett karelskt skriftspråk, och man uppmanade starkt att ledningen där skulle stöda detta. I maj 1931 skrev ett olonetskarelskt folkkommissariat i tidningen *Pravda* att karelska skriftspråket var en ”nödvändighet”. Även skaparen av det tverkarelska skriftspråket D.V. Bubrih hade under början av 1930-talet publicerat pamfletter där han argumenterade för att ”karelskan skiljer sig från finskan likt ukrainskan skiljer sig från (stor)ryskan”¹⁰⁷ och att det därutöver fanns politiska motiv för att distansera den karelska befolkningen från det borgerliga vita Finland.¹⁰⁸

Partiets regionalkommitté i Karelen, som till en stor del bestod av finnar, svarade år 1931 nekande till kraven. Som argument påpekade man att befolkningen på 1920-talet i en folkomröstning hade röstat för att finska skulle användas i skolundervisningen (vilket enligt Anttikoski var en lögn). Därutöver sade man att karelskan bestod av flera dialekter och att det finska skriftspråket fungerade väl som skriftspråk. Dessutom påpekades det att Karelen fungerade som ett ”rött Finland” varifrån arbetarklassen i vita Finland kunde

¹⁰⁵ Anttikoski, 2000a, 236–237.

¹⁰⁶ Anttikoski 2000a, 235-237. Citatet är lånat ur Anttikoskis artikel. Detta lär ha sagts av en tverkarelare under början av 1930-talet. Byn Tolmachu låg i Tverområdet.

¹⁰⁷ Bubrih 1932, 7. ”Как мы увидим финский и карельский языки различаются между собою гораздо больше чем великорусский и украинский.” Fritt översatt till svenska blir det här ungefär: ”Såsom vi ser skiljer sig finska och karelska mycket mera från varandra än storryska och ukrainska”.

¹⁰⁸ Anttikoski 2000a, 237–238; Anttikoski 1995, 155.

få influenser. Dessutom påpekade kommittén att ingen karelare hade yrkat på att man borde skapa ett karelskt skriftspråk.¹⁰⁹

Efter detta föreslogs kompromisser. En del finnar föreslog att man skulle kunna ”berika” finskan med revolutionära uttryck och karelska låneord så att karelska och finska skulle närma sig varandra och motsvara bolsjevikiska målsättningar.

Folkkommissarien I. P. Grishkin föreslog däremot att man skulle börja använda dialekterna i Sovjetkarelen för att kunna skriva på karelska. Åren 1932-1933 använde man därför blandspråk där man blandade finska och livvidialekt, det vill säga den dialekt som talades i Olonetskarelen. År 1935 startades en förryskningskampanj, varefter livvidialekten som hade mest ryska lån fick fungera som skriftspråkets norm. Tidningen *Punainen Karjala* började från och med år 1935 trycka allt mera olika karelska dialektala skrifter. Från och med samma år kunde man höra karelska på radio i Karelska Autonoma Socialistiska Sovjetrepubliken. Två år senare började *Punainen Karjala* trycka karelska texter med kyrilliska bokstäver. Vid sidan om dessa försök användes så kallad ”sovjetfinska”, en finska som hade influenser av sovjeticism.¹¹⁰

År 1936 fattades ett beslut om att skapa ett enhetligt karelskt skriftspråk. För detta projekt ansvarade olika forskningscentraler, bland annat ”Språkets och tänkandets institution”¹¹¹ där D. V. Bubrih var chef för den finsk-ugriska avdelningen. Bubrih fick också en viktig roll i detta projekt. Det politiska beslutet att verkställa detta projekt fattades först 1937. Under sommaren 1937 blev karelskan ett tredje officiellt språk vid sidan om finska och ryska i KASSR:s grundlag. I augusti 1937 ordnades en vetenskaplig konferens i Petrozavodsk där Bubrihs förslag om grammatiken godkändes medan den ingermanländska språkforskaren Matti Hämäläinens förslag för vokabulärens utveckling godtogs. Enligt Bubrih var dialekterna och erfarenheterna från Tverkarelen grunden för utvecklandet av ett enhetligt karelskt skriftspråk.¹¹²

Frågan om bokstäverna var trots allt öppen. Ordföranden för konferensen, N. V. Arhipov, sade att ”centralmakten får avgöra denna fråga”. Rysslands exekutiva centralkommitté fattade ett beslut att det kyrilliska alfabetet skulle tas i bruk. D. V. Bubrihs grammatiklära kom ut i slutet av år 1937. Grammatiken baserade sig mest på de

¹⁰⁹ Anttikoski 2000a, 238.

¹¹⁰ Anttikoski 2000a, 239–240; Anttikoski 1995, 153–154.

¹¹¹ Anttikoski 1995, 154. Det ryska namnet var ”*Instituta jazyka i myšlenija*”.

¹¹² Anttikoski 2000a, 241; Anttikoski 1995, 154–155.

språkformer som användes i mellersta Karelen och Tverområdet (som från och med nu kallades för Kalininområdet). Regler för rättskrivning kom ut i januari 1938.¹¹³

Under året 1937 hade sovjetfinnarna förföljts under den stora terrorvågen som svepte över Sovjetunionen. Sålunda blev finskans ställning snabbt svagare, och karelskan fick nu allt större betydelse som ersättare av finskan inom utbildning och förvaltning. Det karelska skriftspråket utvecklades i snabb takt och planer gjordes på att snabbt ersätta finskan i skolorna. I skolor ersattes finskan med karelska åren 1937-1938. Litteratur publicerades på karelska i större omfattning, bland annat ersattes den finska tidningen *Punainen Karjala* av *Sovetskoi Karelija* som använde karelska med kyrilliska bokstäver.¹¹⁴

Trots allt uppstod en akut läroboksbrist i och med att det inte hade hunnit tryckas tillräckligt med läroböcker på karelska åt eleverna i skolorna. Åren 1938-1939 hade det endast hunnit tryckas hälften av de läroböcker som krävdes för en adekvat undervisning på karelska. Det gick sålunda dåligt med projektet och olika beskyllningar från högre instanser riktades mot de ansvariga personerna. På en del håll fungerade undervisningen, men vissa lärare hade inte tillräckliga kunskaper i karelska. På hösten började man planera att skapa ett enhetligt skriftspråk endast för de karelare som bodde i Karelska socialistiska sovjetrepubliken (KSSR), tverkarelarnas språk togs därför inte i beaktande i dessa planer.¹¹⁵

Finnarna hade vid detta skede så gott som totalt försvunnit från Sovjetkarelen. Nu började sovjetsystemet i stället förfölja karelarna. Många av dem som hade jobbat med språkprojektet tillfångatogs, bland dessa fanns D. V. Bubrih och Matti Hämäläinen. Dessa stämplades som syndabockar för det kaos som uppstått i skolor då man försökt ta i bruk ett karelskt skriftspråk. Dessutom anklagades upphovsmännen för att ha inkluderat borgerliga finska element i det nya skriftspråket, vilket var en av de påstådda orsakerna till kaoset. I november-december 1938 avskaffades normerna för det karelska skriftspråket i Petrozavodsk.¹¹⁶

Trots allt gjordes ett nytt försök med ett skriftspråk under ledning av en olonetskarelare,

¹¹³ Anttikoksi 2000a, 242–243; Anttikoski 1995, 151–152, 156–159.

¹¹⁴ Anttikoksi 2000a, 242–243; Anttikoski 1995, 151–152, 156–159.

¹¹⁵ Anttikoski 2000a, 243–244; Anttikoski 1995, 160–162, 165–166.

¹¹⁶ Anttikoksi 2000a, 244; Anttikoski 1995, 165–166.

N. V. Anisimov. Nu hävdades det att ”finlandismer” skulle bort eftersom dessa ansågs vara en orsak till att det tidigare försöket hade misslyckats. Det sades också att karelskan, där det var möjligt, skulle föras närmare ryskan. Trots allt avslutades detta försök i februari 1938 och det karelska skriftspråket avskaffades. Även om det fanns problem siktade man på att få karelska skolor att helt övergå till karelskspråkig undervisning 1939-1940. Då hade man fått största delen av undervisningsmaterialet klart. I mars 1939 skrevs ett förslag om rättstavningsregler som baserade sig på livvidialekten som talades i Olonetsområdet. I juni 1939 tillkom nya regler för ett skriftspråk och under hösten började man prova detta. Detta blev trots allt en sorts blandspråk av karelska och ryska, och i november 1939 bestämdes det på karelska kulturinstitutionens möte att noggrannare regler för karelska behövdes. Nu togs karelskan också i bruk i mellanskolor (tidigare hade karelskan undervisats endast i folkskolor). Tidningen *Sovetskoi Karelija* som var karelskspråkig lästes mest i norra Karelen, där befolkningens kunskaper i ryska i jämförelse med södra Karelen var dåliga.¹¹⁷

År 1939 hade man återigen på våren börjat publicera mera på finska. Intresset för karelskan blev svagare i det kommunistiska partiet och efter att vinterkriget bröt ut försvann intresset för karelskan i den sovjetiska partiledningen. Efter vinterkriget grundades Karelskfinska Sovjetiska Socialistiska Republiken 31.3.1940, vars andra officiella språk vid sidan om ryska igen blev finska. På hösten 1940 slutade man igen använda karelska. År 1940 blev Bubrih frikänd från fängelset och han fick uppgiften att motivera beslutet varför finskan skulle ersätta karelskan, antagligen under politiska påtryckningar. I sin motivering ansåg Bubrih att finskan lämpade sig för karelarna. Den karelskspråkiga tidningen *Sovetskoi Karelija* sade farväl till sina läsare den 9.4.1940.¹¹⁸

Hur påverkade händelserna i Sovjetunionen tidningen *Laatokkas* innehåll? Enligt min mening korrelerar ökningen av karelskspråkiga artiklar med händelserna i Sovjetunionen såtillvida att antalet karelskspråkiga texter ökade samtidigt i finska tidningen *Laatokka* som karelska togs i bruk Sovjetunionen som ett skriftspråk.

¹¹⁷ Anttikoski 2000a, 244–245; Anttikoski 1995, 165–172.

¹¹⁸ Anttikoski 2000a, 246; Anttikoski 1995, 170–172.

Iivo Härkönen

Innan Iivo Härkönen skrev ett antal karelskspråkiga artiklar i *Laatokka* under 1930-talet hade han redan år 1901 utgivit dikten *Aunuksen karjalaisen huokaus*.¹¹⁹ Härkönen var född år 1882 och uppvuxen i storfurstendömet Finland i Suistamo. Suistamo låg en liten bit från Sordavala och merparten av befolkningen bestod av ortodoxa karelare.

Härkönens farföräldrar var diktsångarna Iivana Heroila-Härkönen från Äimäjärvi i Suistamo och Palaga Sotikainen från Lytsy. Därför hade Iivo Härkönen en stark släktskapsförankring till det östkarelska språket, kulturen och framförallt diktsångarna som uppskattades väldigt högt av de finländska nationalisterna under slutet av 1800- och början av 1900-talet.¹²⁰

Härkönens modersmål var den dialekt som talades i Suistamo och därför behärskade han de dialekter och språk som talades på bägge sidor om gränsen. Härkönen studerade vid lärarseminariet i Sordavala och under sin ungdom uppmuntrades han till att samla folkdikter och folksånger från Gränskarelen. På bekostnad av Finska litteratursällskapet gjorde han därför en resa åren 1900-1901 under vilken han samlade muntliga traditioner från sina gamla hemtrakter, men också från ryska sidan. Härkönen reste förutom till Suistamo och Suojärvi även till västra Olonets, Salmi och Ilomants, för att nämna några orter.

Uppdragsgivaren vid litteratursällskapet var Kaarle Krohn och brevväxlingen mellan Härkönen och Krohn finns bevarad på Finska litteratursällskapet i litteraturarkivet.¹²¹ Efter att Härkönen hade gjort sin resa anklagades han av de ryska myndigheterna för att ha spridit propaganda på den ryska sidan om gränsen. Härkönen nekade till dessa anklagelser, men trots allt fick han förbud att vistas vid lärarseminariet från och med februari 1904. Förryskningen var på gång och censuren var sträng.¹²²

Under de oroliga åren 1905-1907 deltog Härkönen i Tammerfors i grundandet av *Vienan Karjalaisten Liito*. Förbundet som försökte sprida finskspråkig litteratur till Vita havs

¹¹⁹ Setälä, Sihvo & Timonen 1983, 219. I listan som är framställd av N. P. Virtanen menas det att *Aunuksen-karjalaisen huokaus* var författad av Härkönen, vilket också Mäkinen skrev i sin avhandling pro gradu år 1985.

¹²⁰ Setälä, Sihvo & Timonen, 1983, 6.

¹²¹ Iivo Härkönen, kirjeet Kaarle Krohnille, 109:19:1–30, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, kirjallisuusarkisto, Helsinki.

¹²² Setälä, Sihvo & Timonen 1983, 6.

Karelen lyckades etablera kontakter över gränsen. Verksamheten fortsatte ända fram till självständighetsåret 1917, men verksamheten försvårades något efter att ryska myndigheter satte käppar i hjulet.

Härkönen gjorde karriär som journalist och författare. Bland annat var han *Savon sanomats* chefredaktör åren 1912-1913. Därutöver författade han boken *Karjalan kirja* (1910). Så som titeln till detta tjocka alster säger var Karelen ett grundtema i Härkönen's arbete och sålunda var karelska språket också i fokus, särskilt då han själv talade Suistamodialekt som modersmål. Vid sidan om detta hann han arbeta på olika tidningsredaktioner och åren 1910-1911 gjorde han också en lång resa till Centraleuropa och Italien.¹²³

Vid sidan av att vara en ledande person i *Karjalan Sivistysseura* var Härkönen med i *Itä-Karjalan toimikunta* åren 1918-1921, det vill säga den Östkarelska kommittén som under de finska expeditionerna till Östkarelen planerade hur politiken där skulle skötas. Vid sidan av detta uppdrag skrev Härkönen tillsammans med Paavo Ahava ett förslag till en östkarelsk författning i juni år 1917.¹²⁴

Härkönen dog år 1941. De sista artiklarna som Härkönen förmodligen skrev på karelska i *Laatokka* tycks ha författats år 1938. Särskilt åren 1930-1938 tycks Härkönen ha varit aktiv, men mot slutet av 1930-talet hade han redan hunnit bli sjuk och åren 1939-1941 tycks Härkönen inte mera ha skrivit i *Laatokka*.

Som pseudonym tycks Härkönen ha använt ”Tata”, ”Tatan Häräkeh” och ”Häräkeh”. Under början av 1930-talet förekom namnet ”Tata”, under mitten av decenniet ”Tatan Häräkeh” och under slutet av decenniet endast ”Häräkeh”. *Häräkeh* betyder tjur på karelska och är därför ett logiskt smeknamn från efternamnet ”Härkönen”. Till stilen var artiklarna lika och på grund av förekomsten av signaturen ”Häräkeh” och ”Tatan Häräkeh” drar jag slutsatsen om att ”Tata” också sannolikt var Iivo Härkönen.

Visserligen påpekar forskningslitteraturen att Härkönen endast skrivit i *Laatokka* på karelska under förryskningstiden med artikeln *Aunuksen-karjalaisen huokaus* år 1901.¹²⁵ År 1919 skrev Härkönen en artikel på finska med rubriken *Kansannousu*

¹²³ Setälä, Sihvo & Timonen 1983, 6-7.

¹²⁴ Setälä, Sihvo & Timonen 1983, 7, 17-47.

¹²⁵ Setälä, Sihvo & Timonen 1983, 219.

Aunuksessa i *Laatokka* (nummer 48),¹²⁶ men annars säger Setäläs, Sihvos och Timonens verk inget om att Härkönen under 1930-talet skulle ha skrivit karelskspråkiga artiklar i *Laatokka*.¹²⁷ Även Maija Hirvonens verk *Salanimet ja nimimerkit* säger inget om att Härkönen skulle ha använt pseudonymerna ”Tata”, ”Tatan Häräkeh” eller ”Häräkeh” i *Laatokka*.¹²⁸

Jag tror att i forskningen om Iivo Härkönen har man helt enkelt inte märkt detta och därför har dessa pseudonymer helt enkelt fallit bort i forskningslitteraturen om Iivo Härkönen. Visserligen påpekas det nog att Härkönen skrev under 1920- och 1930-talet om Östkarelen och på karelska i tidningen *Toukomies*, men huruvida han skrev i *Laatokka* eller inte står det inget om.¹²⁹

Karelska skrifter i Laatokka under 1930-talet

Från och med 1930 började antalet karelskspråkiga artiklar i *Laatokka* öka markant. Det förekom artiklar varje år, men 1938 var antalet störst, 31 stycken. De karelskspråkiga texter som hade publicerats under åren 1901-1924 i *Laatokka* var alltid i diktform. Efter 1928 och särskilt under 1930-talet var texterna insändare, kåserier och andra artiklar i prosa. Sålunda var de till sitt omfång längre och innehållsrikare än många av 1920-talets texter.

Så som Nygård har påpekat i sin forskning ökade intresset för stamfrändesarbetet fr.o.m. 1929 efter ett kort avbrott under mitten av 1920-talet.¹³⁰ Enligt Nygård aktiverades stamfrändesarbetet också under mitten av 1930-talet när stora tvångsförflyttningar ägde rum i Sovjetunionen.¹³¹ Bland annat *Akateeminen Karjala-Seura* engagerade sig i stamfrändesarbetet efter början av 1930-talet.¹³²

¹²⁶ Setälä, Sihvo & Timonen 1983, 228.

¹²⁷ Setälä, Sihvo & Timonen 1983, 235–241.

¹²⁸ Hirvonen 2000.

¹²⁹ Setälä, Sihvo & Timonen 1983, 235–241.

¹³⁰ Nygård 1978, 159, 180.

¹³¹ Nygård 1978, 221.

¹³² Nygård 1978, 222.

Östkarelsk nationalism i förhållande till finskhet i de karelskspråkiga artiklarna i *Laatokka*

En grupp av tidningsartiklar bestod av texter där man skrev om östkarelsk nationalism eller patriotism. Inte sällan jämförde man den karelska identiteten med den finska. I vissa fall talades också om språket och hur det höll på att försvinna, eftersom förhållandevis få människor talade karelska i Sordvalaområdet. I vissa fall protesterades det också emot att karelarna förfinskades.

Artikeln ”Vähäne mejjängi kiele” (sv. lite om vårt språk) av ”Korven Timoi” som utkom den 3 juli 1930 var den första av artiklarna under 1930 där det talades om det karelska språkets ställning. I innehållet kritiserades förfinsketsprocessen i samhället och enligt skribenten försökte man förfinska karelarna. Skribenten menade att karelarna borde få använda sitt modersmål och att detta säkerligen också vore bra för Finlands del. Timoi påpekade att det liviska språket bara talas av ett par tusen människor, men trots allt existerar språket, och är en rikedom i sig. På samma sätt tyckte Timoi att karelska borde ha rätt att existera, men han menade att det var svårt på grund av att det inte fanns tillräckligt med litteratur på hans modersmål. Visserligen menade skribenten att det fanns ordböcker och grammatiklärar, men påpekade också att språkets användning hade reducerats till att existera på lokal nivå, och dessutom som ett ”förföljt språk”, som man i Finland ansåg som någon sorts ryska.¹³³

Korven Timoiskritik riktade sig mot förfinskningen eller äktfinskheten som var rådande i det finska samhället. Toivo Nygård har kallat perioden i stamfrändesarbetet som ägde rum ungefär åren 1929-1930 för ”stamfrändesarbetets renässans”.¹³⁴ Visserligen innebar denna ”renässans” att föreningar som AKS och IKL med flera började starkt lyfta fram storfinskheten så att karelarna borde förfinskas. I ljuset av detta kan man alltså tolka Korven Timoiskritik i *Laatokka* som en protest. Han ville att karelarna skulle få behålla sitt språk och sin kultur utan att de skulle tvingas att förfinska sina namn eller tvingas ge bort sitt språk.

I texten med rubriken ”Ketshoisellän ombeluseuran iltama” skrev Tata den 12 augusti 1930 om en tillställning som nyligen hade ägt rum, där människor samlats för att lyssna

¹³³ *Laatokka* 3.7.1930. Svenska uttrycket ”ett förföljt språk” är översatt ur karelskans ”*vainottu kieli*”.

¹³⁴ Nygård 1978, 180–186.

på kantelemusik, kväder och annan traditionell karelsk kultur. Tata beskrev tillställningen som lyckad och att det karelska språket hade använts. Skribenten tyckte att människorna hade börjat vakna och värna om sina traditioner, en av vilka var det ”karelska språket”. Tata som förmodligen var Iivo Härkönen tycks ha försökt framföra budskapet att karelarna på den finska sidan om gränsen skulle värna om sin kultur och sitt språk.¹³⁵

Den 17 januari 1931 publicerades en artikel av Tata med rubriken ”Tulomajogi da Änäjogi”. I denna artikel, som var ganska lång, skrev Tata om den vackra naturen i Karelen och om älvarna Tuloma och Änä. Själva stilen hade vissa drag av karelsk patriotism. Exempelvis nämndes det i början av artikeln:

Tämä stoanih jo ammuzih aigoih kanza vie Karjalan da Suomen heimot hall'ittih
yhtehizennä yhtehistä suurda moada segöi yhtehizie kalavezie.¹³⁶

I citatet menade Tata att finnarna och karelarna tillsammans som två ”stammar” skulle ha haft tillgång till landområdena i Karelen. Stilen i citatet och i texten överlag var ganska karelskpatriotisk och innehade en hög grad av kärlek för landskapet och natur. I stort sett var artiklen ändå en hyllning av älvarna och sjöarna i Karelen.¹³⁷

Följande karelskspråkiga artikel, ”Ontipan uni” (Ontipas dröm) av Tata, utkom två månader senare. I detta kåseri berättades om hur huvudpersonen Ontipa i drömmen gick i staden Sordavala där alla invånare talade karelska. Skribenten Tata skrev i början att finskhetsvännerna inte skulle bli upprörda fastän han skrev om Ontipas dröm. Han beskrev en utopi om att Sordavala med dess omnejd kunde ha varit karelskspråkigt och i texten föreslogs att det vore bra så. Skribenten menade att området tidigare hade varit det karelska språkets och karelarnas område, men att svenskar och finnar (och finska karelare) hade ändrat kulturen till något annat. Den mest radikala åsikten var att Sordavala skulle kunna vara ”Karelens huvudstad”:

Ka Sordavala vois olla hos karjalazien peäkaupungi ... Sordavala da sen ymbäristö on
mudoatshi olluh Karjalan tämänkielizen rahvahan elinsijanna Aigoin olloh on sit
sinnekusgipäin kerdynyh ruodshiloi da suomalaizie libo suomalaiskarjalazie da sit
tämänkielizien karjalaizien pidi paitaloitombazih salotshuppuloi. Nygöi hejjän endizil

¹³⁵ *Laatokka* 12.8.1930.

¹³⁶ *Laatokka* 17.1.1931.

¹³⁷ *Laatokka* 17.1.1931.

Förutom synen om Karelen som en finsk-karelsk entitet tycks Tata ha ansett att karelarna var en separat entitet för sig. I Ontipas dröm menade Tata att karelarna skulle kunna ha Sordavala som huvudstad och landet omkring staden som ett karelskspråkigt område. Detta var Tatas – antagligen Iivo Härkönen – utopi om ett karelskspråkigt land. Därutöver menade han att finnar och svenskar hade kommit *en masse* till området och att det karelska språket därför hade försvunnit nästan helt från Sordavalanejden. Tata påpekade trots allt att det handlade om en dröm, med andra ord om en utopi.¹³⁹

I månadsbilagan för mars månad 1931 publicerades en artikel med rubriken ”Myö karjalaizet” (Vi karelare) av signaturerna ”Tata” och ”Peiboi Pedri”. Vi har tidigare konstaterat att ”Tata” sannolikt var Iivo Härkönen och Hannes Sihvo menar att E. V. Ahtia låg bakom pseudonymen ”Peiboi Pedri”.¹⁴⁰ Denna artikel beskrev återigen det karelska folkets situation och framförde åsikten att de finska röda i Sovjetkarelen ville förfinska karelarna och deras språk. Det sades i artikeln också att finnarna i Finland gjorde samma sak och ryssarna ansågs också som ett hot mot karelsk kultur. Därför ansåg skribenterna att man borde börja gynna det karelska språket och dess kultur, och att den karelska kulturen kunde främjas med hjälp av västerländsk civilisation. De föreslog att man skulle grunda ”Karelenklubbar” (*Karjalakerholoi*) runt om i Karelen. Till att börja med skulle man kunna undervisa i det karelska språket i Karelenklubbarna, göra en Abc-bok och skriva ned det karelska språket. För att fira Kalevaladagen ville skribenterna uppmuntra karelarna att hylla och utveckla sitt språk och sin kultur.¹⁴¹ Skräckscenariot fanns också utskrivet: ifall karelarna inte bevarade sitt språk och sin kultur skulle denna ”sångstam” (*lauluheimo*) försvinna ur historien. Det stod också i artikeln att grunden för detta karelskhetsarbete skulle göras i det finska Karelen och att karelarna på andra sidan gränsen sedan kunde ha nytta av detta.¹⁴²

Iivo Härkönen hade släktingar som hade hört till de berömda karelska sångarna som kunde recitera gamla sånger som förmedlades muntligt från generation till generation.

¹³⁸ *Laatokka* 14.3.1931.

¹³⁹ *Laatokka* 14.3.1931.

¹⁴⁰ Sihvo 2003.

¹⁴¹ *Laatokka*, maaliskuun kuukausiliite 1931. ”Karjalakerholois – allukse – vois peäainehenna opastella Karjalan kieldä”.

¹⁴² *Laatokka*, maaliskuun kuukausiliite 1931.

Lönnrot hade skrivit ned dessa personers sånger och uppenbarligen hade Härkönen varit stolt över sitt eget släktskap med dessa sångare. Säkerligen bidrog detta faktum till att Härkönen under början av 1900-talet själv vandrade omkring i både finska och ryska Karelen för att samla och skriva ned muntliga traditioner för Finska litteratursällskapet.¹⁴³ Sålunda hade Härkönen också blivit en av karelianisterna. Ahtia var däremot en finlandssvensk forskare i det karelska språket. Tydligt ansåg bägge att samlandet av skriftliga dokument på det karelska språket och dess olika dialekter var av särskild betydelse. Detta var också syftet med månadsbilagans artikel. Därutöver påpekades det hot som ryskan, men också finskan utgjorde gentemot mot det karelska språkets existens.

I ”Tämänkieline kirjutus” den 12 november 1931 uttalade sig Tata återigen om det karelska språkets ställning. Det hade förekommit kritik mot användningen av det karelska språket på tidningens sidor och i artikeln ”Tämänkieline kirjutus” försökte Tata argumentera emot dessa åsikter:

Tämä kielihäi on elämizen leibä da sikse se ei soas vie ”museotavarakse” jouduo. (Detta språk är levandets bröd och därför får det inte bli ett museiföremål.)¹⁴⁴

I artikeln ”Raja-Karjalan Nuorizol” den 5 maj 1932 menade ”Miikkula” att unga fröknar och gossar (*neidot da brihat*) skulle gå till sina mor- och farföräldrar (”*babuschkan*” och ”*äijän*”) och ta med sig penna och papper samt skriva ner vad dessa hade att säga. Miikkula menade att ”det karelska språket” (karjalan kieli) hade dugit för förfäderna och det duger också för ”oss”. Miikkula menade också att det var viktigt att samla in material om folkets förflutna, dikter, sånger och personliga livshistorier bland karelarna. Sålunda fanns också denna aspekt i artiklarna – att man påminde om att kulturarvet skulle bevaras för eftervärlden.¹⁴⁵

I en skrift som gick under namnet ”Ezi-izien perindä” förklarade Miikkula den 12 maj 1932 återigen hur det var ”bättre förr”. Nostalgin för gamla tider fortsatte i texten då Miikkula förklarade hur människorna förr var lyckligare och religiösare. Därutöver påpekade Miikkula att denne hade sett många förfallna ruckel i Östkarelen och att denne

¹⁴³ Iivo Härkönen, kirjeet Kaarle Krohnille, 109:19:1–30, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, kirjallisuusarkisto, Helsinki. Särskilt de breven som skickades under åren 1900–1901 berör själva resandet i gränsområdena.

¹⁴⁴ Laatokka 12.11.1931.

¹⁴⁵ Laatokka 5.5.1932.

var särskilt bekymrad över att de ortodoxa kapellen (*tshashouna*) hade förfallit. Miikkula påpekade att dessa kapell var ett arv från förfäderna och att dessa religiösa byggnader i Karelen borde renoveras.¹⁴⁶

En annan av Miikkulas texter publicerades den 2 juli 1932 med rubriken ”Viändöin väli”. Texten handlade om midsommarfirandet och följde Miikkulas allmänna linje där denne klagade över att det var bättre förr i tiden. I denna artikel beskrev Miikkula gamla seder som östkarelare hade under midsommaren. Unga kvinnor hade som vana att samla blommor. Sedan togs dessa in i bastun där de användes som en bastukvast (*vasta*). Efter processen kastades kvasten i elden eller på ett hustak. Avslutningsvis reciterades några gamla diktverser för att trolla fram kärleken mellan man och kvinna. I artikeln klagade Miikkula över att förr i tiden då människor höll på med dessa gamla seder och bruk var det lättare för män och kvinnor att hitta varandra. Miikkula nämnde att ”*brihat*” (unga män) och ”*leskimiehet*” (änklingar) parades hur lätt som helst med dessa unga kvinnor. Nu klagade Miikkula på att tiderna hade förändrats och att folk klagade över att ”tillfället inte hade kommit” - alltså att de inte hade hittat en lämplig partner. På ett sätt fanns det alltså en strävan till det förflutna och det religiösa i denna text.¹⁴⁷

I artikeln om ”Pyhän Miikkulan tsasouvna” den 18 augusti 1932 skrev Miikkula om en tsasouna och dess betydelse. I slutet av artikeln påpekade skribenten bland annat att nuförtiden trodde ingen mera på någonting och därför gick allt snett. Tonen i Miikkulas text var återigen en följetång av att ”det var bättre förr”.¹⁴⁸

I ”Syysillan paginoi” den 3 november 1932 spekulerade Tata lite om det karelska språket och det karelska folkets öden. Texten var kort och Tata ställde frågor men försökte inte ge några egentliga svar på frågorna. Fastän Miikkula skrev ganska mycket år 1932 om hur det var bättre förr skrev Tata också några artiklar om det karelska språket och karelarnas identitet.¹⁴⁹

Den 26 november 1932 utkom ”Töllönnöös hevos händä puuttukkah” av Tata. Det centrala budskapet i artikeln var att karelarna skulle börja skriva ner historier om sina egna och släktingars öden. I artikeln gavs rådet att om karelarna inte själva kunde

¹⁴⁶ Laatokka 12.5.1932.

¹⁴⁷ Laatokka 2.7.1932.

¹⁴⁸ Laatokka 18.8.1932.

¹⁴⁹ Laatokka 3.11.1932.

nedteckna sina historier kunde de be sina barn att göra det. Därför uppmanade Tata karelarna att börja skriva ner muntliga traditioner och berättelser så att deras kultur och traditioner bevarades. Denna stil följde Tatas tidigare artiklar där Tata försökte uppmana karelarna att bevara sina traditioner och sina lokala seder.¹⁵⁰

Samma ämne fortsatte i Tatas artikel ”Hyvät da huonot manierit” (goda och dåliga seder) den 13 januari 1933. I den framfördes synpunkten om hur fakta om karelarna borde skrivas ned för eftervärlden. Därutöver klagade Tata över att dåliga seder hade fått ett övergrepp i samhället. Tata hoppades också på att de kristna skulle kunna leva på ett vettigt sätt.¹⁵¹

Den 11 oktober 1934 utkom Tatas artikel ”Jogahizen kirja” (varenda persons bok), där Tata prisade den nyutkomna boken ”Karjalan kielen näytteitä II” som utgavs av *Suomalaisen Kirjallisuuden Seura* och Eino Leskinen. Tata ansåg att boken var ett viktigt alster för karelarna och deras språk. Recensionen innehöll citat ur boken, inklusive många rader på finska, som antagligen var sådant som Eino Leskinen hade skrivit. I citaten sades bland annat att det skulle vara bra om karelarna skulle börja använda det karelska språket för att kunna göra det till ett etablerat skriftspråk. Alla citaten behöver dock nödvändigtvis inte vara Leskinens, det stod i Tatas artikel att ”en erfaren kännare av det karelska språket och kulturen” hade sagt:

Tässä kirjassahan on yhtäikaa mitä parhain kotiseutututkimus ja karjalan kielen perusta ja pohja, josta on lähdettävä ja noustava vähitellen yleiskarjalaiseen kirjakieleen.¹⁵²

I artikeln påpekades också att karelarna inte hade velat köpa denna bok, eventuellt beroende på bokens pris eller på det vetenskapliga språket. Det ovanstående citatet var alltså ett argument varför denna bok borde köpas. I slutet av samma artikel hade en person med namnet ”Yksi” också skrivit några rader på karelska.¹⁵³

En månad senare i ”Nimen muuttoh” den 8 november 1934 diskuterade Tata *Suomalaisuuden Liittos* förslag om att finska medborgare borde ta sig finsspråkiga namn. Tata ansåg att karelare skulle behålla sina karelska namn och inte förfinska dessa. Som exempel nämnde Tata att en viss Harakka hade bytt sitt efternamn till Paavela och

¹⁵⁰ Laatokka, 26.11.1932.

¹⁵¹ Laatokka 13.1.1933.

¹⁵² Laatokka 11.10.1934.

¹⁵³ Laatokka 11.10.1934.

en viss Saduli till Semola. Om detta sade Tata att:

Minä täs vai vakustelizin vie mejjän omie karjalaizie, jotta ei pidäs mennä siirtshe hyväs da muuttoa vanhoa hyveä karjalaista sugunimie mih tahto muuh toizeh da toizen loaduseh muga suomalaistamizen muvvos olles, ei. Karjalaine sugunimi on karjalaizil yhtä hyvä da tävven verone kui suomalaisine sugunimi muil suomalaizil on.¹⁵⁴

År 1929 hade – enligt Toivo Nygård – *Itsenäisyyden Liito* med hjälp från *Akateeminen Karjala Seura* företagit sig uppgiften att förfinska karelska namn. Så som Nygård också nämnde var Iivo Härkönen av en annan åsikt på denna punkt. Enligt Härkönen skulle det karelska språket främjas och inte förfinskas. I ett tal vid *Karjalan Sivistysseura* den 9 april 1928 som också publicerades i tidningen *Toukomies* hade Härkönen definierat stamfrändesarbetets syften och mål. Enligt honom handlade stamfrändesarbetet om att de folk som talade finsk-ugriska språk och som existerade utanför Finlands gränser skulle befrias samt att dessa skulle fostras till och upplysas till en nationell självkänsla, varefter de skulle kunna avancera till statlig självständighet. I prioritetsordning nämnde han karelarna i Olonets och vid Vita havet, vepserna, karelarna i Novgorod och Tver samt karelarna bakom Onegasjön. I fråga om ingermanlänningarna ansåg Härkönen att dessa skulle få kulturautonomi, men i fråga om de finnar som bodde i Sverige tyckte han att deras position inte var allt för hotad.¹⁵⁵

Den 15 januari 1935 kommenterade Tata i ”Karjalaizuos” (karelskhet) en debatt som tydligen hade pågått någonstans om det karelska skriftspråket och dess betydelse. Tata ansåg att det vore svårt att skapa ett skriftspråk för karelskan utan ett samfund som stödde denna verksamhet och att karelarna var så få att det var svårt att få förlagen att trycka böcker som var skrivna på karelska. Han tyckte också att karelskspråkiga hade svårt att identifiera sig som finnar och att den finska nationella väckningen i Finland aldrig riktigt hade tagit rot bland karelarna, särskilt bland de ortodoxa karelskspråkiga vid gränstrakten. Enligt Tata hade dessa människor själv haft en uppfattning om att deras identitet varken var rysk eller finsk. Därför ansåg Tata att ett skriftspråk eller skriven karelska skulle ha förstärkt den karelska identiteten:

Karjalaizien murrekielen kohendamizen da mielespiendän kauti kohotetah karjalaista itshetundo. Ku karjalaine itshetundo rubiev nouzemah, nouzov dai karjalaizien kanzallistundo. Vanha karjalaizien kázitys häi on, jotta myö emmo ole ven’alaizie, emmogo

¹⁵⁴ Laatokka 8.11.1934.

¹⁵⁵ Nygård 1978, 116–117.

liijoin suomelaizie (ruottshi), vai emmo toaste tijjä putilleh, ked myö olemmo [...] Nygöne aiga on jo Suomen karjalaizien mielen muuttanuh kogonah toizin da parembah päi. Vai yhtelläh ei vägivalloin istutettu suomelaine kannallistundo ota juurduokseh karjalaizih. Sikse olis hyvin tähellistä nostattoa karjalaizien itshetundo da sidä tiedä vois peästä oigieh karjalaizeh kannallistundoh, kudaj lopushkal olis päten yksi da sama ku suomelaine kannallistundo.¹⁵⁶

Därutöver skrev Tata om hur ortodoxa socknar och områden sällan hade ortodoxa lärare i skolorna. Tata sade inte att detta var fel, men menade att det vore bra om den karelska och den ortodoxa kulturen skulle respekteras i Finland. Dessutom klagade han till sist om ”stamfrändesidealet”. Han menade att idén om stamfränder hade försämrats ”till vackra ord”, eftersom det karelska språket och den karelska kulturen inte mera fick uppmärksamhet i stamfrändesideologiska sammanhang. Skribenten frågade om Kalevalasångarnas språk inte längre dög åt stamfrändesideologin? Tata sade att man hade satt upp statyer över dessa personer och att man tidigare hade samlat in texter, sånger och annat material på olika språk, dialekter och i olika former, men nu ansåg skribenten att det gick sämre för det karelska språket.¹⁵⁷

Den 7 februari 1935 i ”Ketshoiselgäh käyndä” började Tata med att skriva om vardagliga saker, hur han skidade och hur han vallade sina skidor. Han jämförde Väinämöinsens och Ilmarinens bragder och berättade om bekanta som han hade sett arbeta sent på kvällen. I mitten av texten började skribenten jämföra dagens språkpolitik med det hur man vallar skidor och tyckte att det hela tiden skulle ”vallas” inom den finska språkpolitiken och att det finska språket aldrig var riktigt färdigt. Tata menade kanske att finshetsåtgärderna och purismen inom det finska språket tog kål på det karelska språket. Tata påpekade att finnarna var i tacksamhetsskuld till J. V. Snellman, eftersom Snellman började tala om att det finska språket var en förutsättning för en finsk nationalstat. I slutet av artikeln funderade Tata över vad som skulle hända om man skulle göra samma sak åt karelarna som Snellman hade gjort för finshetstanken och det finska språket.¹⁵⁸

Den 9 januari 1937 i ”Uuvven vuvven palacie” önskade Häräkeh ett fridfullt gott nytt år åt läsarna. Egentligen var texten en lyckönskning, men i början av artikeln nämnde

¹⁵⁶ *Laatokka* 15.1.1935.

¹⁵⁷ *Laatokka* 15.1.1935.

¹⁵⁸ *Laatokka* 7.2.1935.

skribenten om att det hade skrivits så lite på karelska i tidningen. Efter artikeln fanns ett *post scriptum* där Häräkeh skrev ett meddelande till alla ”grekiskkatolska karelare” (läs: ortodoxa karelare)¹⁵⁹, ett meddelande om att dessa skulle börja beställa på tidningen ”*Aamun koitto*” som skulle fungera som informationskanal mellan församlingen och dess medlemmar. Artikeln verkade som ett försök att sprida ”upplysning” bland potentiella karelskspråkiga läsare. Under året 1936 hade endast en artikel skrivits på karelska i *Laatokka* och sålunda ter det sig som om ”Häräkeh” försökte blåsa nytt liv i de karelskspråkigas kultur och allmänbildning genom denna skrift. Alternativt var det ett sätt att marknadsföra tidningen samtidigt som man försökte få karelarna att använda och odla sitt språk i gränstrakterna.¹⁶⁰

Den 1 maj 1937 utkom texten ”Tulireboi” och i slutet av artikeln stod det ”Mantsinsaaren, Suonkylän murteella kirjoittanut... Wille Helve.” I det stora hela handlade denna berättelse om en karelare som gick ut på säljakt, förmodligen på Ladogasjön, och träffade samtidigt två finnar – *ruottšit* – som senare beskyllde honom för brott. Huvudpersonen menade att han var oskyldig men det slutade illa för honom vid domstolen. Begreppet *ruottšit* som betyder ordagrant ”svenskar” användes allmänt i Östkarelen för att benämna lutheranska finnar, oberoende om dessa talade finska eller svenska. Användningen av begreppet tycks ha levt kvar väldigt länge in på 1900-talet i karelskspråkiga sammanhang. För att återgå till själva berättelsen är det svårt att säga vilken tidsperiod som skildras i berättelsen. Möjligen skildrar berättelsens händelser tiden före 1918, eftersom det talas om *kopek* och om att ”fara till Sibirien”.¹⁶¹

Den 30 november 1937 utkom en kort artikel av Häräkeh med rubriken ”*Ryynie vai suurimoa?*”. Den handlade i stora drag om matvokabulären i Karelen och om karelska språket visavi finskan. Till att börja med frågade skribenten: används ordet ”*ryynie*” eller ”*suurimoa*” i deras hushåll? *Ryynie* är ett uttryck för gryn och tydligen hade ordet

¹⁵⁹ Johannes Remy på en kurs om Svarta havs-områdets historia vid den svenska lärostolen i historia, Helsingfors våren 2009. Så som Johannes Remy har påpekat på en föreläsning har ordet *kreikkalaiskatolinen* använts fel i Finland. Då man syftar på de ortodoxa i Finland kan man inte använda begreppet grekiskkatolsk, eftersom detta egentligen syftar på de uniater som i dag bor i västra Ukraina. Den uniatiska kyrkan grundades på 1500-talet då ortodoxa kyrkan i västra Ukraina underställdes den katolska kyrkan och påven då området hörde till Polen-Litauen. I finsk litteratur från första hälften av 1900-talet är det trots allt mycket vanligt att se att begreppet *kreikkalaiskatolinen* används flitigt för att syfta på de ortodoxa invånare som bodde i republiken Finland, vilket i dag skulle anses helt fel.

¹⁶⁰ *Laatokka* 9.1.1937. Skribenten nämnde ”Ukko-Pekka” (president Svinhufvud) som en kung över folket.

¹⁶¹ *Laatokka* 1.5.1937.

enligt skribenten under senare tider blivit vanligare i det karelska språket. Uttrycket var enligt skribenten ”svenskt” och kom från väst samt hade tydligen under 1930-talet nått Gränskarels trakter. Skribenten påpekade att *suurimoa* var vanligare och äldre som uttryck i Karelen och att ordet syftade på samma sak som *ryynie*. Skribenten fortsatte med att tillägga att ”karelskan är som en bastion mot det finska språkets degeneration”:

...tämä kieli on kui linnoitus suomenkielen muugalaistumista vastaan. Meil Suomes häi on kaikenloaduizie muugalaizie nimilöi da sanoigi. Löydyv baarit, pasaasit, p?rnameid?; damaskit.¹⁶²

Enligt ”Häräkeh” representerade karelskan en bastion av dialekter eller språk, som inte degenererats eller korrumperats av utländska språk och influenser från franskan, svenskan eller tyskan. Tydligen var detta den tanke som Häräkeh försökte förmedla i denna artikel och till slut uppmanade han karelarna att koka sin gröt med ”*suurimo*” (inte ”*ryyni*”).¹⁶³

Den 13 september 1938 utkom Häräkehs ”Vilahtuksia” där författaren skrev om att livet var annorlunda förr. Han skrev också att läsaren skulle blicka ungefär tjugo år tillbaka i tiden. Som huvudrätt åt man bröd och som efterrätt fick man läsa Fänrik Ståls Sägner (”*Vändriikki Stoolin starinoi*”). Efter det här textavsnittet följde en kavalkad av Finlands historia, och det nämndes att ”*kumbuzien yös*” lästes (Aarno Karimos *Kumpujen yöstä*). Finlands historia och särskilt krigshistoria kommenterades av ”Häräkeh”, och staden Viborgs roll i krigen mot ryssar nämndes explicit. Därutöver kommenterades ”Frihetskriget” (*vabaussoda*) och de avgörande slagen. Avslutningen var tämligen nationalromantisk:

Ei ole kallehemboa azetta ku moan vabavus da rauha. Ku kazvav nozij polvi, on se valmis kaittsemah da puolistamah tädä kallista azieda. Tädä voi vuottoa sillos, ku nouzij polvi on terveh da sen rakkahus izien moah on pettämätöi.¹⁶⁴

Så som vi ser fanns det en uppsjö av artiklar på karelska i tidningen *Laatokka* under 1930-talet som behandlade det karelska språkets ställning, östkarelsk identitet och hur karelarna förhöll sig till den finska nationalismen under 1900-talets första decennier. De pseudonymer som användes mest i fråga om dessa artiklar var ”Tata” och ”Häräkeh”, det vill säga artiklarnatorde ha skrivits av Iivo Härkönen. Vid sidan av Härkönen tycks

¹⁶² *Laatokka* 30.11.1937.

¹⁶³ *Laatokka* 30.11.1937.

¹⁶⁴ *Laatokka* 13.9.1938.

även vissa andra personer på karelska ha kommenterat karelarnas särdrag, identitet, ortodoxa kultur och språk. Även finskans intrång på det karelska språkets bekostnad verkar ha varit beklämmande på basis av dessa artiklar. Åtminstone ansåg ”Tata” att karelarna inte skulle förfinska sina karelska efternamn så som de äktfinska rörelserna under början av 1930-talet eftersträvade. Dessutom hade Tata skrivit om en dröm, en sorts utopi, där skribenten menade att Sordavala var huvudstaden i ett självständigt Karelen. Därför fanns också tankar om ett autonomt eller självständigt Östkarelen, men dessa tankar fick inte allt för mycket spaltutrymme. Mest handlade texterna om användandet av det karelska språket.

Texter om gränsdragningen, Sovjetunionen och gamla Ryssland

En annan grupp av karelskspråkiga artiklar handlade om förhållandena i Ryssland och Sovjetunionen och hur den karelskspråkiga befolkningen behandlades där. Vid sidan av texter som tog ställning till hur karelarna behandlades av sovjetregimen fanns det mot slutet av 1930-talet texter där det skrevs om forna tider då man fritt kunde resa över gränsen till ryska Karelen. I dessa anekdoter berättades således hurdant det hade varit.

I artikeln ”Neuvosto-Karjalas” den 17 juli 1930 menade ”Tata” att fastän man i princip i Sovjetkarelen talade för att karelska skulle få användas då man hade ärenden till exempelvis myndigheterna var det i praktiken inte så. I artikeln påstods att karelarna bakom gränsen var tvungna att använda ryska och skribenten påstod att ryskan i praktiken var det enda accepterade språket i Sovjetkarelen.¹⁶⁵

Därför försökte ”Tata” föra fram en åsikt om hur dåligt den karelskspråkiga befolkningen behandlades i Sovjetkarelen. Därför är det inte förvånansvärt att de politiska aspekterna rörande Sovjetkarelen och det karelska språkets ställning där lyftes fram. Så som Nygård också har påpekat var det vanligt att man i den finska pressen åren 1929-1930 också lyfte fram stamfrändesfrågorna bakom gränsen, särskilt på grund av att ingermanländska finnar hade tvångsförflyttats från sina hemtrakter.¹⁶⁶

(Tvångsförflyttningarna av ingermanlänningar hade att göra med kollektiviseringen av jordbruket, men vid sidan om denna aspekt fanns det också förmodligen ett mål att försäkra gränsen och att förstärka Sovjetunionen inrikespolitiskt genom att flytta bort

¹⁶⁵ Laatokka 17.7.1930.

¹⁶⁶ Nygård 1978, 170–180.

besvärliga minoriteter till ur Stalinregimens synvinkel säkrare platser.¹⁶⁷⁾

Den 9 augusti 1930 publicerades en ganska lång text på karelska som började med en dikt av ”Peiboi Pedri” (E. V. Ahtia). Därefter följde en längre artikel av ”Tata” och rubriken var ”Rajal” (vid gränsen). Hela temat i dikten och texten var gränsen som hade dragits genom Karelen. Skribenten Tata och poeten Peiboi Pedri skrev med vemod om den gräns som nu separerade karelarna. Tidigare kunde befolkningen enligt Tata röra sig fritt på båda sidor om gränsen för att fiska, odla och umgås. Visserligen påpekade Tata att karelarna saknade det som så kallade ”civiliserade folk” hade (det vill säga tryckt litteratur). Den enda bestående kulturformen hade varit sångerna och den muntliga traditionen. I texten framträder en längtan till en ”försvunnen tid” då karelarna inte hade drabbats av gränsdragningen som skiljde deras gamla hemtrakter itu. Tata använde också orden ”förbannade gräns” (*kirottu raja*).¹⁶⁸

Benedict Anderson har i sitt verk *Imagined Communities* kommenterat förhållandet mellan tryckt litteratur och nationalism. Enligt honom spelade boktryckarkonsten och den tryckta litteraturen en viktig roll i att skapa en på engelska kallad *print capitalism*, som i sin tur var en viktig förutsättning för att nationalismen skulle kunna gro. Boktryckarkonsten och den tryckta litteraturen bidrog också till att man allt mer började använda talspråk i skrift i stället för latin. I det långa loppet ledde detta till att det uppstod nya skriftspråk som under 1700-, 1800- och 1900-talen fick en koppling till nationalismen.¹⁶⁹ Sätillvida var Peiboi Pedri och Tata på samma linjer i sitt tänkande år 1930 – de insåg alltså att karelarna saknade en tryckt litteratur som kunde ha främjat en karelsk nationalism. Däremot ansåg de att den muntliga traditionen hade spelat en viss roll i fråga om karelsk gemenskap och karelsk identitet.

Den 20 december 1930 i ”Rastava rajan tagan” (Julen bakom gränsen) behandlades åter sovjetkarelarna och deras situation. Artikeln handlade om ett par som flytt från Sovjetunionen till Finland. Det hade tidigare gått bra för dem, de hade kor och en häst, men bolsjevikerna hade konfiskerat deras egendom. Därutöver måste de besöka underrättelsetjänsten Tjekan på regelbunden basis, och påstods ha blivit sparkade av underrättelsetjänstens män. Då de klagade om förhållandena åt de sovjetiska myndigheterna anklagades de för att vara kontrarevolutionära. Dessutom påstods det i

¹⁶⁷ Nygård 1978, 170.

¹⁶⁸ *Laatokka* 9.8.1930.

¹⁶⁹ Anderson 1991, 7-36.

artikeln att man i Sovjetunionens underrättelsetjänst skymfade Finland. Till slut fattade berättelsens personer ett beslut att fly till Finland. Så här uttrycktes saken på karelska:

Lehmäset ryöstettih pakko-otol. Sit hebo da muut moat dai mannut; Muga valdion pidi soaha ne da siepäi hyvät tulot. Ittshie joga toinen päivä käytetäh tshekan luo tutkittavakse da potkittavakse. Da sadoi kerdoi jo on mudoh touluttu. Siepäi ainos andoa luvatah, vai ei sie soa muuda ku »sroapuo», ku voinet maksuo, et voine sit tyrmäs istut, kuin mennyt vuon tyhjäs, olemattomas dielos. Roadah pidäs kävä, a palkkoa älä vuota. Kyzyit, astu tshekan luo; murizit, olet vallankumoukselline. Suomie morkattih, a nygöi kui moni pagolazisan sinne järilleh mennyh dai vie tägäläziegi on vähä välie sinne n’ulahtanuh. Kanza myögi voinuh mennä järilleh Suomeh da eleä sie kaikes rauhas kui muut eletäh. A nygöi täh kurjevut da gorevut, ka et peäze ni toizeh tilah liikkumah... »¹⁷⁰

I denna text försökte Tata kritisera de sovjetiska förhållandena och de orättvisor som befolkningen utsattes för. Från och med året 1929 förstärktes Stalins styre i Sovjetunionen och industrialiseringen, kollektiviseringen och konfiskeringen av egendom skärptes. Det är knappast en slump att Tata skrev om dessa teman år 1930. Antagligen har berättelsen någon sorts verklighetsbakgrund i samtidens händelser. Det sätt som Tata skrev på var trots allt ett sätt att se Sovjetunionen som ett orättvist samhälle och ett sätt att kritisera hur sovjetmyndigheterna behandlade karelarna på andra sidan om gränsen.¹⁷¹

I ”Rastavan aiguzie” den 23 december 1933 var Tatas huvudsyfte att berätta om julen. Beträffande julen menade han att det var viktigt att leva sunt och kristet samt att inte dricka sprit och bråka. Tata sade också att många människor hade kommit till hans nejder och försökt uppmana befolkningen att lämna sin kristna tro. Dessutom påpekade han att det fanns karelare, ”*karjalan rahvaz*”, som bodde bakom gränsen i Sovjetunionen där befolkningen inte fick leva på ett kristet vis. I slutet av artikeln önskade Tata god jul åt läsarna och sade att de skall tänka på karelarna på andra sidan gränsen.¹⁷²

År 1936 publicerades endast en karelskspråkig artikel som utkom den 28 november i *Laatokka* och hette ”Kukkahis kummis”. Texten handlade om språk och kultur i Finland. (Efter året 1935 förekom inte mera pseudonymen ”Tatan Häräkeh”, utan endast ”Häräkeh”. Antagligen handlade detta om samma person – Iivo Härkönen.) Häräkehs

¹⁷⁰ *Laatokka* 20.12.1930. Observera att ordet ”*rastava*” syftar på jul, jämför med ryskans ”*rozdestvo*”.

¹⁷¹ *Laatokka* 20.12.1930.

¹⁷² *Laatokka* 23.12.1933.

budskap i denna artikel var att påpeka att man inte skulle kalla ”dem” (karelarna vid gränsen) för ryssar, utan för karelare. Texten var förhållandevis lång. På vissa ställen berättade skribenten om hur han hade träffat på ryssar i Finland som inte kunnat finska. Han påpekade att finnarna måste tala ryska under ryska tiden och att det därmed vore logiskt att ryssarna i det självständiga Finland skulle vara tvungna att lära sig finska. I slutet av kåseriet konstaterade skribenten att det bodde många karelare bakom gränsen och att dessa fortfarande kände sig som karelare och att de visste att det fanns ett Finland fastän de bodde i Sovjetunionen. Texten avslutades med en uppmaning att karelarna skulle kallas för karelare – *karjalaizet* - och inte ryssar, trots deras ryskortodoxt influerade kultur.¹⁷³

Den 23 september 1937 skrev ”Häräkeh” i ”Zoakun suures brusakas” om kackerlackor. *Brusakka* på karelska betyder kackerlacka (i finska dialekter finns uttrycket *rusakka*). Skribenten valde i denna artikel att skriva om *brusakka* så att en linje drogs mellan ryska och finska kackerlackor. Den ryska kackerlackan, som var större till växten, försökte bli kung över de finska kackerlackorna. Det handlade därför om en allegori där kackerlackorna fick fungera som en metafor för människor. Den ryska kackerlackan råkade till sist illa ut då en gumma sopade bort djuret och en skata åt upp den. Det förekommer inte något klart ”rysshät” i denna text. Kanske ”Häräkeh” menade att Sovjetunionen som byggde upp sin makt under Stalins 1930-tal och som utgjorde ett hot mot Finland förr eller senare skulle råka illa ut på grund av sin stormaktspolitik, medan de små och tysta finnarna och karelarna i det långa loppet skulle klara sig undan ”från den stora sopborsten och skatan”.¹⁷⁴

Den 14 februari 1938 utkom Wille Helves artikel ”Ei läkkikalaz ole zakuskakse”. Rubriken syftade på att vissa fiskar inte dög som ”*zakuska*”, alltså att de inte dög som mat. I den förhållandevis långa berättelsen förekom små detaljer om karelarnas vardagliga liv vid Salmitrakten. Det nämns att folk kunde umgås på ryska och att folk gick i rysk skola.

Pyhänpäivän ehtäl lähtietti Hodehan Oruzjärvel venan školan ventšaindah. Minä piäzin Surkan da Nušan kuttsarikse. Hyvä oli hebone da lämmy kahten neidizen väliz. Oli sie rahvastu škola täysi. Oli vallasmanni Törgy, zamlakku, oli opettai Bertta, tozo zenlakku pappil toine toistu suurembua Valamois saih Kiprian, Mantšil Smaarin kenbo niidy kaikkii

¹⁷³ *Laatokka* 28.11.1936.

¹⁷⁴ *Laatokka* 23.9.1937.

mustas. Minä niäzin Nušan ker vierekkäi istumah da ei meile rodinnuh liiznoidu aigua
hejän pagionoi kuulemah, muga oli äijy vuaznoimbie jielozii.¹⁷⁵

Så som det märks i det ovanstående syftar stycket på tiden i början av 1900-talet. Här förekommer ”Kiprian” och ”Smaarin”, de ryska ortodoxa prästerna som under förryskningstiden arbetade för att bromsa finsk nationalism i Gränskarelen. Tydligt har Wille Helves hemtrakter vid Mantsinsaari och Salmi varit relativt ryskinfluerade under 1900-talets två första decennier. Så som det står i exemplet ovan har människorna på helgdagen farit till den ryska skolan vid Oruzjärvi. Wille Helve använde också ordet ”*ruotši*” två gånger i denna artikel: ”Midä lienö ruotšin voidu olluh niis kalois...” och ”Se vakkinane herru suabi koului, häi oli nuori ruotšin pappi”. (*Ruotši* syftade alltså på finska lutheraner, oberoende av vilket språk personen talar.)¹⁷⁶

Den 9 april 1938 publicerades Wille Helves berättelse ”Mustelemmo mullozii”. Texten var ganska lång och handlade förmodligen om tiden före Finlands självständighet, eftersom det nämndes att berättaren besökt ”Aunuksen linna”. Helve skrev i artikeln mycket om sjöfart och segling, vilket tycks ha varit ett viktigt motiv i hans texter. Helve var enligt källorna från Mantsinsaari vid Ladogasjön och därför är det inte förvånansvärt att han återigen nämnde fisket. Dessutom återkom begreppet ”*ruotši*” för finländare. Vid sidan om ”*ruotšit*” nämndes många andra folkslag i samband med staden Aunus (Olonets) på ryska sidan, däribland ryssar och polacker.¹⁷⁷

Den 14 april utkom Pohjanvalos artikel ”Ei kuitengi tavalline muzikku” som var en berättelse om en man från ”Mantši” (förmodligen Mantsinsaari) som före Finlands självständighetstid färdades på en väg i Ryssland. Det står inom parentes på finska att vägen i fråga antagligen var landvägen från S:t Petersburg till Moskva. Helt tydligt var det populärt i både Pohjanvalos och Helves artiklar att skriva om kontakterna till Ryssland före Finlands självständighet. Alldeles tydligt märks det på artiklarna att kontakterna från Ladogan till Ryssland och till övriga delar av det ryska riket antagligen

¹⁷⁵ *Laatokka* 26.2.1938.

¹⁷⁶ *Laatokka* 26.2.1938.

¹⁷⁷ *Laatokka* 9.4.1938. ”Nikanor Jegoroff, polakku, Mahmud Gamsaul da Ahabek Omazogli molletit Tiflisis.” Tydligt hade Ladogatrakten haft en ganska färggrann skara av olika etniska grupper, däribland polacker och muslimer. Mahmud Gamsauls bakgrund berättas inte, men Ahabek Omazoglis turkisk klingande efternamn och hemort Tiflis (Tbilisi/ Tiflis i dagens Georgien) säger något om mannens ursprung. Därutöver nämns det om en man som gjort goda affärer i ”Reeveli” (förmodligen Reval/ Tallinn i Estland) och att denne man talade flytande tyska.

hade varit livliga.¹⁷⁸

Den 23 april 1938 publicerades en artikel av Wille Helve med rubriken ”Häi katsoi zerkkaloh...”. Artikeln handlade om kvinnan Feossa som bodde i Suonkylä. Berättelsen handlade om hennes ungdom, men hon sades fortfarande leva och vara kring hundra år gammal vid tiden för artikelns publicering. Det sades att folk stod utanför kyrkan och uttalade ”*Hristos vaskres smortvui*” (Kristus är uppstånden från de döda). Detta var ett exempel på hur gamla slaviska kyrkotraditioner starkt levde kvar bland de ortodoxa karelarna kring Ladoga. För övrigt var rubrikens *zerkkaloh* ett låneord från ryskan som betyder ”spegel”.¹⁷⁹

Pekka Pohjanvalos text ”Vannomizitta oliz parembi” utkom den 7 maj 1938. Artikeln handlade i stora drag om ett ungt förälskat par. Mannen reste bort för en tid och sålunda lovade båda parterna att de skulle vara trogna varandra. När mannen återvände var det inte längre så enkelt. Därför hade berättelsen rubriken ”Det vore bättre att inte lova”. I början av texten nämndes följande:

Mis tual suures Kaugoi-Karjalas tämägi liene sattunnuh, kudaman minä kuulin erähäl
pienel emändäzel tiä omas Salmis.¹⁸⁰

Desto mera avslöjas inte om berättelsens ursprung, men det är möjligt att den kunde ha berättats någonstans längre borta i ”Fjärrkarelen”, så som berättelsen antyder.¹⁸¹

Den 23 juli 1938 publicerades ”Häräkehs” text ”Valgien häkin zoakkunoa”. Texten var ganska kort och i början berättade skribenten om ett och annat. Bland annat sade Häräkeh vid ett skede några ord om ryssar:

Yhtelläh alloin novvitella moizien paginoi lähtösuonie dai lövvän suonen ajjan käzih.
Uskokkah ken libo älgäh, vai se oli venalaizien pahalaizien roaduo. Ne ajjat on olluot dai
mennyöt, konza venalaizet suomalaizie Siberih da Piiterih tyrmih myyviteltih. Yhtelläh on
vie Suomes kobravus venalaizie, kudamat voidas, ka veziluzikkah meigäläizie upotettas,
vai ku hyö ei sidä vojja, roatah hyö toizeh loaduh da paistah hos tyhjeä meis suomelaizis.
Ombo vie yöksynyh eräs suomelainegi palkkavumah venalaizien abuniekakse.

¹⁷⁸ Laatokka 14.4.1938. Mannen i fråga tycks ha varit särskilt förtjust i att dricka ryskt te (på karelska ”*tšuaaju*”, på ryska ”*tšaj*”). På ett gästgiveri sade den ryska gästgivaren åt karelaren att han aldrig förut sett en man dricka två samovarar med te med en sådan fart.

¹⁷⁹ Laatokka 23.4.1938.

¹⁸⁰ Laatokka 7.5.1938.

¹⁸¹ Laatokka 7.5.1938.

I textexemplet ovan syns det hurdan retorik ”Häräkeh” använde om ryssar. Om man jämför Häräkehs retorik med exempelvis Pekka Pohjanvalos och Wille Helves texter under samma tid märks det att Pohjanvalo och Helve i positiva tongångar skrev om den gamla tiden då gränsen var öppen, också om ryssar. ”Häräkeh” var däremot tidvis väldigt hätsk mot ryskhet.¹⁸²

Den 23 augusti 1938 publicerades Häräkehs ”Mielihyveä”. Häräkeh menade att det gällde att vara glad i Karelen i ”*soiton da laulun laidamail*” (i spelets och sångens gränsland). Orsaken för denna glädje var de skribenter som skrivit texter på karelska och en bok som utkommit om karelska språket. Boken var E. V. Ahtias *Karjalan kielioppi* och ”Häräkeh” berömde och rekommenderade den åt alla karelskspråkiga läsare. Vid sidan om dessa ämnen kommenterade ”Häräkeh” det som pågick i Sovjetunionen beträffande det karelska språket. Enligt hans åsikt var det inte så bra att karelska skrevs med kyrilliska bokstäver och utvecklades enligt ryska influenser. Han menade också i sin artikel att det hela handlade om den ryska statsmaktens strävan att få ett bättre grepp om karelarna i Sovjetunionen.

Netžie rajan taganangi mestarojjah karjalan kieldä. Vai taki se tapahtuv ylen bolsevistizeh loaduh da soamoih venalaizeh muodoh. Venankielen puustaimih šuoritettu karjalan kieli rodinov vai kaikkien kielien smuutta. Ei häi venan puustaimil voi kirjuttaa karjaloa da sikse pidäv kielel loadie vägivaldoa tukuttšane. Vai ei häi sidä tija, jälgimäi hos laittaneh ylen nerokkahah loaduh kogo karjalaizet uuvvestah da omoa mielä myö. Sit häi ei nägys ni hajuo karjalaizien suomalaizuhuos. Se häi se venalaizil liene peä azie.¹⁸³

”Häräkeh” menade alltså att bolsjevikernas åtgärder för att skapa ett karelskt språk motiverades av målet att distansiera karelskan från finskan ur karelskan och göra den mera rysk. Häräkeh menade också i det ovanstående citatet att karelska språket inte kunde skrivas med kyrilliska bokstäver.¹⁸⁴

Olika författare skrev karelskspråkiga artiklar i *Laatokka* som kommenterade förhållandena i Sovjetkarelen eller i Östkarelen under tsartiden. Artiklarna av pseudonymerna ”Tata” och ”Häräkeh” hade en stil av karelsk nationalism och såg Sovjetunionen och den ryska kulturen som ett hot. I de artiklar som var författade av Wille Helve fanns det berättelser om den tid då gränsen ännu var öppen. Dessa artiklar

¹⁸² *Laatokka* 23.7.1938. ”*Venalaizet pahalaizet*” kan översättas ungefär till ”ryssdjävlar”.

¹⁸³ *Laatokka* 23.8.1938.

¹⁸⁴ *Laatokka* 23.8.1938.

var förhållandevis positiva gentemot rysk kultur i motsats till ”Tatas” eller ”Häräkehs” artiklar.

Jakt, fiske, naturen och mytologin

Vid sidan om nationalistiskt laddade artiklar handlade en del av det karelskspråkiga tidningsmaterialet om jakt, fiske, natur och mytologi. Naturen tycks ha varit nära hjärtat för en del skribenter.

Exempelvis publicerades 20 juli 1930 en text som handlade om göken. Skriften hade rubriken ”Ei kuku kuldakägöne” (Guldgöken säger inte kocko). I princip handlade hela texten om denna fågel och antagligen användes göken inte som en metafor för något annat.¹⁸⁵

Vilda djur som varg och björn tycks ha varit ett återkommande gissel för invånarna i Karelen, eftersom dessa rovdjur hotade boskapen och människorna. I och med att den karelskspråkiga befolkningen i huvudsak bodde på landsbygden var det säkerligen ett tema som berörde språkgruppen. Därför tycks folk ha skrivit om landsbygdens problem vid sidan om modernare teman. Artikeln ”Et sudre syönyh” av Tata handlade om Prokoi som var ute på björnjakt. Denna text hade inte heller några politiska undertoner.¹⁸⁶

I ”Hukka da akka” (vargen och gumman) den 25 februari 1932 berättade Tata om några gummor som hade problem med vargarna i omnejden. Berättelsen kan ha varit fiktiv, men skribenten nämnde i början att vargarna var ett problem just den här vintern.¹⁸⁷

Den 16 augusti 1932 publicerades artikeln ”Vessel Kondienpydäj”, som var skriven av Tata. Texten handlade mest om en person som gillade att dricka sprit. Vid sidan om rovdjuren och karelska språket var spritdrickandet ett allmänt tema i många artiklar.¹⁸⁸

”Shiivattoin mettsählasku” den 18 maj 1933 av Miikkula handlade om högtiden *Jyrrinpäivä* som var en av sommarens högtider. Enligt skribenten brukade man släppa ut korna på bete ut i skogen och i samband med detta hörde det till att utföra vissa ritualer. I kåseriet var det frun i familjen som kände till dessa ritualer och då mannen inte visste

¹⁸⁵ *Laatokka* 20.7.1930.

¹⁸⁶ *Laatokka* 24.10.1931.

¹⁸⁷ *Laatokka* 25.2.1932.

¹⁸⁸ *Laatokka* 16.8.1932.

hur det gick till sade frun ”vot olet ruottshi” (du är svensk, läs: finsk). Frun sade detta eftersom hon i kåseriet ansåg att mannen inte längre kände till seder och bruk som hade med *Jyrrinpäivä* att göra. Dessutom påpekade skribenten att det ännu fanns någon by i Suistamo där dessa gamla seder följdes, men skribenten specificerade inte saken desto noggrannare. Också denna artikel följde Miikkulas linje om att ”det var bättre förr”.¹⁸⁹

Också texten ”Vanha da nygyztä” var full av nostalgi efter de gamla goda tiderna. Dessutom skrev Miikkula om hur björnarna plågade landsbygden förr i tiden (och åt upp hästar m.m.). Därutöver påpekade Miikkula att tekniken och vetenskapen hela tiden gick framåt, men ”här långt ute på landsbygden står det stilla” – ”... myö teä saloperukoil ainos ryyvämmö jälles kaikes loavus”. Miikkula skrev också mycket om kor.¹⁹⁰

Artikeln ”Ilda kodvasil” den 12 april 1934 (av ”Tata”) handlade främst om hurdant det var att rita djur. Tata nämnde Zacharias Topelius verk *Sampo lappalainen* och diskuterade också om hurdant det var att rita schimpanser m.m. Tata tycks ha känt till vombater, schimpanser m.m. Oftast handlade texterna dock om björnar och vargar, alternativt boskap, men i denna artikel behandlades också mer exotiska djur.¹⁹¹

N. Ruotsi började artikeln ”Vanhan rahvahan jumalat” från den 26 april 1934 med att förklara att en doktor från Helsingfors (Haavio) hade besökt seminariet i Sordavala för att förklara att man borde samla berättelser och muntliga traditioner bland karelarna. Hundraårsdagen för publicerandet av *Kalevala* närmade sig (den första upplagan kom ut 1835) och därför tycks intellektuella i Helsingfors ha efterfrågat både nya och gamla Kalevaladikter och annat liknande. Ruotsi skrev i artikeln om gamla seder och bruk bland karelarna, deras förkristliga gudar, men mest handlade artikeln om hur man hade dyrkat djur och hur man hade skött om kor och hästar m.m. Ruotsi skrev här hur dessa traditioner ursprungligen var förkristliga, men hur dessa senare levde kvar i folks traditioner. Därutöver skrev han om heliga ”*Ill”a*” och heliga *Jyrgi* och hurdana traditioner man hade i samband med dessa kulter. Exempelvis var dyrkandet av heliga *Jyrgi* en vårfest då man förde ut korna på bete. I samband med denna högtid fanns det vissa ritualer som utfördes, och en del av dessa kan ha varit mycket gamla förkristliga

¹⁸⁹ *Laatokka* 18.5.1933.

¹⁹⁰ *Laatokka* 5.4.1934.

¹⁹¹ *Laatokka* 12.4.1934.

sådana. Ruotsi påpekade också att fastän kristendomen kom till Karelen bevarades många gamla hedniska traditioner kvar bland befolkningen en lång tid framöver.¹⁹²

Den första maj 1934 utkom Miikkulas artikel som hette ”Kezä tulov”. Artikeln handlade om högtiden för *pyhä Jyrgi* då man släppte ut korna på bete. Det hörde till att man tog loss hår av kreaturen för rituella ändamål innan djuren släpptes ut på bete. Det skrevs att korna ofta var svaga och i magert skick efter vintern och ibland måste man beroende på omständigheterna vänta en tid innan man släppte ut djuren.¹⁹³

Kring midsommaren den 29 juni 1935 kom texten ”Muistelo” som var en dikt och under vilken det på finska stod ”osa karjalaistytön laulusta”. Texten var därför en del av en karelsk flickas sång. Som underskrift stod det ”Rehennys” i slutet av dikten. Dikten handlade i stort sett om sommaren och hur vacker den är vid vattnet och stranden.¹⁹⁴

Den sista dagen i augusti 1935 utgavs en text av ”Shuutka-Griisha”, ett förhållandevis långt diktstycke om ”Tjiedoinnjiekka” (trollkarlen). ”Tjiedoinnjiekka” kan översättas till trollkarl eller ”vetare”,¹⁹⁵ men i denna kontext måste man uppfatta begreppet ”Tjiedoinnjiekka” som en spåman eller shaman som kunde olika sånger för att kalla på gudar. Dessa ”Tjiedoinnjiekka”-män tycks ha levt kvar i den lokala muntliga traditionen. I vilket fall som helst handlade det långa diktstycket om ”Iljan Iivu, shuutkannjiekka”. Iljan Iivu var på resa och han stannade vid en bondgård för att vila. Vid bondgården var värdinnan trots allt ogästvänlig och vägrade att bjuda på mat. Därmed blev Iljan Iivu sur och lyckades i sin bitterhet få den största och fetaste kon att löpa amok. Till och slutligen gick Iivu fram till kon för att lugna ner djuret. Efter att kon lugnat ner sig blev värdinnan nöjd och belåten och erbjöd Iivu på mat.¹⁹⁶

Den 11 november 1937 publicerades Wille Helves ”Kunnebo jätitö norpad”. Efter rubriken till denna artikel stod det på finska: ”Laatokalle Mantsinsaaren kansakoulun täyttäessä 50 vuotta kirj. mainitun koulun ent. oppilas apt. Wille Helve”. Förmodligen hade Wille Helve gått i skola vid folkskolan i Mantsinsaari. ”Apt.” kunde exempelvis

¹⁹² Laatokka 26.4.1934.

¹⁹³ Laatokka 1.5.1934.

¹⁹⁴ Laatokka 29.6.1935.

¹⁹⁵ Penttonen 2006, 176; En nätartikel på tidningen *Länsi-Savos* sidor, http://www.lansi-savo.fi/Kulttuuri%20ja%20viihde/taikurin_hattu_karjalaksi_9622035.html, senast sedd 28.3.2011. I Penttonens ordbok föreslås finskans *tietäjä* för karelskans *tiedoinieku*. Tove Janssons bok *Trollkarlens hatt* översattes till karelska med titeln *Tiedoiniekan hatt*, så som *Länsi-Savos* nätsidor informerar.

¹⁹⁶ Laatokka 31.8.1935.

betyda ”apotekare” av finskans *apteekkari*. Artikeln handlade om säljakt vid Ladogasjön, något som Wille Helve skrivit redan tidigare om. Man kan kanske dra slutsatsen att säljakten spelade en viktig roll för Wille Helve och kanske även för invånarna på Mantsinsaari vid Ladogasjön.¹⁹⁷

Den 4 januari 1938 publicerades Pekka Pohjanvalos första karelskspråkiga bidrag. Berättelsen ”Njiis reboin myrkky – paloïs da muis jielolois” var en lång text som fyllde två sidor. Texten kan ha varit fiktiv eller ha haft verklighetsbakgrund. Händelserna i berättelsen hade förtäljts åt skribenten av någon annan person. Berättelsens händelser utspelade sig i Salmi vid Ladogas strand och texten handlade om att en person erbjöd sig att ge tre får åt en annan person. Sedan pågick det en diskussion om fåren och hur de skulle skötas. Till slut gavs inte fåren åt personen som skulle få dem för vintern. Berättelsen hade inte några klara politiska undertoner, utan var antagligen bara en vardaglig berättelse.¹⁹⁸

Den 25 januari 1938 utkom Pohjanvalos andra litterära bidrag på karelska. ”Semoi da Ondrei kondien tapos” (Semoi och Ondrei på björnjakt) handlade om Semois och Ondreis björnjakt. I början av artikeln konstaterade skribenten att många hade sett björnar på Högholmen i Helsingfors eller på andra ställen, men för honom var det annorlunda eftersom han hade sett en björn ungefär femton gånger i naturen. Det är svårt att säga om Pekka Pohjanvalo skrev om sig själv eller om någon annan. Likt hans berättelse från den 4 januari hade texten en ”berättarröst” som inte nödvändigtvis var Pekka Pohjanvalo själv. I vilket fall som helst slutade berättelsen med att de två männen sköt en björn och sedan skiljde de sig åt och sågs aldrig mera. Det är svårt att säga om det fanns någon sensmoral i denna berättelse. Semoi skjöt björnen och sade åt sin bror Ondrei att han ska ta kniven i handen och börja skära i björnskinnet. Då svarade Ondrei att ”det var du som skjöt björnen, därför är det du som skall flå björnen”. Efter detta gick Ondrei hem och berättaren förklarade att efter incidenten såg byborna aldrig mera Semoi och Ondrei på björnjakt tillsammans. Det är helt möjligt att en sådan här händelse har inträffat någon gång och att Pekka Pohjanvalo ville skriva om detta utan någon sensmoral eller något annat bakomliggande motiv.¹⁹⁹

¹⁹⁷ *Laatokka* 11.11.1937.

¹⁹⁸ *Laatokka* 4.1.1938.

¹⁹⁹ *Laatokka* 25.1.1938.

Den 12 februari 1938 utkom en artikel av ”Häräkeh” som hette ”Ku Juakoi tunnustih”. Berättelsen handlar om pojken Juako som utför olika hyss. Han är svår hemma och i skolan. Berättelsen når sin vändpunkt då Juako fattar ett beslut att testa om hönan kan simma. Juako stjal en höna och slänger den i en vak:

Oli kylmänyh sygyzyn enzimäizen jeän järveh. Juakoi käi jo sie tshurailemas, hos jea ei vie putilleh kandanuhgi. Juuri sie rannas pai tulles dogadi hejjän omassah kanan siit pihal kaldailemahtas. Sillos Juakoin mieleh häshkähti, jotta olis hyvä, mahtavgo kana tshukkelis ujja. Sen ker hän koppai kanan kenengi näkemättä kainaloh, juoksi randah, polgi kengänkannal kanan synnyttävän loukon hoikkah da kirkkahah jeäh sego littshai kanan sinne loukos jeän alle. Tyhjeä kana oppi vastah prinkkoa da rädshistä, sinne sen oli mendävä...

Tämän hyvän roattuo jäi Juakoi katshelemah sih, kui loitos kana tshukkelis uibi. Ei häi miellnyh sidä laskie sentäh ylen loitos uimah, ku häi vai palazen se menis. Sit hän puhkoas jeän da ottas kanan eäre.

Lykyttömyökse nägyi sie mäis päi moamogi tulevan randah da ku Juakoi ei miellinyh ozuttoa moamalleh omiedah hommie, painui loitombakse. Sie peitos häi kattsheli, konza moamoh painus mägeh. Moamo ei hätkie pidytellyh rannas, otti vai midä liene kuivamasolluzie ribuloi da lähti eäres. Kodvaizen mendyö vizahti Juakoi järilleh sih, kunne oli kanan pannuh. Hänen kummakse ei kana olluh uinuh ni voaksoa, kuh häi sen oli pannuh, siit se nygöi oli, siivet levälleh da peä, käptshät oigies – kuolluona.²⁰⁰

Så lär sig Juako att hönan inte kan simma. Efter att hönan har dött erkänner han åt en mjölnare vad han hade gjort. Därefter vet mjölnaren vad Juako har gjort och säger åt Juako att han inte kommer att berätta om vad Juako har gjort på det villkoret att Juako börjar bete sig som folk. Efter detta beter sig Juako utan att göra hyss. Det kan kanske tänkas att det handlade om en berättelse som berättats i Östkarelen från en person till en annan. Antagligen ville ”Häräkeh” publicera berättelsen i *Laatokka*, för att antingen underhålla läsaren, men kanske också för att bevara berättelsen i skriftligt format samt för att främja det karelska språket i tidningen.²⁰¹

Den första dagen i mars 1938 publicerades ytterligare en artikel av Pohjanvalo. ”Oliz ku lindua ei ole lindu” handlade om olika teman. Djurmotiven om fåglar och hästar samt andra kreatur tycks ha varit ett återkommande tema i Pohjanvalos artiklar. I inledningen av artikeln skrev Pohjanvalo: ”Hyvä vit silloi tällöi on juohtutella mieleh mennyzii

²⁰⁰ *Laatokka* 12.2.1938.

²⁰¹ *Laatokka* 12.2.1938.

jieloloi da etengi njiidy meil rajan rahvahal ylen tarbehellizii.” Uttrycket ”*rajan rahvahal*” (gränsens folk) är alltså ett uttryck av Pohjanvalo för befolkningen vid gränsen. I detta fall handlade *rajan rahvahal* i huvudsak om karelskspråkiga personer.²⁰²

Den 12 mars 1938 utkom igen en av Pohjanvalos artiklar med rubriken ”Kui Salmin mushikal virgua tarittih”. Hela artikeln började med ”Ei siid lindus lendäjäkse, kudamas ei ole höyhenjien kindajakse, sanoi minul tänätalven nuaburi, kudamal eräs Sordavalalanje herru virua taritti ku tua nuaburi sen azien täh tuli minun luo njevvuo kyzymäh.” Texten handlade i stort sett om hur berättaren inte förstod sig på procenttal i fråga om penning- och bankärenden. En vän till berättaren förklarade saken och då förklarade berättaren att det också borde bli några pengar kvar för eget bruk. I ett skede menade han att människan är en varelse som måste äta för att kunna leva. Sedan förklarades att romens (zigenarens) häst försökte leva utan att äta, men den dog:

Min ruau sen ruan nägyväzen palkan eis da ruan sil ken minul palkan maksaa, ken ei maksanne häi etšikkäh sit syömätöndy hyviä da pezemätöndy puhtastu muijjal, ku minägi olen kui muut ristjittyzet kudai en voi leivättä da syömättä eliä, hotj muinanje mustalazen hebonje sidä opitteligi, vai ku segi juuri ku opastui syömättä elämäh ka sih seitšäs i kuolla kuperdih.²⁰³

Den 19 mars 1938 utkom igen en artikel av Pekka Pohjanvalo. Texten ”Paras pagin Jettsozes” handlade om Jettšonen i byn Salmi. Tydligen baserade sig hans långa berättelser om Jettšonen på sådant som människor hade berättat muntligt, det vill säga skrönor:

Ku nygöi minul tädä tarinua zavodjijes ei ole nji miittumazes historian kirjas muanjittu hänes, kudamua kirjua voizin abunnu pidiä, suangi menetjijä täh luguh vai sidiekse tottu hänen eländöis, vai enhäi minä njiidygi vähäzii mennyön aijjan rippehil ole omassanje kielel imennyh, vai ne minä olen kuulluh meijjän aijjas elänyzil vanhoil starikoil.

I texten får man bland annat läsa om ett möte med en björn som anföll Jettšonen och om hur han drack en flaska sprit naken. Jettšonen hade varit på Ladogas is för att notfiska men ramlat genom isen. Som belöning för bragden fick han efteråt en flaska sprit.

Da ku lizäkse vie sanon kui tua Jettšonje syväin talvel vinkal pakkazel tšukeldai Luadogan jiäl nuottunjiekkoil lähtieh, mis hänel annettih palkakse kortteli viinua kudai butilkku hänen pidi juuvva alasti, rogozu kuljan piäl istujes tulemmo vai yhty enembän uskonnuokse

²⁰² *Laatokka* 1.3.1938.

²⁰³ *Laatokka* 12.3.1938.

Den 15 maj 1938 publicerades artikeln ”Peäsköin nähtyö” (Efter att ha sett svalan) av Häräkeh. Skribenten började med att säga att han hade ombetts att skriva en sommarberättelse och att här har han en som åtminstone borde vara lika oskyldig som svalan själv. Karelarna hade som vana att tvätta ögonen med färsk mjölk (*rieskal maidol*) då de såg vårens eller sommarens första svala. Berättelsen handlade om ett fall där några personer skulle få tag på en ko för att få färsk mjölk för denna gamla ritual.²⁰⁵

Den 3 juli 1938 publicerades en artikel av Pekka Pohjanvalo. Texten hade titeln ”Kui Feda vedehiästy ambui”. Detta var en lång berättelse om andjakt och hur ”Feda” sköt många änder. Feda for omkring med en båt och sköt fjäderfä, vilket inte avvek värst mycket från tidigare jaktmotiv i andra karelskspråkiga texter i *Laatokka*.²⁰⁶

Den 30 juli 1938 utkom Häräkehs artikel ”Vedehiene”, som var en helt annorlunda berättelse och handlade om en mytologisk varelse. I artikeln påstods det att gamla Miitrei skulle ha sett en *vedehiene* vid en flod. Miitrei kommenterade att man brukade se *vedehiene* vid sjöar, inte vid floder. Tydligen hade Miitrei gått förbi en flod när en kvinna vid namnet Mari hade simmat i floden. Gamla Miitrei undrade varför *vedehiene* simmade likt fisken och såg ut som en kvinna (*vedehiene/ vetehinen*, likt näcken, hade vanligtvis en manlig form). Mytologiska teman var sällsynta i de karelskspråkiga artiklarna, vilket kan te sig konstigt med tanke på hur viktig Kalevalamytologin hade varit för karelianisterna och för dem som hade studerat det karelska språket.²⁰⁷

Den 2 augusti 1938 publicerades artikeln ”Tuliruskiet kukat mökkien ikkunan al” av en anonym skribent. Artikeln lovprisade blommornas glada färger och årstidens finhet. Artikeln avslutades med orden att hösten var på kommande. Vem denna anonyma skribent var är oklart, men förmodligen kan det ha varit vem som helst från tidningen *Laatokkas* läsekrets.²⁰⁸

²⁰⁴ *Laatokka* 19.3.1938.

²⁰⁵ *Laatokka* 17.5.1938.

²⁰⁶ *Laatokka* 3.7.1938.

²⁰⁷ *Laatokka* 30.7.1938. *Vedehiene* heter på finska *vetehinen*. *Vedehine* är en folkloristisk varelse i den finskugriska mytologin, vars motsvarighet i nordiska språkområdet skulle vara näcken. *Vedehiene* är en manlik varelse som kan beskrivas i olika fysiska former, men i fabler är dess huvudsakliga förekomstområde vid olika vattendrag, främst sjöar.

²⁰⁸ *Laatokka* 2.8.1938.

Den 6 oktober 1938 utkom en av Pohjanvalos artiklar återigen i *Laatokka* under namnet ”Toukka Tuonen karvalline”. Denna text handlade om en larv eller en mask (i rubriken står det *toukka* men i berättelsen skrivs om en ”*mado*”). Till slut tog en man några kvistar och slängde dem i en brasa och masken hamnade med kvistarna i elden. I berättelsen förekom religiösa personligheter, så som ”*Pyhä Pedri*”, det vill säga Petrus eller Sankt Per. I inledningen stod det:

Puoli sadua vuottu tagaperin olis hot kelle nengamazen luvun kirjuttamine ylitši mieron leviejäh gazieltah olluh ihan mahotoi, ku sillos nua vanhan kanzan tiedounniekat ei ni sulil surmazil kylgeh päi tšuhkattu omiidah tiedohuzii kudamii sillos maltettih ihan vanhat da nennien vanhoin poijjat da tyttäret vai vaste elähtännyönny hyögy ne pouvestjit tuattoloil da muamoloil suadih. A toizin on nygöi ihan tabozen toizin -. Ku myö nenien vanhoin kerijät olemmo päivät da illat istunnuh konzu vanhan mummozen da konzugo homehpiän starikan ker nenäkkäi da yöt sit nennii kuultuloi paperil kirjuttannuh.²⁰⁹

Med andra ord konstaterades det i citatet ovan att för ca 50 år sedan skulle det ha varit otänkbart att skriva sådana här berättelser i en tidning. Nu var det annorlunda och personer som Pohjanvalo tycks ha engagerat sig i att skriva ner berättelser som särskilt äldre människor hade berättat. Vad han veterligen menade här var att för ett halvt sekel sedan var det oftast äldre personer som muntligt berättade olika berättelser, men att dessa sällan skrevs ner. Alltså hade tidningsartiklarna på karelska i tidningen *Laatokka* och andra tidningar och tidskrifter enligt skribenten förändrat gamla traditioner bland karelarna genom att berättelserna nu skrevs ned.²¹⁰

Den 17 november 1938 publicerades Pohjanvalos ”Ruskiet basmakat”, där han skrev om hösten. Hösten hade kommit med sina vindar och Pohjanvalo inledde texten med att kommentera att höstvindarna skulle påverka skepparna och andra personer som rörde sig på Ladogasjön. Sålunda var texten också en berättelse om en skeppare som åkte på sjön i fråga. Sjöfartstemat var också ett tema som man skrev om nu och då.²¹¹

Sammanfattningsvis skrevs det förehållandevis mycket om djur och naturen. Mest handlade artiklarna om boskap, rovdjur eller om naturen i allmänhet. I vissa fall handlade artiklarna om hur rovdjuren plågade landsbygden, i andra fall om hur man förde ut korna på bete, särskilt i samband med högtiden *Jyrrin päivä*. Annars använde

²⁰⁹ *Laatokka* 6.10.1938.

²¹⁰ *Laatokka* 6.10.1938.

²¹¹ *Laatokka* 17.11.1938.

skribenterna ganska mycket liknelser som hade med naturen att göra. I viss mån förekom mytologiska teman, men med tanke på att artiklarna var skrivna på det karelska språket är det kanske förvånande hur litet man nämnde Kalevala, de muntliga traditionerna och mytologin, med tanke på hur stor roll dessa spelat i den finska nationalismen, och med tanke på att Kalevalas källor nästan enbart härstammar från det karelska språkområdet. Sammanfattningsvis handlade de karelskspråkiga artiklarna i tidningen *Laatokka* under 1930-talet om ganska banala ämnen. De kunde handla om fiske eller jakt, om boskap eller rovdjur och hur dessa saker påverkade det vardagliga livet. Kanske intresset för dessa ämnen i främsta hand berodde på att den karelskspråkiga befolkningen kring Sordavala bodde på landsbygden, varmed naturen, jakten och fisket låg nära deras hjärtan.

Sprit, våld, kristendom och vardag

Ett tredje övergripande tema i de karelskspråkiga artiklarna i tidningen *Laatokka* var spriten, våldet, religionen och vardagen. Särskilt dryckenskapen och kritiken mot den var ganska vanligt. Därutöver kommenterades *prazniekka* (*prazdnik* på ryska betyder ungefär högtid) och drickandet i samband med dessa fester. Våldet i samband med dryckenskap var också ett allmänt tema som kommenterades. De vardagliga bekymren och de religiösa värderingarna var också något som kom upp. Alla dessa saker kan samlas in under samma rubrik då vi försöker förstå vardagen i byn eller livet på landet och hur man beskrev vardagen i de karelskspråkiga artiklarna.

Den 26 juli 1930 publicerades en berättelse om ”byns köpman” - ”Kylän kupsa”. Berättelsen handlade om en köpman som var byns rikaste man och som innehade bybornas förtroende då de skulle låna pengar. Alla sade att köpmannen var en god karl, även om köpmannen, liksom hans fru, hade en fallenhet för dryckenskap. Berättelsen avslutades med att köpmannen inte mera var så rik, och därför hade alla slutat säga att han var en god karl. Bybornas levnadsstandard hade tydligen stigit och därmed var de inte lika beroende av köpmannen i byn. Skribenten var anonym.²¹²

I ”Kuun starinoi” (månadens berättelser)²¹³ den 25 oktober 1930 refererade Tata en diskussion som försiggått mellan några karelare i en stuga. En person talade för att de

²¹² *Laatokka*, 26.7.1930.

²¹³ Penttonen 2006, 162. Ordet ”starin” på karelska betyder berättelse. Jämför med finskans ”tarina”.

skulle utbilda sig och gå i folkhögskola (*kansanopisto*) medan en annan ansåg det som en onödig satsning.²¹⁴

I ”Uuzi vuoksi” (nytt år) den 3 januari 1931 önskade skribenten Tata gott nytt år. Tata hade för vana att skriva om julen och det nya året i *Laatokka*. Dessa artiklar brukade inte ha något politiskt tema, fastän ibland kunde politiska uttalanden om karelarnas fall också förekomma i dessa jul- och nyårsskrifter. I vilket fall som helst var dessa högtidsskrifter förhållandevis opolitiska, fastän skribenten (Iivo Härkönen) i övrigt var en av de ivrigaste karelskspråkiga kommentatorerna i frågor rörande karelarnas språk, kultur och politiska ställning.²¹⁵

I artikeln ”Koiton kuulumizie” den 24 oktober 1931 diskuterade ”Leskimies” (sv. änkemannen) de ekonomiska problem som drabbat folk. Särskilt beskrev han hur människor tagit lån under ekonomiskt gynnsamma år, men nu inte klarade av att betala tillbaka lånen. Artikeln skrevs i slutet av året 1931, då den ekonomiska världskrisen gav sig till känna också i Finland. Därför passade änkemannens bekymmer väl in i historiens stora linjer, det vill säga 1930-talets ekonomiska depression. Utöver de ekonomiska bekymren berättade änkemannen om hur unga män som inte egentligen skulle ha råd att försörja en fru och familj gifte sig. Änkemannen menade att då någon blev kär tänkte denne inte på ekonomiska trångmål. Vid sidan om äktenskap och bröllop nämnde skribenten att det hörde till lokal sed att man drack sig full då det festades med bröllop. Som konsekvens förklarade änkemannen att ”så brukar det hända att någon slåss”. Skribenten beskrev ett exempelfall där en man lär ha knivhuggit sin kusin på ett bröllop i Malasu-by.

Täs vasta oli häit Malasun kyläs sielgi eräs vuaksanpidunani Itoppi löi serkkuah veizel.²¹⁶

Leskimies kan säkerligen ha varit någon lokalbo och behöver nödvändigtvis inte ha varit en karelianist så som Iivo Härkönen eller E. V. Ahtia. Toivo Nygård har i *Suomen lehdistön historia* skrivit om hur våldet i samtiden behandlades i tidningspressen. Han nämner att under början av 1900-talet ökade skrivierna om våld i den finska pressen, särskilt när samhället industrialiserades under början av 1900-talet. I de karelskspråkiga artiklarna märker man också denna trend, exempelvis i Leskimies skrivelser. Nygård

²¹⁴ *Laatokka* 25.10.1930.

²¹⁵ *Laatokka* 3.1.1931.

²¹⁶ *Laatokka* 24.10.1931.

menar att industrialiseringen under 1900-talet förändrade samhället och att våldet ökade i samhället som en följd av detta. Möjligen har denna ökning av våldet också bidragit till att även de karelskspråkiga karelarna i gränstrakterna ville publicera sina tankar om dryckenskapen och våldet.²¹⁷

Den 19 november 1931 utkom Tatas berättelse ”Liedshui stuula” som handlade om Ontippa som hämtade hem en stol. Denna berättelse tycks inte ha haft några politiska undertoner exempelvis rörande det karelska språkets ställning i Finland eller Sovjetunionen.²¹⁸

Den 26 november 1931 utkom ”Koiton kuulumicie”. Där berättade skribenten Leskimies om ett tvistemål som engagerade byborna i hans lokala by mot ”herrarnas” (*izändät*) planer. Även denna text saknade större politiska undertoner. Visserligen kunde man läsa mellan raderna att det politiska sammahanget var gräsrotsnivån i byn där byborna engagerade sig gemensamt mot ”*izändät*”. Kanske det var något som hade irriterat skribenten Leskimies.²¹⁹

Den 28 november 1931 utkom Tuhkimus svar till Tatas artikel under rubriken ”Vastavus Tatan Kirjازه”. Texten var förhållandevis lång och skribenten kommenterade dryckenskap och våld och att den lokala polisen borde göra något åt saken. Han kommenterade:

”Tozinah pistolit paukkuu, veitshet heiluu da veri vuodav ku mis Turkin sovas libo sijantappajazis... Josei vai virgavalda ruvenne paremboa järjestystä pidämäh, ga siid pidäv vikse ruvetah suurih kelloloih soittamah da muijal päi abuo ettshimäh muiten ei tule tolkuo kogo elokses.”²²⁰

Dessa artiklar bekräftar Nygårds uppfattning om att man började skriva allt mer om våldet i den finska pressen.²²¹ För övrigt kommenterade Tuhkimus att det trycktes för lite litteratur på hans modersmål och nämnde som exempel att något förlag hade vägrat trycka texter på karelska, eftersom läsekretsen var för snäv och kostnaderna för dyra i förhållandet till intäkterna. En bok på karelska skulle ha kostat minst 10 000 mark att trycka och därför var det helt enkelt för dyrt. Skribenten klagade sålunda på att

²¹⁷ Nygård 1987, 11.

²¹⁸ Laatokka 19.11.1931.

²¹⁹ Laatokka 26.11.1931.

²²⁰ Laatokka 28.11.1931.

²²¹ Nygård 1987, 11.

polisromaner eller ”deckare” och annan litteratur gick bättre åt, och därför var det ingen mening att tala om saken desto mera, eftersom ingen var intresserad av karelska. Skribenten talade skilt om ”karjalan kieli”, men också om ”aunuksen kieli” (olonets) i skilda sammanhang. Utanför detta sammanhang kommenterade skribenten mitt i allt att han två gånger hade läst en bok om ”judarnas världskonspiration” (Nilus: *”Juutalaizien salaine ohjelma nygyzen sivistysmoailman hävittämizekse”*). Den tycktes han rekommendera varmt med kommentaren att boken öppnade hans ögon om vem som verkligen var världens herrar.²²²

Nils Erik Forsgård har i sina studier om antisemitism studerat Nilus skrift *Förlåten faller... Det tillkommande världshärskardömet enligt 'Sions vises hemliga protokoll'*. Antagligen är det denna skrift som ”Tuhkimus” syftar till. Enligt Forsgård bestod denna skrift av antisemitistisk retorik som var skrivet av den ryska mystikern Sergej Alexandrovitj Nilus (1862-1929), som var en ortodox religiös författare och mystiker. Nils-Erik Forsgård har i verket *Alias Finkelstein: studier i antisemitisk retorik* (2002) konstaterat att de finska antisemitistiska rörelserna på 1930-talet påverkades av Nilus skrifter. Nilus verk var enligt Forsgård ”en gravt konspiratorisk skrift”, med påståenden om att judarna hade en underjordisk regering vars mål var att härska över världen.²²³ Det bör dock konstateras att antisemitismen inte var något allmänt förekommande i de karelskspråkiga artiklarna i *Laatokka*.

En anonym skribent tackade den 19 december 1931 ”Tuhkimus” för den förra texten med rubriken ”Passibo Tuhkimus kirjaizes!” (tack Tuhkimus för artikeln). Skribenten kommenterade särskilt det avsnitt där Tuhkimus klagade över att ingenting tycks tryckas på deras modersmål. För övrigt nämnde skribenten att han hade noterat ”den internationella judendomen” som Tuhkimus hade nämnt om tidigare. Därifrån började skribenten spinna vidare och klagade på att andra ”agitatorer” hade kommit till hans bygder och försökt predika om religiösa frågor. Avslutningsvis nämnde skribenten att han skulle kunna träffa Tuhkimus, bara han fick skidorna i skick.²²⁴

Vem den anonyma skribenten var förblir oklart. Det kan ha varit någon bekant till Tuhkimus som ville tacka honom för att han skrivit om att ingenting trycks på det

²²² *Laatokka* 28.11.1931.

²²³ Forsgård 2002, 59–61.

²²⁴ *Laatokka* 19.12.1931.

karelska språket och att Sergej Nilus verk om judarnas världskonspiration hade öppnat ögonen för dem vem som styrde världen. Troligen har dessa personer inte hört till gruppen av karelianister. Med tanke på att det i slutet av artikeln stod att den anonyma personen skulle skida till Tuhkimus bara denne får skidorna i skick låter det som om bägge skulle ha varit bosatta någonstans i Sordavalanejden.

I ”Koiton kuulumizie” den 10 maj 1932 skrev ”Leskimies Miikkula” om ganska vardagliga bekymmer. I texten klagade Miikkula över fattigdomen, de dåliga skördarna och de ekonomiska skulderna som tyngde människorna.²²⁵

I vissa få fall förekom översättningar. I ”Enzimmäine viinankeittäi” den 10 maj 1932 hade Tuhkimus översatt en text av Lev Tolstoj till karelska. Berättelsens sensmoral låg i historien om hur djävulen lärde en bonde att bränna brännvin av sin säd. Från och med detta lärde sig bönderna att bruka sin säd till ett djävulskt syfte och i slutet av Tostojs berättelse stod det att från och med denna händelse hade ”spritdävulen” levt bland bönderna:

Siid aijas algaen kulgov viinapaholaine butilkoinenh voittajanna ylitsi moailman, i hänen jällis on kylläl dieluo kaikel muulgi paholasjoukol.²²⁶

I samtidens ortodoxkarelska socknar tycks dryckenskapen enligt dessa tidningsartiklar ha varit ett problem. Särskilt om det var frågan om bröllop eller ”prazniekka” (fest) kunde festandet gå vilt till. Till och med våld lär ha förekommit enligt tidningsartiklarna. Antagligen hade Tuhkimus försökt framföra sin egen åsikt om dryckenskapen och på något sätt försökt sprida vetskapen om spritdävulen med hjälp av en översättning av Lev Tostojs berättelse till karelska.²²⁷

Miikkula skrev också den 17 maj 1932 texten ”Kyläviha” (byhatet), som handlade om brottslingar och orosmakare som terroriserade friden i en by. Miikkula klagade på att dessa orosmakare för länge sedan hade börjat härja i områdena. En del av dessa hamnade i fängelset och därför lättades stämningen för en tid. Trots allt hade orosmakare återvänt från fängelset och enligt Miikkula hade stämningen återigen blivit dålig. Enligt Miikkula fick byborna vara rädda om kvällarna att dessa grobianer skulle kasta stenar på dem. Därutöver var Miikkula bekymrad över barnens värderingar som

²²⁵ *Laatokka* 10.5.1932.

²²⁶ *Laatokka* 10.5.1932. I samma nummer fanns två karelskspråkiga artiklar.

²²⁷ *Laatokka* 10.5.1932.

lätt influerades av onda influenser. Dessa orosmakare kunde enligt honom med andra ord visa dåligt exempel åt barn och ungdomar.²²⁸

I ”Lähimbäzenrakkahutta” den 10 november 1932 analyserade Miikkula religiösa frågor utgående från tanken att det var ”bättre förr”, i sin vanliga stil. Ämnet i denna artikel var kärleken till nästan som Bibeln lär ut. Miikkula menade att i samtiden hade denna tanke bytts ut mot individualism och självgodhet.²²⁹

I Tatas artikel från den 1 april 1933 ”Ongo prauduhutta ristikanzas?” behandlades religiösa och andliga spörsmål. Sensmoralen låg i att en kristen var mindre benägen att stjåla eller lura en annan människa. Texten var förhållandevis lång och i form av en berättelse där huvudpersonen skidade i skogen och mötte en annan person. En diskussion om andliga ting pågick sedan mellan dessa två personer i berättelsen. I denna artikel talades inte så mycket om det karelska språkets ställning, däremot hade Tata övergått till moraliseringens budskap.²³⁰

Artikeln ”Piiruan luajindu” (att laga piroger) publicerades den 6 april 1933 med signaturen ”S. S.”. I artikeln beskrev skribenten en liten historia om hur det var att tala i telefon och hur goda piroger en gumma hade lagat. Denna skribent kan ha varit vem som helst och ämnena i texten var ganska vardagliga.²³¹

I ”Koiton kuulumizie” den 2 november 1933 uppmanade Miikkula byborna i sin hemby att leva snällt och religiöst och att inte bråka. Därutöver började han artikeln med att kommentera att det inte hade skrivits på karelska under senare tider.²³²

I ”Koiton kuulumizie” den 14 december 1933 diskuterade Miikkula moralen i byn. Tydligt tycks ungdomars och andra människors ”onda” uppförande ha stört Miikkula som flera gånger berättat om kriminella människors dåliga uppförande i hembygderna. Fylleri, våldsbrott och stölder tycks på basis av flera artiklar ha stört Miikkula. Därmed uppmanade han kristna att leva lugnt och sansat enligt goda seder. Vissa människors beteende tycks ha irriterat Miikkula till den grad att denne mer eller mindre konstant under början av 1930-talet uppmanade karelar i sina hemtrakter att leva som goda

²²⁸ *Laatokka* 17.9.1932.

²²⁹ *Laatokka* 10.11.1932.

²³⁰ *Laatokka* 1.4.1933.

²³¹ *Laatokka* 6.4.1933.

²³² *Laatokka* 2.11.1933.

kristna, eller som ”rishtikanza”, som det hette på östkarelskt vis. (”Rishtikanza” betyder ungefär ordagrant korsfolket, vilket syftar på kristna i allmänhet.)²³³

Miikkulas ”Viel tehuov taiga” (ännu fungerar trollkonster) den 6 mars 1934 handlade i stort sett om hur det var bättre förr och hur trollkonster fungerade om man trodde tillräckligt på dem. I kåseriet räknade skribenten upp olika exempel då dennes trollkonster hade fungerat (i texten tycks det framkomma att Miikkula är en kvinna: ”Tämä rubei minuo, vanhoa boabushkoa, pistelyttämäh...” – i dessa ord antyds det att skribenten är en ”babushka”, en äldre kvinna). I ett exempel beskrev Miikkula en kvinna som försökte få en man att bli intresserad av henne. När mannen visade sig vara ointresserad gick hon till babushkan Miikkula för att fråga om trollkonster som skulle göra mannen kär i henne. Miikkula tycks ha vetat vad som fungerade och gav råd åt kvinnan att göra vissa saker för att senare kunna se att mannen blev intresserad av henne. Miikkula påstod att dessa trollkonster fungerade och att mannen började besöka kvinnan allt oftare. Senare gifte sig ungparet och de sägs ha blivit ett lyckligt par.²³⁴

Tata hade en tradition att skriva om julen. Den 29 november 1934 utkom ”Rastavahista” (sv. Om julen) som var en ganska kort text om julen och om Jesus. Detta var årets sista karelskspråkiga artikel.²³⁵

Miikkula skrev förmodligen sin sista karelskspråkiga artikel i *Laatokka* den 24 januari 1935 under rubriken ”Synnyinaigazie”. Texten handlade om en man och en kvinna som gifte sig. Temat följde de ämnen som Miikkula hade skrivit om tidigare.²³⁶

En av Tatas texter förekom den 31 januari 1935 med rubriken ”Ontoin pitkävihazus”. Denna text handlade om vanliga människor och deras besvär och hade inte därför något att göra med politiska ämnen.²³⁷

Tatas ”Ahkun Oleksi” utkom den 5 februari 1935. Detta var en skildring av en fiktiv eller verklig person som hette Oleksi som hade levt någonstans i skogen och som inte besökte kyrkan alltför ofta. Därför var även denna artikel en ganska banal artikel utan

²³³ *Laatokka* 14.12.1933.

²³⁴ *Laatokka* 6.3.1934.

²³⁵ *Laatokka* 29.11.1934.

²³⁶ *Laatokka* 24.1.1935.

²³⁷ *Laatokka* 31.1.1935.

politiska konnotationer.²³⁸

I februari 1935 slutade pseudonymen ”Tata” att förekomma. I stället började det framkomma artiklar med pseudonymen ”Tatan Häräkeh”. Med stor sannolikhet handlade det om samma person, författaren Iivo Härkönen. Den första artikeln med pseudonymen ”Tatan Häräkeh” utkom den 19 februari och hette ”Paganuon aigasta” (från hedendomens tid). Artikeln handlade om vanligt folk i Karelen och om deras liv. Berättelsen slutade med att skribenten refererade till Kalevala och att dessa människor hade något av hedendomen i sig. Det var inte alltför ofta som paralleller gjordes till Kalevala i samband med dessa tidningsartiklar.²³⁹

Den 21 februari 1935 utkom en kort historia om en brudgumm och vatten, skriven av ”Vepluuka” som förmodligen var en kvinna. Bröllop och kärlek var ett relativt populärt motiv bland de karelskspråkiga kåserierna. Tidigare under början av 1930-talet hade Miikkula författat många texter om detta ämne. ”Vepluuka” var däremot en pseudonym som förekom endast en gång.²⁴⁰

Den 7 mars under samma år utkom ”Kodilaine kuldaine aiga” av ”Tatan Häräkeh” om en Ouka som flyttade bort från sina hemtrakter och som träffade en lutheransk finskspråkig präst. Prästen uppmanade Ouka att berätta om sina bekymmer och Ouka sade att han inte trivdes i sin dåvarande miljö. Då svarade prästen att han borde flytta tillbaka till sin ursprungliga hemort. Ouka gjorde det och han fann frid för sin själ. Vad som var sensmoralen med denna berättelse är inte alltför klart, men kanske ”Tatan Häräkeh” ville berätta en berättelse om en karelare som flyttade bort från sin hemtrakt. Mannen anpassade sig inte till den nya miljön och därför återvände han till den gamla hemorten.²⁴¹

I ”Viizahutta” den 11 maj 1935 förklarade ”Tatan Häräkeh” om hur belästa vissa små pojkar (som var under skolålder) hade blivit, därav artikelns namn som betyder visdom. Dessa små pojkar kunde tydligen räkna upp järnvägsstationer utantill och varifrån man kom till vilken ort med järnvägsförbindelser (på karelska *raudadorogal*). Å andra sidan ansåg ”Tatan Häräkeh” att trots att vissa pojkar lärt sig allt möjligt fanns det andra som

²³⁸ Laatokka 5.2.1935.

²³⁹ Laatokka 19.2.1935.

²⁴⁰ Laatokka 21.2.1935.

²⁴¹ Laatokka 7.3.1935.

gick i skolan som inte kunde sina läxor. Skribenten beskrev dem som egentligen borde behärska kartor och järnvägsförbindelser som mindre belästa än dessa små pojkar som kunde orternas namn trots att de var under skolålder. Det är svårt att säga om ”Tatan Häräkeh” hade ett medvetet budskap i detta kåseri. Försökte han möjligtvis förklara att de som gick i skolan var lata eller att skolsystemet inte fungerade?²⁴²

Den 16 maj 1935 publicerades ”Kalevalan kasvezazet” (återigen av Tatan Häräkeh) som handlade om män som sjöng om Kalevalateman vid Ladogasjön. Artikeln var förhållandevis lång och innehöll avsnitt bestående av karelskspråkiga dikter.²⁴³

Den 26 juni 1937 publicerades Wille Helves andra karelskspråkiga text med rubriken ”Levei ottsii meil ei ole, a vinosilmii on” (Vi har inte breda pannor, men sneda ögon nog). I denna återigen ganska långa artikel tangeras rasfrågor och antropologiska skullmätningar vilka var på modet inom vetenskaperna under 1900-talets första decennier, men i huvudsak är artikeln en berättelse om livet på ön Mantsinsaari i Ladogasjön. I slutet står det ”Levei ottšii, kondieloi ei suarel ole a vinosilmii, Venan hukkii da kohtuzii akkoi on da ollu i pidäy”. Denna mening kan översättas till svenska som: ”Breda pannor, björnar finns det inte på ön men snedögda, ryska vargar och gravida kvinnor finns och skall finnas”. Artikeln rubrik syftar därför på denna avslutning och har ganska litet att göra med det huvudsakliga innehållet i berättelsen som är en sorts beskrivning av öns kulturella diversitet i jämförelse med det övriga Finland. Skribenten hade säkerligen för avsikt att skildra hur Gränskarelen för honom representerade någonting unikt och annorlunda.²⁴⁴

Den 5 februari 1938 utkom en artikel av Pekka Pohjanvalo som hette ”Solouhkoin jiäksindäs” och som tydligen var en berättelse som hade förmedlats i generationer till skribenten, om man får tro vad han skriver i slutet av texten. Berättelsen handlade om en flicka som levde ett olyckligt liv, blev bortgift med en äldre man och sedan levde i misär.²⁴⁵

En ganska lång artikel av Wille Helve publicerades den 17 mars 1938. I detta litterära bidrag skrev Helve återigen om livet vid Ladoga, om att resa med båt och hur det var

²⁴² *Laatokka* 11.5.1935.

²⁴³ *Laatokka* 16.5.1935.

²⁴⁴ *Laatokka* 26.5.1937.

²⁴⁵ *Laatokka* 5.2.1938.

förr i tiden. Tydligt hade berättaren studerat tyska i skolan, eftersom det stod att tyskaläraren skulle ha sagt att ”du kommer att få en fyra”.

Mugai minul enzmästy kerdua šaksanopettai selitti, što sinä saat nelli keviäl, luve libo älä.
Minä opettelin lugie ulguo kui hengen hiäs, kai hänen annetut lugiättavat, a ei ni mi
auttannuh, nelli tuli kui tuli.²⁴⁶

Vilken skola det handlade om sades inte, men berättelsens händelser kretsade kring Mantsi, Salmi och Pitkäranta, alltså kring de områden som Wille Helve tidigare hade skrivit om. Det är möjligt att Wille Helve berättade om sig själv och sin skoltid. Förmodligen handlade det om den finska folkskolan på Mantsinsaari (som nyligen hade fyllt femtio år). Dessutom sades det i berättelsen att berättaren skulle åka till Ryssland. Därför måste händelserna utspela sig före Finlands självständighet.

Den 9 april 1938 var det återigen en artikel av Pohjanvalo i *Laatokka*. I ”Voi minuu polostu poigua” förklarade Pohjanvalo att han hemsökts av polisen på grund av sina skrifter i tidningen. Tydligt handlade det om att berättaren hade skrivit om en kvinna som hade klagat om skriverierna, vilket hade lett till att en polis kom hem till honom. Polisen sade i berättelsen att han inte kommer att föra honom till fängelset för det här, men varnade denne för att akta sig för vad han skriver i *Laatokka*.

No sit jïävii tua politsii minul sen toveliizen jielon da sanoo ”En minä nygöi vie sentäh sinuu linnah vie, vai musta katšo toizenkerran tuah kaikil mejjän yhtehizeh ’Luadokkah’ kirjuttajes ielepäi parembin kattšuo, ongo se puus istui toven lindu vai akku vai mi se on, et vai mustanne parembin primiettie mi se puu istui akku oli.”²⁴⁷

Vidare fortsatte artikeln så att Pohjanvalo bad om ursäkt av läsarna om han hade sårat någon. I förbifarten nämnde han att det var viktigt att det skrivs på ”salmispråket” för att detta skulle kunna överleva. Likt Helve skrev Pohjanvalo på den dialekt som användes i Salmi. Därför fanns det ett klart syfte i att skriva artiklar på karelska för att det skulle existera tryckt litteratur på språket.²⁴⁸

Kuz minä rehellizel taval markkazen suazin da ku tämä mejjän melgei hauvvan pardahal olii Salmin kieli vuadjii näidy kirjutuksii pyzyökseh muan piäle da kudamis voibi kirjutella

²⁴⁶ *Laatokka* 17.3.1938.

²⁴⁷ *Laatokka* 9.4.1938.

²⁴⁸ Anderson, 1991. Så som Benedict Anderson påpekar i sitt verk *Imagined Communities* spelade den tryckta litteraturen en oerhört viktig roll i fråga om nationalismens historia och föreställningen om olika nationella gemenskaper.

I ”Kazo varbahii!” den 12 april 1938 skrev Pohjanvalo att ”*pruazniekka*”-traditionerna var helt annorlunda för femtio till sextio år sedan i Salmi. Om dessa fester brukade man också skriva på finska exempelvis i *Laatokka* och ofta var det nykterhetsaktivister och religiöst övertygade personer som fördömde hela *prazniekka*-firandet i Gränskarelen på grund av dryckenskapen som var förknippad med dessa fester. Prazniekkorna tycks ha haft ett rykte om sig att vara massiva fyllefester där det också förekom våld. Å andra sidan har flera *prazniekka*-fester gått helt civiliserat till. Pohjanvalo sade att det var ”bättre förr” och han menade att Salmi förr i tiden var berömt för sina ”våta” fester:

Da ennen midägi, monel juohtuu mieleh ne torat, mit sen aiguzis jarmankois torattih,
kudamil yhteh ottoloi silloi Salmi sai kuolemattoman mainehen muijal Suomes.²⁵⁰

Det är svårt att säga hur mycket förbudslagen (i kraft 1919-1932 i Finland) påverkade dessa prazniekatraditioner. Kanhända att förbudslagen orsakade ett avbrott i alkoholkonsumtionen och i det öppna festandet. I varje fall kan en längtan till rusets tider skönjas i Pohjanvalos texter. Vid sidan om fyllefester kan man urskilja att hans flesta texter, likt denna, handlade om Salmi.

Den 26 maj 1938 publicerades återigen en av ”Häräkeh’s” artiklar med rubriken ”Illa”. Illa är namnet på en man som dör i berättelsens slut. Antagligen var texten en nekrolog till Illa som dött. I början av artikeln skrev Häräkeh allmänt om sådana människor som jobbar i sitt anletes svett och som under slutet av sitt livslopp dör och glöms bort. Syftet med denna inledning var antagligen att påminna oss om de redliga kvinnor och män som jobbar och lever i samhället, men som sällan får uppmärksamhet. Till slut berättade Häräkeh Illas historia i korthet och önskade att han skulle få vila i fred.²⁵¹

En av Pohjanvalos artiklar publicerades igen den 9 juni 1938. I ”Pyhäpäivy da muu pruazniekku” var den religiösa aspekten igen närvarande. I vissa av de karelskspråkiga texterna var de kristna konnotationerna ett viktigt inslag, likaså i denna artikel. Det nämndes om den ”långskäggiga Moses” och vad som skrevs om vilodagen i ”den stora boken”:

A ku tarkemba duumaitsemmo ga eigo monet meis ole lugiettu sit suures kirjas što jo sillos

²⁴⁹ *Laatokka* 9.4.1938.

²⁵⁰ *Laatokka* 12.4.1938. ”*Pruazniekku*” eller ”*prazniekka*” syftar på fester som ortodoxa karelare brukade fira. Ordet har en koppling till ryskans *prazdnik* som betyder fest eller helg.

²⁵¹ *Laatokka* 26.5.1938.

sen pitkypardazen Mooseksen aigah da viebo ennen sidägi ei jumal käskennyh pyhänpiän ruadua, vai oli jogainavozen pyhänpäivän porttšu varustettavu zuapastah jo suovattan.²⁵²

Den 9 augusti 1938 publicerades en anekdot av ”Häräkeh”. ”Jeäskoappih häi jäi” (hon blev i kylskåpet) handlade om ett par som tog bussen till byn för att gå till en butik som hade ett kylskåp. Kylskåpet var förmodligen en nymodighet år 1938. I berättelsen blev kvinnan inne i kylskåpet medan mannen gick ut från butiken. När han märkte att frun saknades gick han tillbaka till butiken för att fråga var frun fanns: hon hade blivit inlåst i kylskåpet som måste ha varit ganska stort. Om bussen sägs det följande:

Suovattan huondes Onni akan ker koaloi linja-audoh (ne näit kävväs pyhkimäs ihan pimeimbie korbitšuppuloi myö nygöizeh aigah).²⁵³

Bussen tycks också ha varit en modern företeelse vid sidan om kylskåpet. Om kylskåpet skriver ”Häräkeh” på följande vis:

Pogostal oli laittu uuzi kauppa da kohtalleh paisten – siit erityine, jotta kauppal oli jeäškoappih. Täs kauppas da vie enämbän siit kaupan jeäškoapis oli tiedo levinnyh pitkin dai poikin pogostoa. Siit paitih, kyzeltih da sidä kattšomah mielisteltih, ken ei vie olluh soanuh sidä kattšomas kävvä. Se jeäskoappi oli muga moine vilu nenga kezäräkelgi, jotta sen sydämeh ei voinuh mennä ilmai turkita, kindahita da alazita. Toizet sanottih: - En häi moizeh škoappih menis hos mi olgah, kai sidä duumajjes hibjan kauhie.²⁵⁴

Den 16 augusti 1938 publicerades berättelsen om ”Kirvesroaduo” av Häräkeh. I berättelsen var tre unga män i skogen. En av dem, som hette Jyrgi, högg i misstag sig själv i foten. Egentligen handlade även denna historia om en anekdot i kåseristil. Denna sorts *slapstick*-humor var inte alltför vanlig i de karelskspråkiga artiklarna, men redan i den förra texten av Häräkeh där en kvinna blev inne i ett kylskåp fanns det i en viss grad en ton av detta slags *slapstick*-humor.²⁵⁵

Den 27 augusti 1938 utkom ”Kolme piendä pottshista” av Häräkeh. Det handlade om tre små grisar som han hade sett utanför sitt hus. Han hade gett dem mjölk och läste senare i tidningen om att sexton grisar hade rymt från någons gård mellan ”Viinämäki och Selväselkä” (mellan Spritberget och Nykterbacken). Så som det går att ana

²⁵² Laatokka 9.6.1938.

²⁵³ Laatokka 9.8.1938.

²⁵⁴ Laatokka 9.8.1938.

²⁵⁵ Laatokka 16.8.1938. Med *slapstick*-humor menas här en komediform av fysisk komedi där skådespelarna kan exempelvis spela slagsmålsscener och annat liknande. Tatas artikel med galghumor liknar *slapstick*-genren.

handlade hela texten väl främst om ett kåseriaktigt skämt, där ägaren till grisarna skulle föra sina grisar till byn för att sälja en del, men sägs också ha supit sig full på vägen hem och därför inte kunnat ta hand om kreaturen. Sensmoralen med berättelsen är väl att man inte skall supa sig för full (annars flyr grisarna).²⁵⁶

I Pekka Pohjanvalos artikel ”Kieli dai mieli” den 29 september 1938 ingick olika mindre berättelser, däribland en berättelse om ett barn som bet av ändan på sin tunga. Därför hette artikeln ”Kieli dai mieli” (*kieli* kan betyda både språk och tunga). I Pohjanvalos texter förekom det sällan politiska, nationalistiska eller språkpolitiska teman. Däremot förekom olika berättelser om de ”små människorna” likt den här. Dessutom förekom det likadan *slapstick*-humor, som i en del av Häräkehs texter.²⁵⁷

Den 1 december 1938 publicerades Pohjanvalos ”Pagin ouvvos jälles”. Den här gången hade skribenten läst veckobilagan i *Helsingin Sanomat* där det hade stått om Turinsvepningen (en duk som förvaras i en katedral i Torino och som enligt legenden påstås ha varit Jesu liksvepning).²⁵⁸

Denna artikel tycks ha gett inspiration åt Pohjanvalo att skriva om en gammal lokal berättelse. Enligt berättelsen hade en man från Impilahti åkt till Petersburg för att köpa en fin duk. Duken hade han gett åt sin dotter, som använde duken på ”*pruazniekkan*” – alltså på fester. När dottern en dag dog hade duken satts med i graven. Tydligen hade någon annan kvinna i området kommit till en *pruazniekka* och då hade byborna märkt att hennes duk påminde om rikemansdotterns duk. Byns präst ledde en undersökning och det kom fram att duken hade grävts upp från den döda rikemansdotterns grav av en ”*mökkiläinen*” (en person som bor i en *mökki*, det vill säga en stuga). Duken beslagtogs och fördes tillbaka till graven och tjuven fick trehundra rubler böter och ett fängelsestraff. I slutet av texten och efter berättelsen kommenterade Pohjanvalo att berättelsen om Turinduken verkar otrolig, men man måste väl tro på den då den bevarats i kanske tusentals år. Om den här karelska berättelsen kommenterade Pohjanvalo att han inte visste om den var sann, men tydligen hade han hört den av en gammal gumma i Impilahti vid Ladogasjön. Kvinnan sades vara i sjuttioårsåldern och berättelsen var en helgonberättelse, som Pohjanvalo uppskattade att var flera sekler gammal. Det är också

²⁵⁶ Laatokka 27.8.1938.

²⁵⁷ Laatokka 29.9.1938.

²⁵⁸ Laatokka 1.12.1938.

möjligt att berättelsen har cirkulerat i Östkarelen på olika sidor om gränsen.²⁵⁹

I ”Rastavan tulo” den 22 december 1938 stod det om den annalkande julen. Bland annat nämnde Häräkeh om julgubben som inte besökte alla hem. Dessutom skrev han om barnen som väntade på julen så länge. Till slut önskade ”Häräkeh” god jul åt barnen och åt vuxna ”*ristikanza*” (kristna).²⁶⁰

År 1939 publicerades endast en karelskspråkig artikel i tidningen *Laatokka*. Texten var författad av Pekka Pohjanvalo och publicerades den 6 juni med titeln ”Kui muall ustii veitäh”. Han berättade ett par historier där djävulen, eller ”*vittšapöksy*”, hade varit närvarande. Som vanligt var det gamla folkliga berättelser vilkas exakta ursprung var okänt. I en av berättelserna omnämns en skomakare som sägs ha haft sin affär kanske i ”Juakkima”.²⁶¹ (Vid sidan om *Laatokka* hade Pohjanvalo skrivit en artikel som hette ”Kui mual ustii veitäh” som publicerades i *Nuori Karjala* den 15 maj 1939.²⁶²)

Sammanfattningsvis skrevs det på karelska i tidningen *Laatokka* om vardagliga teman, spritbruk och våld särskilt under början av 1930-talet och år 1938. Under början av 1930-talet var det särskilt ”Miikkula” och ”Tata” som skrev en hel del inom den här genren. År 1938 var det särskilt Pekka Pohjanvalo vid sidan om ”Häräkeh” (Iivo Härkönen) som författade artiklar av det här slaget. Dessa artiklar var förhållandevis opolitiska och kunde handla om banala berättelser eller om gamla skrönor från Östkarelen. I vissa fall skrevs det också om våld och i två artiklar kommenterades antisemitiska teman, men antisemitismen var inte något allmänt förekommande i de karelskspråkiga artiklarna.

²⁵⁹ *Laatokka* 1.12.1938.

²⁶⁰ *Laatokka* 22.12.1938.

²⁶¹ *Laatokka* 6.6.1939.

²⁶² *Nuori Karjala* 4.1.1939.

5. Avslutning: vem skrev på karelska och varför?

Huvudsyftet med denna avhandling har varit att komma med svar på frågan varför karelskspråkiga artiklar förekom i tidningen *Laatokka* under 1900-talets första decennier, särskilt under 1920- och 1930-talen. Det andra syftet har varit att utreda vem som skrev dessa artiklar, som ju ofta skrevs bakom signaturer.

I avhandlingen grupperades de karelskspråkiga artiklarna i tidningen *Laatokka* i olika genréer. 1920-talets artiklar (och de som förekom tidigare) analyserades skilt för sig. 1930-talets artiklar kunde klassificeras under fyra olika teman.

Ett tema var hur den karelska identiteten kom till uttryck i förhållande till finskheten. Ett övergripande tema var här kritiken mot förfinskningsprocessen av karelarna. Ett konkret exempel var en artikel där man protesterade mot att karelarna skulle förfinska sina namn. Föreningar som *Akateeminen Karjala Seura* och andra liknande finskhetsrörelser försökte driva en förfinskningsprocess bland karelare och ingermanländare i Finland under 1920- och 1930-talen. Detta tycks ha väckt irritation på basis av de karelskspråkiga artiklar som förekom i tidningen *Laatokka*. För övrigt uttrycktes utopistiska tankar om ”en karelsk nation”.

I en annan huvudgrupp av artiklar uttrycktes missnöje med förhållandena i Sovjetunionen och hur karelarna behandlades där. Vid sidan om dessa artiklar fanns det också positivare texter om det gamla Ryssland när gänsen mellan storfurstendömet Finland och Ryssland hade varit öppen för karelare att färdas över. Dessa anekdoter skrevs särskilt under 1930-talets slut av Pekka Pohjanvalo och Wille Helve. Berättelserna var förmodligen från den ryska kejsarmaktens tider. Både Helve och Pohjanvalo härstammade förmodligen från Mantsinsaari-Salmi trakterna vid Ladogasjön och språket i texten var därifrån.

Innehållet i artiklarna, texternas författare och deras sannolika motiv

Mellan åren 1901-1939 fanns det en handfull aktörer som skrev flera artiklar. Vid sidan

om dessa aktörer fanns enskilda anonyma artiklar och texter som hade en signatur som användes endast en gång.

De artiklar som skrevs mellan åren 1917-1928 var nästan alltid i diktform. Personer som E. V. Ahtia, A. O. Väisänen och Iivo Härkönen tycks ha varit involverade i skrivandet av dessa. Sålunda kan man dra slutsatsen att de gamla karelianisterna låg bakom en stor del av de karelskspråkiga artiklar som skrevs under åren 1917-1928. Dikterna var ofta stamfrändespatriotiska och nationalistiska till sin karaktär.

Från och med 1930 framåt blev diktformatet sällsyntare och i stället började de karelskspråkiga artiklarna vara längre kåserier eller insändare. De gamla karelianisterna tycks fortfarande ha haft ett starkt inflytande. De artiklar som skrevs med pseudonymerna ”Tata”, ”Tatan Häräkeh” och ”Häräkeh” tycks ha varit författade av karelianistjournalisten Iivo Härkönen, som själv var född i Gränskaarel i Suistamo. Dessa artiklar hade fortfarande ett klang av karelsk ”nationalism”. Bland annat skrev han i ”Ontippas dröm” om en utopi om att Sordavala skulle vara huvudstad för ett självständigt Karelen och att där skulle talas karelska.

Liknande karelsk nationalism förekom också i andra artiklar. Särskilt kommenterades att det lokala språket borde användas. Trots allt förekom den här sortens artiklar mera under början av 1930-talet.

Mot slutet av 1930-talet skrevs ganska många artiklar med signaturerna ”Pekka Pohjanvalo” och ”Wille Helve”. På basis av källorna ser det ut som om Pohjanvalo skulle ha kommit från Salmi och Helve ser ut att ha varit från Salmitrakten och tydligen hade han gått i den finska folkskolan på ön Mantsinsaari i Ladoga utanför Salmi.

I Pohjanvalos och Helves berättelser under slutet av 1930-talet talades ganska lite om karelsk nationalism eller om ett ”karelskt språk”. Däremot fanns det en hembygds kärlek för Ladogatrakten och det talas om ”Salmispråket” och att det ”bör skrivas på salmispråket för att det skall kunna överleva”. I motsats till ”Häräkeh” fanns det både i Pohjanvalos och i Helves artiklar en nostalgi till tiden då gränsen var öppen. Det fanns inget ”rysshät” så som i ”Häräkehs” artiklar där Ryssland och Sovjetunionen målades som ett potentiellt hot.

Tvärtom sågs den ryska tiden i Pohjanvalos och Helves artiklar under åren 1937-1939 som en nostalgisk tid då man kunde färdas i det stora imperiet längs Ladogan och Nevan till S:t Petersburg. Till och med ”Reeveli” (Reval/ Tallinn) nämns som en ort i de

gamla berättelserna. Därutöver omnämndes olika folk och etniska grupper som man kunde träffa på när man idkade handel i exempelvis staden Olonets, som låg på andra sidan gränsen då man fortsatte söderut längs Ladogan från Salmi. Bland annat nämndes en polack och en muslim från ”Tiflis” (antagligen Tibilisi i Georgien). S:t Petersburg och gamla berättelser spelade också en viktig roll i både Pohjanvalos och Helves berättelser.

Sist men inte minst spelade också *prazniekka*-festerna och brännvinet en avgörande roll i särskilt Pekka Pohjanvalos och Wille Helves berättelser. Det är svårt att säga hur mycket förbudslagen i Finland (1919-1932) påverkade ordnandet av dessa fester, men i Pohjanvalos och Helves berättelser fanns en längtan till dessa gamla *prazniekka*-fester. För övrigt fanns det också andra skribenter (exempelvis Miikkula) som nämnde om festandet och också om andra incidenter som våld som kunde förknippas med alkoholmissbruk. Kärlek, bröllop och gamla folkliga traditioner var också populära teman.

Man kan säga att de karelskspråkiga texterna i *Laatokka* var finsknationalistiskt betonade och i diktformat under åren 1917-1928. Ju längre framåt i tiden man gick desto mera opolitiska blev de. Det underhållande kåseriet blev vanligare under 1930-talet och temorna i innehållet kunde vara helt banala och handla om exempelvis vilda djur som hotade boskapen. I början av 1930-talet skrevs mera insändaraktiga politiska texter där man målade upp en ”karelsk nation” med ”ett karelskt språk”. Dessutom betonade man den egna karelska identiteten visavi den finska, särskilt under början av 1930-talet.

Iivo Härkönen

På basis av texternas innehåll och stil antar jag att ”Tata”, ”Tatan Häräkeh” och ”Häräkeh” var en och samma person, det vill säga karelianisten Iivo Härkönen. Det kan inte bekräftas med hundra procents säkerhet att Härkönen författade med dessa pseudonym, men sannolikheten för detta är mycket hög.

En stor del av de skrifter som skrevs med dessa namn handlade om det karelska språket och karelarnas politiska situation. Just därför är det mycket troligt att Härkönen hade skrivit dem, eftersom han hade varit aktiv i *Karjalan Sivistyseura* och andra stamfrändesorganisationer. Härkönen Karelensintresse gick ut på att förstärka det

karelska språkets ställning och karelarnas identitet i sammanhang med finsk nationalism. Så som Toivo Nygård har påpekat var *Akateeminen Karjala Seuras* inställning till karelarna annorlunda. Exempelvis förfinskades karelares namn år 1929 av AKS, vilket ”Tata” kritiserade i tidningen *Laatokka* år 1934. Vid sidan om tankar om karelarnas ställning i Finland tog ”Tata” ställning till hur det var med karelarna bakom gränsen och skrev om hur dåligt dessa behandlades.

Överlag började de politiska ämnena avta eller förekomma mer sällan senare och mot mitten av 1930-talet. Mot mitten och slutet av 1930-talet förekom det mera lättsamma historier, anekdoter och kåserier. Denna utveckling påminner om Finlands allmänna politiska klimat: under början av 1930-talet pågick debatten om svenskans ställning i landet som hetast. År 1935 bestämdes i riksdagen om svenskans ställning och AKS fick inte sin vilja igenom att främja det finska språket genom att avskaffa svenskan. Samhällsklimatet hade år 1935 blivit likgiltigare för AKS och andra äktfinska föreningars mål. Landet upplevde en högkonjunktur och i allmänhet var människorna inte oroliga för finskans ställning i landet. Sålunda pågick språkstriden mellan finskan och svenskan just under början av 1930-talet, men inte så mycket efter år 1935.

På samma sätt tycks Härkönen ha kritiserat förfinskningen av karelarna och karelska språkets utsatthet under början av 1930-talet. Tatas bekymmer om karelska språkets ställning och karelarnas kultur gick i denna mening hand i hand med den språkstrid som pågick mellan finskan och svenskan i huvudstaden Helsingfors och andra städer.

Slutsats

De karelskspråkiga artiklarna i tidningen hade tidvis ett karelskpatriotiskt innehåll, särskilt i de artiklar som skrevs av ”Tata” under början av 1930-talet. Den karelska säridentiteten visavi det finska språket och den finska kulturen uttrycktes i dessa artiklar. För övriga skribenter verkar den karelska säridentiteten ha varit en bisak. De främsta orsakerna till att skriva på karelska ser ut att för det första ha varit en strävan att få mera publicitet för det karelska språket (för att bevara språket) och för det andra att erbjuda läsning åt dem som hade karelska som modersmål.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura

Kirjallisuusarkisto

Iivo Härkönen, kirjeet Kaarle Krohnille, 109:19:1–30

Kirjasto

Nuori Karjala 1939 (tidskrift)

Nationalbiblioteket, Helsingfors (NB)

Fennicasamlingen

Карельскія Извѣстія / Karjalan Wiestit 1913: 2, 4, 5, 12, 13. Salmi, 1914–1917 Выборгъ.

Tidningssamlingen

Laatokka 1881–1914, 1917–1945, 1949–1951

Sisämaa Laatokka 1946–1949

Sortavalan Sanomat 1914–1917

Tryckta källor

Bubrih 1932 D. Bubrih, *Карелы и карельский язык*, Москва 1932.

Europæus 1847 D. E. D. Europæus, *Pieni runon-seppä, eli, Kokous paraimmista Inkerinmaan puolelta kerätyistä runolauluista: ynnä johdatuksia runon tekoon*. Helsingissä 1847.

Europæus 1854 D. E. D. Europæus, *Karjalan kewätkäköinen: runolaulukirja / jonka on parhaista Kalevalan ja Kantelettaren ja muutamista muista runolauluista kokoon pannut D. E. D. Europæus*, Helsingissä 1854.

Laatokka 50-v 1931 *Laatokka: 1881–1931: 50-vuotisjulkaisu*, Sortavala 1931.

- Leskinen 1937 E. Leskinen, *Karjalan kieleen kohdistuneesta tutkimuksesta*, 1937.
- Merikoski 1939 K. Merikoski, *Taistelu Karjalasta. Piirteitä venäläistämistyöstä Raja-Karjalassa Tsaarinvallan aikoina*, Helsinki 1939.
- Pallas 1786 P. S. Pallas, *Linguarum totius orbis vocabularia comparativa. Band 1. Nachdruck der Ausgabe St. Petersburg 1786*, Hamburg 1977.
- Tanner 1949 V. Tanner, *Tarton rauha: sen syntyvaiheet ja vaikeudet*, Helsinki 1949.

Muntliga källor

Fewster, (Fil.dr, Helsingfors,) föreläsning om nationalismteorier vid Helsingfors universitet, 3.3.2010, Helsingfors.

Johannes Remy, (Docent i Östeuropas historia vid Helsingfors universitet) föreläsning om Svarta havs-områdets historia vid Helsingfors universitet, våren 2009, Helsingfors.

Nätkällor

Forskningscentralen för de inhemska språken, sida om karelska språket, <http://www.kotus.fi/?l=sv&s=174>, senast sedd 16.2.2011.

En närtartikel på tidningen *Länsi-Savos* sidor, http://www.lansi-savo.fi/Kulttuuri%20ja%20viihde/taikurin_hattu_karjalaksi_9622035.html, senast sedd 28.3.2011.

Forskningslitteratur

- Anderson 1991 B. Anderson, *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, Revised Edition, London & New York 1991.
- Anttikoski 1995 E. Anttikoski, ”Uuvven vuuvven lahja: Karjalan kirjakieli 1937–1940”, A. Laine (red.)

- Kansallisuus ja valtio. Karjala ja Komi nuoren Neuvostoliiton tasavaltoina 1920- ja 1930-luvuilla*, Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen monisteita, Joensuu 1995, 151–173.
- Anttikoski 1998 E. Anttikoski, ”Karjalan kirjakielen suunnittelu 1930-luvulla”, *Nordlyd*: 26, Tromsø 1998, 118–126.
- Anttikoski 2000a E. Anttikoski, ”Karjalan kielisuunnittelun strategiat 1920- och 1930-luvulla”, T. Vihavainen & I. Takala (red.), *Yhtä suurta perhettä. Bolševikkien kansallisuuspolitiikka Luoteis-Venäjällä 1920–1950-luvuilla*, Kikimora Publications B : 12, Helsinki 2000, 233–250.
- Anttikoski 2000b E. Anttikoksi, ”Karjalan kielikysymys Suomen karjalaisliikkeen toiminnassa”, *Carelia* 2000: 9, s. 36–41, Petroskoi 2000.
- Anttikoski 2003 E. Anttikoski, ”The Problem of dialectal Differences in the Creation of a Unified Karelian Literary Language: The Experiences of the 1930s”, *Developing Written Karelian. Papers from the Karelian session of the 11th International Conference on Methods of Dialectology*, Joensuu 2003.
- Baron 2007 N. Baron, *Soviet Karelia. Politics, planning and terror in Stalin's Russia, 1920-1939*, BASEES/ Routledge Series on Russian and East European Studies ; 43, New York 2007.
- Forsgård 2002 N.-E. Forsgård, *Alias Finkelstein: studier i antisemitisk retorik*, Vanda 2002.
- Hirvonen 2000 M. Hirvonen, *Salanimet ja nimimerkit*,

- Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjaston
julkaisuja nro 16, Helsinki 2000.
- Häkkinen 1996 K. Häkkinen, *Suomalaisten esihistoriaa kielitieteen valossa*, Hämeenlinna 1996.
- Hämynen 1994 T. Hämynen, ”Mikä Karjala?”, *Kahden Karjalan välillä. Kahden Riikin riitamaalla*, *Studia Carelica Humanistica* 5, Tampere 1994.
- Jokipii 1998 M. Jokipii, *Vienan heimosodat ja itsenäistymisajatus*, Vapaussodan perinneliitto r.y., Vaajakoski 1998.
- Kirkinen 1963 H. Kirkinen, *Karjala idän kulttuuripiirissä. Bysantin ja Venäjän yhteyksistä keskiajan Karjalaan*, Historiallisia tutkimuksia LXVII, julkaissut Suomen historiallinen seura, Helsinki 1963.
- Kirkinen 1995 H. Kirkinen, ”Karjalan historia juurista Uudenkaupungin rauhaan”, H. Kirkinen, P. Nevalainen & H. Sihvo (red.) *Karjalan kansan historia*, Porvoo 1995.
- Klinge 1982 M. Klinge, *Kaksi Suomea*, Helsinki 1982.
- Mäkinen 1985 E. Mäkinen, *Laatokka-lehti Raja-Karjalan ja suomalaisuuden äänenkannattajana*, avhandling pro gradu i historia vid Helsingfors universitet 1985.
- Niinistö 2005 J. Niinistö, *Heimosotien historia 1918–1922*, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1007, Helsinki 2005.
- Nygård 1978 T. Nygård, *Suur-Suomi vai lähiheimolaisten auttaminen. Aatteellinen heimotyö itsenäisessä Suomessa*, Helsinki 1978.
- Nygård 1980 T. Nygård, *Itä-Karjalan pakolaiset 1917–1922*,

- Studia historica Jyväskyläensia Jyväskylä
1980.
- Nygård 1987
T. Nygård, *Suomen lehdistön historia. 2, Sanomalehdistö suurlakosta talvisotaan*, P. Tommila (red.), Kuopio 1987.
- Penttonen 2006
M. Penttonen, *Karjal-Suomi-Karjal sanakniigu*, Karjalan Kielen Seura r.y., Kuopio 2006.
- Salokangas 1988
R. Salokangas, ”Laatokka”, U. Ekman-Salokangas, E.-L. Aalto & R. Salokangas (red.), *Suomen lehdistön historia 6*, Jyväskylä 1988, 52–54.
- Setälä, Sihvo & Timonen 1983
V. Setälä, H. Sihvo & S. Timonen, *Iivo Härkönen, karjalainen heimomies*, Joensuu 1983.
- Sihvo 1995
H. Sihvo, ”Vanhasta Suomesta autonomian ajan Karjalaan” & ”Karjala taiteiden työssijana”, H. Kirkinen, P. Nevalainen & H. Sihvo, *Karjalan Kansan historia*, Porvoo 1995.
- Sihvo 2003
H. Sihvo, *Karjalan kuva: karelianismin taustaa ja vaiheita autonomian aikana, 2. tarkistettu ja täydennetty painos*, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 940, Helsinki 2003.
- Vahtola 1988
J. Vahtola, ”Suomi suureki – Viena vapaaksi”: *Valkoisen Suomen pyrkimykset Itä-Karjalan valtaamiseksi 1918*, Studia historica septentrionalia 17, Jyväskylä 1988.
- Vahtola 1997
J. Vahtola, *Nuorukaisten sota: Suomen sotaretki Aunukseen 1919*, Helsinki 1997.
- Vihavainen 2000
T. Vihavainen, ”VKP(b):n/NKP:n kansallisuuspolitiikka 1920–50 luvuilla ja

- karjalaisten ja suomalaisten kohtalo”, T. Vihavainen & I. Takala (red.), *Yhtä suurta perhettä. Bolševikkien kansallisuuspolitiikka Luoteis-Venäjällä 1920–1950-luvuilla*, Kikimora Publications B : 12, Helsinki 2000, 21-50.
- Vituhnovskaja 2006 M. Vituhnovskaja, *Российская Карелия и карелы в имперской политике 1905–1917*, Санкт-Петербург 2006.
- Vuoristo 1975 S. Vuoristo, *Sortavalan sanomalehdistö 1880–1940*, Suomen sanomalehdistön historia-projektin julkaisuja N:o 2, Turku 1975.